

شورا

عرد ۱۴

ایپول ۱۵ = سنہ ۱۹۱۳

محرری : رضا الدربہ بہ فخر الدربہ
ناشری : «م. ساکر و م. ذاکر رائیفلر»

ابراہیم متفرقہ تورکیہ دہ
ایک اول باصا خانہ آچوچی .

اسلام امتینی زہرلہ مش
فکولر میان عبدالاول
الفناری .

اجتماعی، اقتصادی شرعی
بر مسئلہ - «حریدۃ صوفیہ» دن

دیوان مختوم قلی
احمد زکی ولیدی .

بخت - امام محمد صلاح اژدانوف .
املا مسئلہ سی .

روزہ حقندہ بر ایکی سوز
ہادی طامری .

وعظ تحقیر توگل بلکہ
تأییدن دہارتدر
آخوند المسعودی .

اویغانو ویاشمالق تاریخی .
اشعار :

گل ، صیغہ . ہدایت و
بولمادی . . .

تربیہ و تعلیم :

«مکتبلرہ تن جزاسی» .
«جوابلردن چقغان تیجہلر» -
عبدالرحمن سعدی . «استانبول
دہ خاتونلر ایچون درسلر» -
صباح . «ملتنک کیلہ چکی بو
کونگی بالارقولندہ در» . اقدام .

مطبوع اثرلر .

مطبوعات خلاصہ سی .

ادبیات :

«اویلانام» - بیکہ رزا . «آہ
زار و ایرکک» - جہانشاہ
یوسویف .

متنوعہ :

مسلمہ پرافیسورہ مدرس دن
استودیت . مریخ بولدزدن
تیلیغراف و باشقلر .

حوادث .

(غ - ص افندی گه)

«دیم» بوینده غی دوست و بلشلمز هر وقت : «های ! بزنگ جایله وده یورگان چاقلمزغه کیلوب یته آلامدک، شوندی ایرکن دنیا کوتولرمزنی کوره آلامدک، های بزنگ کول بویندن کول بوینه یوروب بالق طوتولرمز، چیشمه دن چیشمه گه یوروب حضور قیلولرمز، تاو لردن تاو لرغه کوچوب قونوب یورولرمز! قزلرمز صو اورتده مول و هر کم ایچون مباح بولور، سینک نرسه ک مینم نرسه بولماز ایدی. قورایلر اونار، محمدیه لر اوقوب اوز موگلرمزنی جرالار ایدک. بره و کوله ر و ایکنچی بری کوکلی یومشاب جلار ایدی، اوندی زمانلر!...» دیب سوبیلر ایدی. باشقردلرنگ شول کونلرینی شداد جنتلرینه، ارم (ایرم) باغچه لرینه اوخشاتوب خیاللانور، حتی باشقرد دوستلرمزدن ده بیگره ک اوکئوب صاغئور ایدک.

بر وقت «دهوله کان» قریه سینک بر آدم (باشقرد)، جانک هیبت و قتلرنده جعفر ایشان و محمد جان مفتی تره لرینه یورتوب قایتاردی. بر تاو لکدن آرتقان سفرمزنگ سوزلری ده باشقردلرنگ جایله ولرده یورولری، چاترلرده یاتولری، اوچسز قریسز بولغان گیزولری، ایت و سوت، مای قاتق کبی نرسه لرنگ چیکسز کوب بولوب معیشتلرنگ ایرکونلکلری حقتده بولدی.

عموما باشقردلر آراسنده غی بلشلمزنگ سوزلری کوکله گه اثر ایتدیکندن هر تورلی مانع لرگه التفات ایتمی، یراق بولسه ده کوچمه باشقردلر آراسینه باروب طوررغه، خالص باشقرد بولوب برگنه آی بولسه ده جایله وده یوررگه، چاتر قوروب اوطوررغه قرار بیرگان ایدم. لکن زمان دولقلرینی یاروب باررغه کویه منک کوچی یتادی، آغ، مرارغه قارشو یوزره گه ایرک بولمادی، دنیا ناک باشینه باصوب اوتوب کیتارگه اوکغای کیلمادی، شول سببیل مرادمه یته آلامد، لکن خیاللم کوکلمدن چیقمادی، اوکندم و ایچمدن همیشه صزلانوب یورر بولدم.

II

۱۹۱۱ نجی یل جای کونی حرمتلو شاکر و ذاکر افندیلرنگ پریسه لرینه باروب بایتاق کونلر طوردم. صووی کومش مثالنده صاف بولغان «اومه ک» یلغه سینه هر وقت باروب صو کردم. باصقان کونچه تیره ن صوده آیاقلم یوزلرینی کورووم خاطرمده یوق ایدی. «اومه ک» ده هر وقت باصقان حاملده آیاقلم یوزلرینی آپ آچیق کوروب بو صونک صافلیغنه عجب قیلور ایدم.

جایق بویلرنده یوردک، قازاقلرنگ ایسکی وطنلرینی کوردک. ایندی بو یرلرده قازاق باطرلری ایهر اوستنده کورلمیلر، قازاق خاتون قزلری چاتر تیره لرنده یورمیلر. بر وقت احتمال بو اورنلرده خلق بله طولی بولغاندر، قازاق یکیتلری و قزلری باصماغان اورن بلکه بو یرلرده قالماغاندر، ایندی بو کونده قبرلر اوستارنده قویلمغان تاشلردن باشقه، قازاق اثری کورلمی، قازاق معیشتلرندن حتی علامتلرده بلنمی. قبر ایچنده گیلر بر و قتلر شوشی اورنلرده خواجه لقی ایتکانلردر، «بالالرم و ماللرم» دیب دنیا کوتوب یورگانلردر. حسرت، شادلق کورگانلردر، ایندی حاضر تاش آستلرنده یاتالر. الله تعالی ننگ حکمنی کوته لر، آنلرنگ اوستلر. نده خلقلر یوروب طورالر، کوییلر، جریلر، اوینیلر، اشیلر. تاش آستنده غی کشیلرده کیچه گی کون گنه بو کونگیلر کبی ایدی. ایرته گه بونلرده آنلر شیکلی بولاچقلردر.

شوشی صحرالرده یوردک. قز ایچدک. اورنلردن اورنلرغه کوچدک. یاشل چیره ملرده آنادق، کوک برله بابلغان یاشل پالاسلر اوستنده یاتوب یوقلادق، چنگیز خان چاترلری مثالنده چاترلرده کتاب اوقوب یاتدق، اورمانلرده. بولونلرده سیر ایتدک، قز ایچوب حتی آردق، آتون قازوروشلرینی کوردک، یوغانلرینی، اریتوب ده کیریچ روشنده یاصاغانلرینی قاراب طوردق، «آتون آزلان آوزنده» ایکان شونی بلدک. کورگان برله ایشکان برتوگل. «صابان سوروب قیاتمز» دیگان چرکی سوزینه اوخشاسه ده، صدیق افندی مرتاضین غه بارغاج بالق سوزدک.

بالقچیلر روشنده توگره کله نوب تزیلوب اوطوروب اشدق. لکن قوم قیله لری، روغ و یاقیتلری ایله برلکده حیولوب، اویولوب یورگان مخلوقلرنگ جانلرینی قیماغان و روح دنیاسینه جنایت ایتمگان بولسه ق بلکه دخی ده یاخشیراق بولغان بولور ایدی. لکن دنیا، متبی ننگ : «مصائب قوم عند قوم فوائد» دیدیکنچه یوروب طوره، ضعیفلرنی ایزره ایچون طبیعت، آو جه یمه کوچیلر فائده سینه خدمت ایته. «الحکم لمن غلب» سوزی هر بر باطر ایچون دلیل بولا. آچ یوریلر حیولوب کیلوب ده بتون اول خلقینی، قارت یاشینی، ایر و خاتونینی تمام آشاب بتروب کیتمه لر یاخشی بولور ایدیمی؟ بز : «بزنگ شریعتمزده بالقلرنی آشاو، موندی جان اهللرینی قیوده ضررلی نرسه توگل. اول هیچ شبهه سز درست» دیوب جواب بیره آوره ز. لکن موکا قارشو آچ یوریلر : «بزنگ شریعتمزده آدلرینی آشاو درست، الله تعالی آنلرنی بزنگ منفعتمز یعنی بزنگ آچلق خسته لکمزگه دوا قیلوب یاراتقان!» دیسه لرینی آتورمز؟ یوریلر شریعتی بزنگ ضررمزغه دلیل بولماسه بزنگ شریعتمز بالقلر ضررینه دلیل

۱۵ اییول - ۱۹۱۳ سنه

۲۳ شعبان - ۱۳۳۱ سنه

مشهور آدم و الورغ حادیر

ابراهیم متفرقه

تحسین ایتدی و قولدن اش کیله چک بر آدم ایکانلگینی یاخشی آکلادی .

ابراهیم پاشا، صنایع نفیسه سویوچی بر آدم بولدیفندن استانبول شهرنده زور وگوزل بناار صالدرغه اجتهاد ایتار و اوراملرنی زینتله و حقنده هر توری چاره لرگه کرشور و عموما خلقنک کوکلینه حرکت، سعی و اجتهاد، گوزلک و نفاست فکرلرنی اورنلاشدرر ایدی. اوشبو سبیدن ابراهیم متفرقه ایچون اش کورساتورگه و یوقاری کوتارلورگه یوللر حاضرله نوب طورادر ایدی. شول کونلرده آتاسی ایلیچی بولدیفندن آنک یاننده آورویاده طورمش سعید افندی (سعید پاشا محمد) آورویادن قایتدیفنده ابراهیم متفرقه ایچون گوزل بر ایده ش بولدی. بونلر ایکسی ده یاش و آورویا مدنیتدن، هنر و صناعتدن خبردار یکتلر بولوب هر وقت مسلمانلرنی، تورکلرنی یوقاری کوتارر، هنری و معرفتی ایتار ایچون فرضلر و خیاللار یورتورلر، قاینار قان ایله هر توری اشلر اشله رگه وعده بیرلر و جزم قیلورلر ایدی .

خلق آراسینه علم و معرفت، هنر و صناعت، فکر و آک تاراتو ایچون مطلقا مطبعه لازم بولدیفنی بلدیکلرندن تورکیه ده مطبعه آچارغه قرار بیردیلر و ایکسی برلکده صدر اعظم ابراهیم پاشاغه اوشبو خصوصده مراجعت ایتدیلر. ابراهیم پاشا ایسه شوشندی اشلرگه محبتی بر آدم بولدیفندن ممنونک اوزرنده رخصت بیردی. بونلرده حرف یاصاتو و ماشینلر کیترو چاره لرینه کرشدیلر. لکن بو خبر فاش بولو ایله استانبولده: «قرآن و کتاب لرنی مطبعه ده باصدرو آنلرنک حرمتسزلکلرینه سبب بولادر.

(تورکیه ده اک اول باصمه خانه آچوچی)

۱۱۴۳ - ۱۷۳۰ تاریخده عزل ایدلگان اوچونچی سلطان احمد بن محمد خان زماننده تورکیه ایله غسه لر آراسنده بولغان صوغشده، ۱۸ یاشنده بر مجاریکیتی تورکلر قولینه اسیر آلغان ایدی. باشقهلرنک یاردمی ایله بر «قوللر» ده اوقوب تحصیلنی قام ایشکان بو فقیر و زیراک یکیت، عسکرلر طرفدن صورالغان آقچه نی بیره آلمادیفندن قل صفتی ایله استانبولغه کیتلیدی و بر قدر وقتلر قلیق خدمتنده بولدی. قلیقدن آزاد ایدلدیکندن صوگ کونلرنک برنده اسلام دینی قبول ایدوب اوزینه ابراهیم دیب اسم بیردی. ایشته «ابراهیم متفرقه» اوشبو ذاتدر.

شول وقتلرده «قوللر» غام ایتمش یکتلر یک معلوماتی حساب ایدلورلر و هر اشنک باشنده یوررلر ایدی. ابراهیم ایسه آزاد بولوب حر و مستقل قالدیفندن فکرینی اشله توب، اوزینک معلوماتدن فائده لنمک یولینه کردی. بر قدر محکمه لرده «ترجمان» لق خدمتی ایتدیکندن اوستون اسلام دینی تدقیق ایدرگه باشلادی و بو طوغروده کوب اجتهاد صرف ایتدی. اوزینک حاصل قیلغان معلوماتینی حیوب «رسالة اسلامیه» اسمنده بر اثر ترتیب ایتدی. «رسالة اسلامیه» نک مندرجه سی اهمیتلی اولوب یک گوزل و نادر معلوماتلر ایله زینتله غش ایدی. شول وقتنک مشهور آدم لرندن صدر اعظم ابراهیم پاشا (۱) بو اثرنی اوقودیفنده یازوچینی (۱) ترجمه حالی «قاموس الاعلام» نک ۵۰۷ نچی بیتدن باشلانادر.

الوغ جلدنرده بر مک دانه باصلغان ایدی. ایکنچی اثر اوله ورق کاتب چلبی ننگ بر تاریخی باصلدی.

ابراهیم متفرقه، مطبعه ایچون لازم بولاچق کاغدنن اشلر ایچون، وقتینه و اوزینه کوره گنه بر کاغد فابریقه سی ده آچقان ایدی هم مطبعه سی هم کاغد فابریقه سی ایله ابراهیم متفرقه کونی تونی شغلنور ایدی.

ابراهیم متفرقه علم کشیسی بولو ایله برابر اش کشیسی ایدی. لاتینچدن «افغان تاریخی» اسمنده بر اثر ترجمه ایتدی ومونگ اوستینه ده «نظام الامم»، «فیوضات مقناطیسیه» اسمنده مستقل کتابلر یازدی وشوشی اثرلرنی اوزیننگ مطبعه سنده باصدردی.

اگر بر آدم چیقوبده مطبوعات واسطه سی ایله: «تورکیه ده علم ایله دین» که ایک کوب خدمت ایتوچی و دین نقطه سندن ایک کوب فائده کیتروچی آدم کم ایدی؟ «دیب سؤال قیاسه، بیرله چک جوابلرننگ یوزده طوقسان یشی «ابوالسعود ایله ابن کمال! «دیکدن عبارت بولاچغنده شبهه مز یوق (۱). لکن اگرده ابراهیم متفرقه باصمه خانه آچاغان بولسه و مطبعه تأسیس قیلیمق شریعت که خلاف بر اش بولوب طورسه ایدی ابن کمال ایله ابوالسعود اثرلری خلق آراسینه تارالا آلورلر ایدی؟ بزنگ فکرمز که کوره تورکیه دولتی تأسیس ایدلگان کوندن اوشبو کوزگه قدر تورکیه ده ظاهر بولغان فائده لی آدملرننگ بری ابراهیم متفرقه ایدی. اگرده بو آدم آرمی تالمی، سوغنی بتمی طورغان بر غیرت برله اوشبو یولده طریشماغان بولسه ایدی استانبولده عربی حرف ایله مطبعه آچیلوی دخی بر ایکی یوزیل صولگه قالغان بولور ایدی. فقط «اوی یاصاغان بالتا طشده قالادر» دیدیکلرنجه ابراهیم متفرقه ننگ اسمینی تورکیه اونوتدی وشول عملینه آرنه ده مکافات قیلما دی. آچق سامی بیک «قاموس الاعلام» ده سیکز یول قدر ترجمه حالینی یازوب قدر دانلق کورساتش و نیچکدر جومردلق قیلوب «عالم و متفنن» دیب توصیف ایتمشدر.

ابراهیم متفرقه، عربی حرف ایله مطبعه چیلک احداث قیلوجیلردن توگل. عربی حرفلر ایله کتاب باصمق اصولی اسلام مملکتنده توگل، بلکه ایتلیاده دنیاغه چقدی. مونی چفاروچیلر مسلمانلر توگل، بلکه فرنکلردر. عربی حرف ایله کتابلر باصلا باشلاو تخمینا ۹۱۶ - ۱۵۱۰ نجی یللرده «بندقیه» (وندیک) شهرنده بولدی. ابراهیم متفرقه ننگ خدمتی ایسه آوروپاده شائع

(۱) ابوالسعود ایله ابن کمال اثرلری حقتنه بزنگ خصوصی فکرلرمن بار.

بو اش شریعت که موافق توگل، موندی عمللر شریعتی تحقیر بولادر» دیب الوغ تاوش چقدی. بوزاعنگک باشنده، یازو یازوب معیشت قیلوچی خطاطلر یورسده آنلرغه دین و شریعت اسمندن سوزلر تلقین قیلوچیلر، قوللردن طوتوب میدانلرغه چفاروچیلر ملالر و خواجهلر ایدی.

نزاع بیک زورغه کیتدی و مونی باصدر ایچون صدر اعظم تورلی چاره لر کوروب قاراسده هیچ بری فائده بیرمادی. صدر اعظم، عقللی و یراقدن کوروچی بر ذات بولدینندن اگرده بو اش طوقتاوب قالسه تورکیه ده زمان آخرینه قدر مطبعه آچلاماز و هر بر فائده لی اش که دین اسمندن صوغش اعلان قیلنور، بو تورکیه ننگ فلاکتینه سبب بولور، دیب مطبعه چیلک ایتونگ شریعت طرفندن منع یوق ایدیکینه دین عمللردن قوی آورغه و مونی ده دین اسمندن قارشو طوروچیلرغه قورال ایتار که قرار پیردی.

صدراعظم طرفندن: «باصمه چیلقده مهارتینی دعوی ایدوچی زید، لغت و منطق، حکمت و هیئت هم ده شونلر کی فیلر که منسوب کتابلرنی باصارغه تله سه، موگا شریعت طرفندن رخصت باری؟» دیب بر استفتا صورتی ترتیب ایتدرلوب شیخ الاسلام غه بیرلیدی. شیخ الاسلام محکمه سنده بر قدر ایشوب سوتدیکلردن صولگ صدر اعظمندن قورقولری سببلی بولورورغه اورن تا بعاقلردن: «کتابلرننگ کوبایوینه و ارزان صاتلولرینه سبب بولدینندن عالم کسه لر طرفندن تصحیح ایدمک شرطی ایله مذکور زید که رخصت بیرلور» مضموننده بر قوی یازلیدی (استفتاسی ده، فتوای ده کوز بویاودن عبارت ایدیکنی بر آرفهملری بار آدملر بلسهلر کیردک).

اوشبو قوی سببندن نزاع و تاوش بر قدر باصلدی، ابراهیم ایله سعید افندی حرف قویدر و اجتهادینه کردیلر، کیره ک قدر آقچه نی صدر اعظم اوزی پیردی، حرف حاضرله ندی. حرف، استانبولده قویولدی یا که «ویانه» دغی کیتلیدی، بو مسئله هنوز معلوم توگلدر. لکن مطبعه ننگ سلاحت طورووی و ایرکنلک ایله کتاب باصا آلورینه ابراهیم متفرقه ایله سعیدننگ حتی صدر اعظم ننگ اوزیننگ ده امیدلری بیک یوق ایدی. هر تورلی احتمالدن صاقلانو ایچون مطبعه، ابراهیم متفرقه ننگ اوز اوینده قورلیدی و اوشبو روشده آوروپاده مطبعه تأسیس ایدلووینه اوچوز یلغه یاقین وقت اوتدیکندن صولگ مک بلا و مک مشقت ایله استانبولده بر مطبعه تأسیس ایدلیدی (۱۱۳۹ - ۱۷۲۷ تاریخده). ابراهیم متفرقه طرفندن ایک ننگ باصدرلمش کتاب «صحاح» ترجمه سی بولغان «واقولی» در (۱). بو اثر، ایکی

(۱) شاگرد وقتیزده «قارامالی» ننگ عبد القادر حضرت اوغلاری قولنده شوشی باصمه نی کوردک. حالز قدر استفاده هم ایتدک.

نامہ لر آغان بولسہ لر، قرآن باصدرو لیرنک شریعت گہ موافق توگل اییدیکی حقندہ بزده شہادت نامہ بیرہ مز. قرآن کریم شہردن شہرگہ ساتلوب یورتلور و آچہ قازانلور ایچون ایندرلمہ گان ایدی . شوگا قارشوب و غنادلق قیلوب باصدرو و شہردن شہرگہ تویہب یورو و آنک سببی ایله بایلق جیو، شہبہ یوق اعتقادسزلق و قرآنی استخفافدر. شولای بولا طوروب بو آدملر: بز قرآن کریم نسخہ سینی کوبہ یتہ مز، مسلمانلر آراسینہ تاراتامز و شونک سببندن دین گہ خدمت قیلامز، دیب ماقتانلر .

موندن ایلی یلار مقدم بولغان دینچیلر آراسندہ یندی فیکردہ آدملر بولوی شوشی اثر کبی اثرلردن معلوم . بو کونگی دینچیلرک ایک تیسکاریلری ده موندی بر فیکرنی قچقروبو سوبلرگہ جسارت ایته آلماسلر کیرہک . موگنا کورہ دینچیلک پروگرامی ده بایتاق اوزگارگان بولادر. الله تعالی، قرآن کریمنی انبارلرده طولوب، اسقلادلرده اویولوب یاتور ایچون ایندرمگان بولسہ آنی یازوب کسب ایتسونلر ومنبع رزق یاصاسونلر ایچونده ایندرمگان بولسہ کیرہک . قرآن باصدروچیلر نسخہ کوبایتمک بهانه سی ایله آچہ جیار بولسہ لر یازوچیلرده بوش و آچہ سز یازماغانلردر، آنلرک ده نسخہ کوبایتمک بهانه سی ایله آچہ جیارقلری معلوم توگل. موندی نیتلر تیکشورسہ بر طرفنی قارالتوب وایکنچی طرفنی آقلا ب حکم قیلورغہ کوب اورن یوق. نیتلر و بهانه لرنی تیکشورمک بندہ لر وظیفہ سی توگل، بلکہ الله تعالی وظیفہ سیدر.

ابراہیم متفرقہ، ۱۱۵۸ - ۱۷۴۵ تاریخندہ وفات ایتدی . قبری استانبولده «اوق میدانی» دیگان یرده زندان آرتینہ بارا طورغان یول اوستندہ بولوب تاشندہ اسمی یازلمشدر.

سُر:

گل

جرلی گل عشقینہ طوتلوب صاندوغاچ،
صایری ٹوستندہ آنک کوندز، کیچہ .
گل آنی طکلی سکوت برلہ ننگنہ .
معصومانہ یوقلی - ہم طکلی، کولہ .
صایری مسکین صاندوغاچ جان توزمیچہ،
گل کولہ، دہشمی، کولہ - یوقلی همان،
طکلی طکلی توش کورہ . هیچ بر زمان
قرغاماس - بولغاچ صورت، جان بولماغاچ .

اسکندر کیلہ ولی .

بولغان بر عملنی اسلام مملکتینہ و خلافت مرکزینہ کیتروبو عمل گہ قویودن عبارتدر. بوده آز خدمت توگل. خلقلر هر یرده بولغان مسلمانلرک توبہن کیتوینہ، مملکتلرینک کوندن کون انقراض چوقورینہ کیلووینہ عجب ایتلر و هیچ سبب کورہ آلی حیران بولوب طورالر. تاوشلاغی طوروب کتاب باصا آلمان، «دین» اسمینی ابتدال قیلمی طوروب بر ماشینہ اورنلاشدرغہ ہمتی یتمگان خلقنک توبان کیتولرینہ وانقراض غہ یونہلوب سفر ایتولرینہ حیران قالورلق و عجب ایتارلک اورن یوق . اولگی مسلمانلر بنو بشرنک سعادتینہ، اجتماعی حاللرک ترتیب کہ کیلووینہ سبب بولاجق اشلرک هر برینی یهود و نصاری، صابی و مجوسلردن آلوب عمل گہ قویوب طوروقلری حالده سوکغیلری ایسہ هر بر فائده لی نرسہ گہ «دین» اسمندن قارشو طورورغہ و آدملردن آچو آلور ایچون «دین» نی قورال ایدرگہ باشلامشدر.

لئن فخرت باباء ذوی شرف

لقد صدقت ولكن بش ما ولدوا (۱).

استانبولده بولغان بعض بر دینچیلر طرفندن، قرآن باصونی انکار ایدوب یازغان بر مکتوب مطبوعات دنیاسندہ کورلدی . مونک خلاصہ سی ایسہ اوشبودر:

« زماغزده حرص و طمع اهللری شول قدر چیکدن چقدیلرک، قول کوچلری ایله یاشاب طورغان آدملرک اوشبو قول کوچلرینہ قدر قول صوزا باشلادیلر، خطاطلرک کسبلرینہ حسد ایتوب رزق سبیلرینی آلدیلر و آنلرنی فقیرلک، خستہ لک و ضرورت فلاکتلرینہ ارغتوب تاشلادیلر. اشلر موندن غنہ عبارت بولسہ کوب قایغرماس ایدک، چونکہ الله تعالی هر کمنک رزقی ایچون اوزی کفیلدر، رزقنک بر ایشوگی بابلسہ، اون ایشوگی آچلور. قایغورغہ تیوشلی ماده شولدرک: بو آدملر نسخہ کوبہ یتہ مز دیب بهانه یاصادیلرده آچہ جیار ایچون قرآن باصدروبو حرمتسز قیلدیلر. حق تعالی قرآن کریمنی سودا مالی بولسون، کروانلر ایله ساتلق نرسہ بولوب یورسون، انبارلرده، اسقلادلرده تویہلوب یاتسون، دیب ایندرمگان ایدی . حالبوکہ بو آدملر شوشی اشلرک هر برینی قیلدیلر و قرآن کریم اوزرینہ هر تورلی حرمتسز لکلرینی روا کوردیلر. قرآن کریمنی طهارتسز طوقق ممنوع بولدینی حالده قرآن باصدروچیلر مونی تیکشوربو طورمادیلر، طهارتلیسی ده طهارتسزی ده اشلہ دی اصلا عیب کورلمادی . اگرده بو آدملر قرآن نسخہ لرینک درست اییدیکی حقندہ قرآن حافظلرندن شہات

(۱) ہمتی آنار بابا ایله ماقتانولک اورندہ : آنلر حقیقت حالده ہمتی وکالات صاحبی ایدیلر. فقط دیناغہ کیترگان بالاری ہمتسزلر. بولدقسزلدر.

اسلام امتینی زهرله مش فکرلر

I

اجتهاد مسئله‌سی

صوڭ آدملر «اجتهاد منقرضدر» مسئله‌سینی اعتقاد کتابلرینه قدر یازوب اعتقادی بر مسئله صورتینه کرتدیلر. طوغروسی ظلم طریقله اجتهادنی منقرض ایتدیلر. قرآن و حدیث شریفلر قولمزده اولدیغی حالده مجتهدلرنگ انقراضی نیچک متصور اولور؟ صوڭ و قتلرده اسلام دنیاسنده بر نیچه عصرلردن بیلو مجتهدلر، مفسرلر و باشقه ضرور بولغان عالم و فاضلر بولماغان اولسه بو، مجتهد منقرض اولدیغندن توگل بلکه «مجتهد منقرض در» فکری ایله زهرله نوب بتون طلبه علومنگ اجتهادسزلغندن و اهل مکرنگ حیلله سینه بتون اهل اسلامنگ آدانولر نندندر. بزم فکرمزه کوره اهل اسلام ایچون هر بر عصرده اسلامنگ یوزن نورلی ایتارگه خدمت قیلغان، علوم قرآنی و فنون احادیثی احاطه ایتکان «مجتهدلر» يتوشدررگه اجتهاد قیلماق امت اوسته فرضدر. بو فرض ادا اولتماز ایسه بتون امت اوستینه وبال اولاجنی مقرردر. بزم فکر ایتدیکمزه کوره هر بر زماننگ مجتهدلری اوزلرینک زمانلرینه نسبت ایله اجتهاد قیلماق يتوشلیدرکه، گویاکه اولگی بر مجتهد قبردن طورسه مونک اشینی تحسین قیلورلق و اوز زمانه سنده بولغان اجتهادلر ایله بو زمانده اش کوررگه ممکن بولماغانلقنی اعتراف ایدرلک درجه‌ده بولسون!

«مجتهد منقرضدر» مسئله‌سی کبی دلیلر مسئله بلکه بو دنیاده یوقدر. دنیاده ایڭ واقعه بر مسئله‌نگ‌ده اوزینه کوره دلیل و برهانلری اولور، اما «مجتهد منقرضدر» مسئله‌سینگ قرآن‌دن، حدیثدن، سلف صالحین سوزلردن برگنه دلیل اولسون بولماز. حتی مین بیك کوب افندی لرنگ اوشبو مسئله حقنده باش واتولرینه تعجب ایتمن. چونکه: مجتهدلرنگ انقراضینه، قرآن‌دن حدیثدن، علی القطع دلیل یوقلغی معلوم. قرآن، قائلرگه توگل بلکه

قوللرنگ ایڭ کورکام بولغانلرینه غنه ایهرمک ایله توصیه و بشارت ایتدر (فبشر عبادی الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه). اسلاف کرام و مشایخ ذوی الاحترام حضرتلرینک سوزلردن ده هیچ بر دلیل اشارت قیلوماشدر. اڭ صوڭکی فقیهلرنگ سوزلردن مجتهد منقرضدر مسئله‌سینی بر قدر تأیید ایته بلکه چک شیلر تابلور ایسه‌ده بو یالکتر اوز کیسه لرندن چقغان هوای سوزلردر. اوزلری مجتهدلک درجه‌سینه ایلر اوماغاج بتون طلبه علوم‌گه قارشی بر حیلله قیلغانلر یاخود اڭ درستی جهلا وضعفانک اجتهاد دعوی ایتولردن خوف ایتوبکنه سویله‌مشلردر. ابو حنیفه، مالک و شافعی کبی بیوک مجتهدلردن: «بزدن صکره مجتهد منقرضدر» دیدکلری حقنده بر کله‌گنه اولسون صحیح بر روایت بارمیدر؟ بلکه بو محترم مجتهدلریزدن «مجتهد منقرضدر» فکرینه بتونلی خلاف سوزلر روایت ایتوله‌در.

«مجتهد منقرضدر» فکری - امت اسلامی‌نی بر باد ایتکان، مجتهدلرگنه توگل بلکه مفسرلر، محدثلر، حکیملر، عالم و فاضلر، منشی و بیغلر، ادیب و محررلر، شاعر و مغیبرنی‌ده منقرض قیلغان بوزوق فکردر. شوڭک تأثیری ایله طلبه علوم آراسنده معنای خصوصی ایله اجتهاد قیلنور قالمادیغی کبی مطلق اجتهادده بتدی. بتون دنیاسینی جهالت ایله کسالت کبی اڭ یاوز دشمانلر استیلا ایتدی. اگرده یولی ایله اجتهاد قیلنور ایسه بو کون اسلاملر آراسنده مجتهدلر يتوشووی نیگه ممکن اولماسون؟ الله‌نگ خزینه‌سی و چیکسز رحمتلری بتمش و کیمومش اولمسه کیره‌ک. بونک ایچون قرآندن حدیثدن دلیلر کیتروب طوررغه حاجت یوق؛ بو ایسه یالکتر اسلامنگ روحندن آکلاشیلادر. «امتی مثل المطر لا یدری أ اولها خیر ام آخرها...» حدیث شریفلری‌ده بونی ایڭ وضوح ایله تأیید ایتدر. اگرده اوزونلق خوفندن قورقاسام بو طوغروده قرآندن و حدیثدن بیك کوب دلیلر کیتیر ایدم. کوزی بار افندیلردن، اوزلری کتاب و سنت‌گه مراجعت ایتولرینی بیوک توبانچیلک ایله اوتهمن.

II

مذهب نزاعلری و کلام اختلافلری

اسلامده تورلی مذهبلر تأسیس قیلوندی. خلق ئله نیچه فرقه که بولوندی. بو ایسه طبیعی «حریت فکریه» نتیجه سیدر. موندنه برده زیان اولماسه کیرهک. فقط صوکرارق زمانلرده بر مذهب ایکنچی مذهب اهلینه بر قدر عداوت فلان صاقلی باشلادقلرندن امت اسلامیه آراسنده مذهب نزاعلری طودی و اختلافات کلامیه باش کوتاردی. دینلری بر، کتابلری بر، قبله لری بر اولغان بر قوم ئله نیندی اختلافلر نزاعلر ایچنده الی ماشاء الله قالدی. هر مذهب اهللی فقط اوز مذهبه گنه تعصب ایته و اوز مذهبه گنه دعوت قیله ایدی. هر مذهب اهللی اوزینی اهل سنت و الجماعه دن حساب قیلوب باشقلرینی چیت دینلر کچی کوره ایدی. مذهب ایله مقید قیلوغتق واجب بر شی کچی تلقی اولونه ایدی. بر گنه مذهب ایله مقید قیلوغتق و شونگ ایله بغاولانوب طورهمق، دائما ترقی ایتارگه طرشفقان و عام یولنده یورگان طلبه علوم ایچون ایك ضررلی بر شیدر.

مذهب ایله مقید اولو طوغروسینه شریعت اسلامیه نقطه نظرندن قاراساق. مذهب ایسه شریعتده هر کمنگ وجدانیه تابع بر شی اولدیغندن هر کم اوزی درست کورگان مذهب که کورر یاخود شارع اکبر حضرتلرینه اقتدا قیلورده هیچ بر مذهبنی التزام ایتار و هیچ بر مذهب قیدی ایله مقید اولماز. مذهب طوغروسنده شارع طرفندن برده الزام یوقدر، الزام بارلقی معلوم توگل و هیچ کم الزام بارلقی ایله دعوی ایته آماز. عجبارسولمز علیه الصلوة والسلام حضرتلریتک: «تذهبوا بما ذهب الیه فلان بن فلان» دیب معین بر مذهب که کررگه امر قیلدیغی بارمیدر؟ بولسه کرم ایتوب بزگه افاده بیورسه لر ایدی.

مذهب ایله مقید اولمق اهل اسلامنی شولقدر آغولانغان حتی مجتهد اقدیلرنگ سوزلرندن باشقه بولغانده قرآن کریم و احادیث شریفه ننگ ظاهری ایله عمل قیلو برده تیوشلی توگل دیب فکر ایتکانلری ده اولمشدر. سبحان الله! نيقدر غلو و اسراف، نيقدر افترا و بهتان!

مجتهدلرگه تقلید ایتو ایله قرآن و احادیث شریفه ایله عمل قیلو آراسنده برده تلازم اولمغانلغی هر کم که معلومدر. شولایوق مذهبده تالیق درست توگل، دیگان فکرلری ده ایك باطل بر فکردر. چونکه بزم حنفیه مذهبنگ اهلینه قاراساق ۳ و ۴ امامدن عبارت بر هیئت طرفندن تأسیس قیلونغانلغی ایچون، تالیقندن باشقه بر نرسده توگلددر. دیک: مذهبلرنگ ایك بیوگی اولغان

حنفیه مذهبی ده یالکزر تالیق سایه سنده تأسیس اولونغاندر. مین: مذهب ایله لری اولغان مجتهدلرینی احترام ایتارگه کیرهک، دیب ایتیمیم. آلا ر البته خارق العاده اجتهاد ایتمشلر، فقه اسلام کچی ایك زور بر فن ننگ قیامت که قدر بقاسینه سبب اولمشلر. بو جهتن آلا رنک خدمتلرینه تحسین ایتارگه و همتلرینی تقدیر قیلورغه تیوشلیدر. بو ایسه آلا رغه دین و دنیا امرلرنده اشانوبقنه طورو ایله توگل بلکه آلا ر مسلکنجه یورو و آلا ر کچی سعی و اجتهاد قیلو ایله ایفا ایتوله در. اسلامده ایسه یوقاری ده ایتولگانجه «وجوه شرف» هر کم ایچون آچقددر. طلبه علومده استعداد بار ایسه بونک اوستینه بر قدرگنه اجتهاد قیلنور ایسه، یولی ایله سعی ایتلور اولسه، کیرهک مجتهد اولمق و کیرهکسه حکیم و فیلسوف اولمق ممکندر. اراده سی بولغان اقدیلر کرم بیورسونلر! فقط رسولمزدن صوکره پیغمبرگنه کیلمیدر. بوندن باشقه کالات انسانیه ننگ هر برسی کسب قیلنوب تابولنه طورغان نرسه لردر.

III

«آخر زمان» فتنه سی

یک کوب آدملر: «اهل اسلام آراسنده تارالغان بو قدر اخلاق بوزوقلغی، آخر زمان یاقین بولودن کیه در، چونکه رسولمز: قیامت ایك یاوز آدملر اوزرینه قائم اولاجق دیمشدر؛ بناء علیه بو دنیاده تیزدن خراب اولاجق» دیب ایتهلر و بو اعتقادلرینک سو تأثیری ایله دین و دنیالرن تعمیر ایتودن واز کیچهلر. چنلابده بو اش شولایمی؟ یوق. مک مرتبه یوق. نفس الامرده بزم آرامزده تارالغان اخلاق بوزوقلغی زماندن، مکاندن توگل بلکه اوزمزدن گنده در.

یقولون الزمان به فساد * وهم فسدوا وما فسد الزمان.

ایسکی و جاهلی عربلر ایکندی وقتنده بر یرگه جیولوب سویله شوب و کویله شوب کوکل آچوقنه اوطوره لر و صحبت له شهلر ایدی. قایسی بر چاقده اوته کیفلنوب جنوب کیتوب ازغشوب طالاشورغه ده باشلایلر ایدی. و همه سی: «های! های! بو ایکندی ایله آخشام آراسی یک ناچار خوفلی، خطرلی، کشیه چیر قاغولدره طورغان زمان» دیب اویلیلر ایدی. اوزلرینک ییکل گنه طبیعتلی بولولرندن کیلگان بو اشلرنده، «زمان» نیغنه عیبله بوزلری آب آق (عیسز) بولوب قالدورغه طریشهلر ایدی. الله تعالی قرآن کریمده عربلرنگ بو یاگلش گمان و تخمینلرن رد قیلوب: زمان، الله قاشنده سز اویلاغانجه مذموم بر نرسه توگل بلکه یک اهمیتلی و قیمتلی بر شیدر، وقتی برده بوش اوتکاررگه

تلاهی توکل بلکه بیک قدرن بلورگه و یاخشی بر اش اشلهب
 قالدورغه طرشورغه لازم اولدیغنی تیبیه ایچون «العصر» دیب
 ایکندی وقتیی ایله بولسهده قسم ایتمشدر. «تفسیر والعصر» ده.
 قرآن کریم ده: «ظهر الفساد فی البر والبحر بما کسبت ایدی الناس
 لیدیقههم بعض الذی عملوا لعلهم یرجعون» آیت کریمه سنده
 قوری ده و دیگرده فساد (آفات سماویه) عارض اولور ایسه آدم
 بالارینک اوزلری کسب ایتولردن کیلگانگی ده آگلاتولمشدر.
 مونی تاتار تلنده گناه شوملغنی دیب تعبیر ایتلر.

فساد اخلاقه ایگ برنجی سبب اشسزلکدر. معاذالله بر
 ملت افراننده یالقاولق باش کوتارسه، اشسزلک کورنه باشلاسه
 اول ملت بتدی، تاریخ صحیفهلر نده گنه قالدی دیکدر. اشسزلک،
 دینسزلکدر. آدم بالاسی ایچ پو شو سبیلی گناه قیلیمقده درکه، ایچ
 پو شولرینک سبیلی ده یالکتر اشسزلکدر. شونک ایچوندرکه قرآن
 کریم ایمان ایله برلکده ایزگو عمللر (اشلر) قیلورغه امر ایتدر.
 و هر بر اورنی کیلگانده کوندز کسب وقتیی اولوب کیچه نکده
 سکون و استراحت وقتیی اولدیغنی مقام امتنان ده بیان بیورلمشدر.
 اعمال صالحه نك صانسز و حسابسز اولدیغنی معلوم. «وعملوا
 الصالحات» ایله مدح قیلنوجیلر غاز اوقوچیلرغنه توکل بلکه هر
 بر اعمال صالحه نی قیلوجیلر، خلقه بر وجه ایله فائده کیتروچیلردر.
 «آخر زمان» حقنده محمد عبده ایتدر: «جمود (طوکو)
 ایله مبتلا بولغان کیمسه لر (اسلام دشمانلری شیکلی) آخر زمان
 یتدی، قیامت قائم اولورغه ده یاقین قالدی، خلق آراسنده تارالغان
 بو زوقلق، دین اوسته کیلگان ضعیفک، دین نی طوتوده کورلگان
 قصورلقلر، همه سی ده قارتایو هم بتو علامتلیدر، اش بو حالگه
 کیلگایچ ایندی نیکدرگنه طرشور و نیکدرگنه اشله رایسه کده
 فائده سی اولمایاچق، ایندی هر بر حرکت مزده ده برکت اولمایاچق
 فقط بر بتوگه تابا کیتهمز، البته ایندی بته مز، بتودن باشقه بارر
 یرمز یوق، بتودن باشقه غه کوز توشروب امیدلورگه برده
 یارایدنر، ایندی هر بر اشمزدن فقط بتو، منقرض بولونیغنه کوتوب
 طورغه کیرهک» دیب ایتلر.

چنلایمی؟! نمود بالله بولارجهالت بالاری و امیدسزلک فلان
 اعوانلریدر، برده بلمگان مسئله لرندن لاف اوروجیلردر. بو
 کیمسه لر نك بر آغنه ده اولسون زماندن خبرلری بارمی؟ بولار
 زمان آخزندن خبردار بولو توکل بلکه آنک نیدن عبارت
 ایکانلگن ده بلمیلر. ظهور اسلامدن آلوب بو وقتقه قدر بر مک
 اوچوز یکرمی یل اوتدی. اوشبو قدر مدت، ایام الله ده آیحق
 کون یاروم و یاخود یارومغنه کوندنر. کائنات ایچنده کورلگان
 الله نك آیاتلری ایله — خلقت علمدن بو کونگه قدر ئوتکان زمان

چنلایمی؟! نمود بالله بولارجهالت بالاری و امیدسزلک فلان

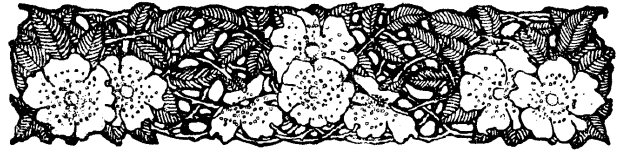
اعوانلریدر، برده بلمگان مسئله لرندن لاف اوروجیلردر. بو
 کیمسه لر نك بر آغنه ده اولسون زماندن خبرلری بارمی؟ بولار
 زمان آخزندن خبردار بولو توکل بلکه آنک نیدن عبارت
 ایکانلگن ده بلمیلر. ظهور اسلامدن آلوب بو وقتقه قدر بر مک
 اوچوز یکرمی یل اوتدی. اوشبو قدر مدت، ایام الله ده آیحق
 کون یاروم و یاخود یارومغنه کوندنر. کائنات ایچنده کورلگان
 الله نك آیاتلری ایله — خلقت علمدن بو کونگه قدر ئوتکان زمان

(۱) اهل حکمت: دنیانک اوشبو روشنندن آکلاب دخی
 میلیونلر ایله یلرغه قدر دوام ایتوونی درست کوره لر. «لیس فی الامکان
 ابدع ماکان».

میان عبدالاول بن محمد حافظ الغفاری.

اجتماعی، اقتصادی، شرعی بر مسئله

هر بر حکمنده هم دنیا هم آخرت که متعلق بر حکمت بولغان اسلام شریعتنه کوره ربا حرامدر. مونگ سببی ایسه مسلمانلرنی اخلاق بوزوقلغندن صاقلامق، انسانلرنی مسعود قلمق ایدیکنده شبهه یوق. اخلاق بوزولغان آدم، وجدانی آژغنده عذابلاغادینی حالده یالغان سوباهر حتی اورنی کیسه جنایتلرده قیلور. اخلاقسز آدملر، آدمچیلکدن محروملردر، مقصودلرینه ایرشور ایچون هر توری اشنی قیلودن کپرو طورمازلر.

ربانی کسب قیلغان آدملر، فاحش ربجلر آور ایچون اصلسز عذرلر کورساتورلر و بورج آوچیلرنی آور شرطلرغه رضا بولورغه مجبور قیلورلر. ربا آوچیلر یوزلر و مکئر ایله بیچاره لرنک اخلا-قرلینی بوزوغه، عزت نفسلرینی قروغه سبب بولدقلرندن بونلرنک اوشبو حاللرینه صالحون قان ایله قاراب، تاماشا قیلوب طورمق ممکن توگل. بو بیچاره مسکینلرنی شوشی قایغولردن، فلاکتلردن قورتولدر و چارهسی کورلمادیکندن بو کونده اول خلقلری، کسب اهللری ربا آشاوچیلر قوللارنده اسیر و عمرلک قلر بولوب قالدیلر. ربا برله کسب ایتودن عملی صورتده منع قیلو. فقیر و مسکینلرنی رباچیلرغه محتاج بولودن صاقلاو ایچون مدینتی دولتله نظاملر توزودیلر، زراعت، صنایع بائقهلری اسمنده بائقه لر تشکیل قیلدیلر. لکن بو بائقه لرده کوب تابوش آلودن سلامت توگلردر. بو بائقه لر اوزلرنک ماهرلقلری سببندن حتی بتون دولتلرنی و ملتلرنی اوزلرینه اسیر قیلوب بارالر. صوغش و صلح باشلارنده طوروجی بواوب اوستدن قاراغانده دولتله ملتله کورلسه لرده حقیقت حالده بونده عامل، بائقه شرکتلری توزوبده اوزلری شونلرنک فردلرندن بولوجی رباچیلردر. طوغروسی آورویاننگ حریتی، انسانیتی، انصاف و مرحمتی، عدالت و مدینتی جعلی نرسه لر بولوب بونلرنک هر بری مالی استبدادنک حکمی آستنده لردر. بو کونگی آورویاننگ عقللرنی حیرانغه قالدیره طوروغان ترقیسی شوشی بائقه لر سببندندر. شونک ایچون بو عمران و ترقیلردن فائده لئوچیلر آدم دگری ایچندن بیک آز آدملر و ساناولی عائله لر گنه در. باشقه لری ایسه مذکور آدملر ایچون کوندلرینی کیچلرگه قوشوب طرشورغه، فابریقه و باشقه یرنرده اشلرگه مجبورلردر. اگرده پاراخود و تیمر یوللرنی حسابغه کرتسه ک دنیا تک اشچیلری،

انسانلرنک اوچدن ایکی الوشینی تشکیل قیلورلر. دنیاننگ ک کوب الوشی بولغان آدملر، کوچلرینی، بخت و سعادتلرینی، بالا چاغا و عائله لرنیک راحتلرینی آژغنه جانلردن عبارت بولغان بعض بر فامیللر ایچون صرف قیلورغه مجبور بولسه لر آندی خلقلرنک مالی مؤسسه لری، بائقه لری دنیاده یاشا وچیلر ایچون نیندی سعادت کیتوره در؟ ایشته شوشی حکمت ایچون اسلام شریعتی ربادن منع ایتمش و هر کم اوزی ایچون اوزی کسب ایتسون و طرشوب مان تابسون دیشدر. دنیا، طوتاشدن و کوندن کون ترقی طرفینه باروب وهر کون یاکئی هنرلر و معیشت ایچون ینگ اصوللر بلنوب و کشف قیلنوب طورادر. احتمال که اوشبو سببندن دنیا خلقی ده مالی استبدادلردن خلاص بولورلر. آمریقا حکومتینگ سندیقائلردن منع قیلوب زاقون توزووی موگا بر مثال بولا بلور. آورویاده کوندن کون ترقی ایتکان سوسیالیزم فکری ده عموم انسانلرنک اقتصادی جهتدن بعض بر ساناولی غنه آدملرگه اسیر صفتنده طورو بولینه مانع بولوب هر کم گه اوز اوزینه خواجه بولمق وظیفه سینی بیرر. انسانلرنک «وحشی» لک دورندن باشلاب بو کونگی حاللرینه قدر بولغان تاریخلرنی تیکشروچیلر ایچون، مونده سویله دیکمز فرضلرنک دنیاهه چیقوی یراق کورلماز. شول اشلر میدانغه چیقدیغندن صوگ «مؤمنلر بر برینه قارنداشلردر» هم ده «ربا حرامدر» دیبولگان فرمانلرنک معنالی ظاهر بولور. بو کونلرنی بز کورمه سه کده بر ایکی بونندن صوگ کیله چک خلقلر کوررلر و اسلام شریعتینگ فضیلتینی آکلارلر. اگرده مسلمانلر بو کون گه قدر قرآن ایله عمل ایتکان بولسه لر ایدی مالی جهتدن باشقه لرغه اسیر قالمغان و زبونلک گه توشمه گان بولورلر ایدی. لکن بز مسلمانلر بو کون، بو کونگی معامله لرگه اییه ررگه مجبورمز. اگرده بو کونگی اقتصادی و مالی قاعده لر ایله عمل ایتمه سه ک بزننگ استقبالمز خطرله لیدر. بو کونده مالی استبداد آستنده ایزلوجی خلقلر بز مسلمانلر بولدیغمز ایچون موندن قورتولونک چاردلرینه کرشومز لازمدر.

اسلام دینی، آدم بالالرنک دنیاوی و آخروی سعادتلرینه کفیل بر دین بولدیغندن معیشت و طبیعت طرفندن بولغان هجوملرنک هر برینه قارشو دوا و چاره لر بولوب طوررغه تیوشلی. اقتصادی و مالی جهتدن مسلمانلر ایزلور و فلاکت که توشار بولسه لر شوشی آنلرنک فلاکتلرینه سبب بولغان نرسه لری شوگا چاره ده بولا آلور. دشمنلرغه اوز قوراللری ایله قارشو طورو معیشت میداتده مقبول بر اصولدر. شونک ایچون اسلام بائقه لری تأسیس قیلورغه و شونده بولغان معامله لرنی شریعت گه موافق روشده توزورگه تیوشلی.

(۴) كلسه نوروزعلله رنك قیلور جهان پیدا
ایرلار آواز اورورلار داغ قیلوردومان پیدا.

باء

(۵) ع. ۲۰، ص. ۶.

سعی ایله قورتلما دیم مین بو بلادین یارب
حقیقه بلمم جهد ایدیب عجب وریادین یارب

(۶) ع. ۵۰.

مسلمانلر مالی دنیا مایه سسی
کورنمکدر بیر بیرنه بیزانوب.

(۷) ع. ۶۰، ص. ۷.

چنالدقچه جهان چرچنی آرتار
قاجان کوکل تابغای قرار جم بولوب

تاء

(۸) کوزیجه سن سز یارب کوروغس جهان ای دوست

نه جهان بلسکه تده بولسه صد جان ای دوست

(۹) ادلالنده ایش خوش کیلماس یاشلیقده کویماس بیکت

دولت کیلسه اوزین بلماس دوغغالی دیماس بیکت

(۱۰) دینه کرمای توغون قالساک بر کونچده

باد پایدیک یر یوزینه یلدم توت.

هیم

(۱۱) ع. ۸۰، ص. ۹.

الله یادی ییلان ترک بولغان تیل

کوز یومولاق یله کوکل یاتماس هیچ

دال

(۱۲) ص. ۱۱۰.

اول باشلاب باریب خیر طاغنده

کافرلار قانینی ساچدی محمد.

(۱۳) ص. ۱۰۰.

یاتسه طورسه خیالیدین چیقارماز

قایسی ایشه مائل بولسه آدمزاد.

راء

(۱۴) اگر آلسه حالیمدین خبر قوری یغاچدین قان چغار

انسان شراریمدین اثر تابسه تیندین جان چیقار.

محتوم قلی نك اشعارينه كورسه تكيچ

محتوم قلی نك اشعارن كورسه تكان اورنده بز پرافيسور
صاماييلوويچ كیی، غزللرنك باش يتلرن گنه كورسه توب چغامز.
يتلرنی حروف هجا تربينه حیدق هم باشده فقط اوز قولزده غی
مجموعه ده گی غزللرنی كورسه تكد. هر بیت نك، باشقه مجموعه لرده
بولسه اول مجموعه لرده نیچه نیچی صحیفه ده یا كه نیچه نیچی نومر
آستنده بولغانن یازدق. وامبری غه « و »، عبدالرحمن افندیگه
«ع» علامتلی قویدق هم بو علامتلرنك یانده غی سانلر مجموعه
لرنك صحیفه لرن كورسه ته لر. صاماييلوويچ قه «ص» علامتی
قویدق. بو علامت یانده غی سان آنك كورسه تكيچ (۱) نده گی
(3 B. O. И. P. A. O. за 1909. т. XIX, 0125-0147,
0216 0218.) تربینی كورسه ته در. اوز مجموعه مزده گی غزللرنی
كورسه توب بترگلتك صوكنده صاماييلوويچ مجموعه لر نده گنه بولغان
غزللرنی، آندن صوكن وامبری، عبدالرحمن افندیلرنك مجموعه لر نده گی
غزللرنی كورسه تكد.

صاماييلوويچ اوزینك كورگان غزللرنك همه سنده ده وزن،
قایه جھتلرن صاناب چقغان. بز آلاي ایتمه دك. چونكه كوب
اورن آوردای بولدی.

الف

(۱) و. ۴۴۱، ص. ۴.

مشرق دین مغربه دنیا نك یوزی

دیبه یزه معلوم دالدور بو دنیا

(۲) ای امر نك دین اسمان ایندی ركوع غه

تناسی سبحانی ربی الاعلی

(۳) ع. ۴۰، ص. ۱۰.

عالم صنعکله موجود وجوده کلن اشیاء

اشیاء حمد گده ذاکر ذکرك دیلرده یداء.

(۱) بو اورنده كورسه تكيچ سوزی указатель معنا سنده در.

بو معنا گه فهرست کلمه سن استعمال ایتەرگه موافق کورله دی. چونکه

اول огловление معنا سنده استعمال ایتوله در.

- (۱۵) و. ۴۰۴، ص. ۲۰. مؤمن بولغان منكر بولماس سوزيمه
جبار بو جهان نى كور خراب ايلار.
- (۱۶) ص. ۶۷. دابه الارض آتلى دجال صوكيدان
مروه دين صفادين بر بيان كلور.
- (۱۷) ص. ۲۷. كيل كوكلوم عزم ايله باقى دنياعه
قانى دنياده كيم قالور يرانلار.
- (۱۸) يتمش مك فرشته آنده ساقلويدور
مك قائم بوروندوق باغلار آنده بار.
- (۱۹) ص. ۴۵. قرداشلر كون كوندن بتر يورمش
يل يلدان بدعت كيلسه كيره كدور.
- (۲۰) ص. ۳۱. بر كيچه ياتوردم توشنگ يارمنده
بر تورت آتلىق كيلوب طورغيل ديديلر.
- (۲۱) قچان يقين بولسه آخر زمانه
فساد ايش كون كوندن آرتسه كيره كدور.
- (۲۲) ص. ۶۵. محمد امتى مالسز اولماسون
مالسز اولساك قرداشلر ياد اولور.
- (۲۳) و. ۴۰۸، ع. ۸، ص. ۵۶. آدم بولساك قولاق سالغيل اوگوته
ملالار ياتنده صحت ياخشيدور.
- (۲۴) هر باشلى صاحلى نى خاتون ديمكلار
خاتون اولدور سياحتدين بللى دور.
- (۲۵) بر قوله سز آغاسك سين ديسه كر
تفاك دين سو ايچار جكي بللى دور.
- (۲۶) و. ۴۴۱. صفا بولوب آدى چقان هر يردين
عقل كاندين كيسان باشى كيره كدور.
- (۲۷) و. ۴۱۸، ع. ۱۱، ص. ۳۴. داغلار يرنگ ميخيدور دفة اوزين داغ سانار (ياكسايار)
چكچك اوزين بلبل دير چارلاق اوزين زاع سانار
- (۲۸) كيمياني تفرافه ساجسك تفرافدين زر بهم ايتار
هر نه كي يره سپارسن سفد كنگ بر بهم ايتار.
- (۲۹) ص. ۱۶۰. حقيقت يولنه كره ن درويشلار
يولن شيطان اورار يولى تيرس چيقار.
- (۳۰) هر اميرنگ گر وزيرنگ عقلى كونه خام اولور
اول اميرنگ آتى آخ خلق آرا بدنام اولور.
- (۳۱) تيلگورلار شير بولوب اينارلار داغدين
زاغلار بلبل بولوب قونارلار باغدين
- (۳۲) ص. ۵۴. كوكل بر بدن شاهيدور هر سوز كوكل خوشينده دور
يى اقليم يى تحتنده هر برى بر اشينده دور.
- (۳۳) ص. ۵۱. اى يارانلار غافل اولماك جان جانانلار آندادور
آتى زهر و شهد وسكر طرفه باللار آندادور.
- (۳۴) ص. ۵۱. ينجشيلار توتمش بنا بر شهرى كورديم شونده دور
عشق متاعى ساتيلور بازاري كوردم شونده دور.
- (۳۵) ص. ۳۹. بو دنيا فاني دور بولماس پايانى
بو دنياغه كيلگان كيتوب بارادور.
- (۳۶) ص. ۱۳. كوب نامرده مال بيرب سن سن دنيا
كوزى كوكده قايقوسى يوق سير كيتار.
- (۳۷) ص. ۵۰. بزدين سلام اوراض ميكلي شاعره
مسلمان كافرنگ فرقى كيمده دور.
(بو قصيده مختوم قلى نك، مشهور خيوا شاعرى اوراض ميكلي گه
جواب ايتوب يازغان مکتوبندن عبارتدر.)
- (۳۸) ص. ۶۳. وقت اولور كابر كوني توشار سريره
خيال هجوم ايلاب جوشى ياندرور.
- (۳۹) و. ۴۴۳، ص. ۴۹، ع. ۹. قارا طاشدين قارا قىلى سيلان كوز
جو كالور كوز كوچلوك كوزه مهماندرور.
- (۴۰) ص. ۲۲. غم چيكمه غريب آدم يكلار شاهلار قالماسلار
عظيم عظيم شهرلار آق اوماغلار قالماسلار.
- (۴۱) ص. ۲۵، ع. ۱۰. نمازخوان درويشدر دولتى بايلار

فلگك گردانى كچ در يارانلار.
 (۴۲) دوغرى باقاسلار جليه كوزه قزىل تون كورونور
 سوز فهم ايتاس احق كيدى اوز ياتده تيل كورونور.
 (۴۳) ص. ۲۹.
 تورت مگ تورت يوز باشايان لقمان حكيم نك
 باشى قره قومه باتدى يرانلار.
 (۴۴) بور فتح سردارى اوغلى كيدى وقت
 ينه بو دورانى عالى سزنگدور.
 (۴۵) ص. ۴۰.
 بر جوروك قوز ييله جهان جوهرين
 اول نه قمار باز دور اوتوب طوروب دور.
 (۴۶) دوستلار دوستيم منم جاندين شرين سوگوليدور.
 جان كې نيهان جهانده بو عالمگه ييلگو ليدور.
 (۴۷) ص. ۶۲.
 دور دور بو جان نى دولتى ساغليق آنك ساطايدور
 تن ملكينك تردولتى تيناس اوتار مهمانيدور.
 (۴۸) ص. ۴۳.
 كونده يوز مگ كوچى بولسه بول دنيا
 بو دنيا شول مقدار كيلانده باردور.
 (۴۹) آدك بنده بولسه آدم الهك دين ايمنه كور
 اوتار دوران دور ماس بودم ياتمه غافل او يغانه كور.
 (۵۰) ايله آد بولسه خوش كيلان اچ قلچ ار كفتار دور
 يان آدمغه سوز ويان يخشى لارنى آزارى دور.
 (۵۱) قوزى توستين يابسك طب بولوب آزار
 سوين ساچه چكسك قراريگ بولور.
 (۵۲) ص. ۴۱.
 غفلت ياستوقده قويوب باشنى
 غافل آدم مونچه ايرينب طوروب دور.
 (۵۳) ير آستنده مسكن توتان صراطه
 داغ لار كې يوزمك رسماز و قارلار.
 (۵۴) يرانلار يلغانى دنيانگ اخرى بر ياد كورونور
 جان قوشينى آداب توتار شوفلك صياد كورونور
 (۵۵) اى يرانلار يازو داستان بتلدى
 بر غوجاق قانيدين كيچتى يرانلار.
 (۵۶) ص. ۳۶.
 عاشق ايلي نك خانسى سلطانى
 تجلى تخنى نك شاهسى قلندر.

(۵۷) ص. ۱۶.
 اوبه باشنداغى دفته لار ايكار لانكان آطه بكار
 عقل سيز ايرلار ورقده يازيلان بد خطه بيكار.
 (۵۸) ص. ۳۲.
 ياتورديم غفلته كيدى ايرانلار
 تورغىل هاي ريگدن اويان ديديلر.
 (۵۹) و. ۴۲۴، ص. ۲۶.
 سحر وقتى غافل بولماك يارانلار
 دركاهلار آچلور چاغدر بوچاغلار
 (۶۰) ايمدى آياق باسدك اوتوز اويينه
 كوز ياشى ساچلور چاغدور يرانلار.*
 (۶۱) عشق يوليني هوس ايله ييله ن بارمو يرانلار
 دخى من بيان ايتسام بيلان بارمو يرانلار.
 (۶۲) ص. ۴۴.
 اى يرانلار آدم اوغلى بوز توفراقدين بولمق حق دور
 اصلى خاكدين اولان آدم قه قازلوب قالمق حقدور.
 (۶۳) ص. ۳۵.
 محمد كيلور ديب اسماز بايغه
 فرشته لار مسك عنبر ساچتى لار
 باغليغ ايردى آچيلمادى اولدين
 قرق كون محمدده قنو آچديلار.
 (۶۴) مخشندن بولور مخنت باسر
 نامردين مرد اولماس مرددين مرد اولور
 (۶۵) ساز ييله ن صحبتى يلغان ديكله ر
 آدم آنا بنياد بولانده باردور.
 (۶۶) سوداگرلك ايتوب بازار قيديرساك
 آلسك نصيحتم قيمت يخشى دور.
 (۶۷) زمانه اخرى بولدى الحضر ايلاك
 رسول سوزى بربر كلدى يرانلار.
 (۶۸) توغرى باقاسلار غريبه كوزلر ينه باى كورونور
 سوز آكلاماس احق كيدى اورينه دانا كورونور
 (۶۹) و. ۴۴۴، ص. ۵۹، ع. ۱۲.
 ايشك اوزين اكسك ساغاس بدودين
 قيمت ايتسك آت ياتده بللى دور.
 (۷۰) دنياغه اعتماد ايتماك يرانلار
 كيم كيليب كيمدين كيتب بارادور.
 (۷۱) ص. ۲۱.
 صاغ سلامت سر مست اولوب سرانجان

تورت بلانی بریسندن آگلارلار.

(۷۲) ص ۱۴

بریل اول کون باتاردین بلی منشور خان تورار.
(۷۳) آدم اوغلی ذکری فکرینگ یلغانچی نگ هواسیدور.

(۷۴) یرانلار کردشلی فلک آلدین

بو مینک یوزاکم یاره یاره دور.

(آخری بار) احمدزکی.

بخت

(اجتماعی مسئله)

«فلان بختلی وفلان بختسز!»؛ هر اشنی قدردن کورگان خلق آراسنده بو سوز کوب ایشته. ملت رنگ ده بعضیسی اسیر، خور و بعضیسی حاکم. احتمال آلدرده بعضیسی بختلی و بعضیسی بختسزدر. احتمال افرادی بختسز یا بختسزلکلرینی قدردن کوروجی ملت - بختسز و مونگ عکسی بولغانلر بختلدرلر. هر نه ایسه «بخت» مسئلهسی اجتماعی مسئله لر آراسنده بخت ایتلورگه تیوش مسئله لرنگ بریدر.

«بخت» حقنده سویله نگان سوزلر دقت ایتلگاند «بخت» نی: «تدیردن، ظاهری سیلرگه تشبیدن باشقه، مطلبنگ حصولی» دیب تعریف ایتو ممکن کورله در. بز مونی قسقالق ایچون: «قدر مساعدهسی» دیه چکمز.

لکن انسانک مطلبی نرسه؟

ایشته بو، اویلا ناچاق اشدر.

بعضا انسان اوزینه، دنیا و آخرت هلاک ایته چک اشنی مقصد ایته. ایمدی بونده، قدر مساعده ایتسه بو انسان بختلیمی بولاچق؟ بو حالتی، یعنی انسان شویله اوزینی هلاک ایته چک اشنی مقصد ایتوونیی، الله تعالی انسانتی شول مقصدقه ایرشودن، آنانک بالاسنی صاقلاوی قیلندن صاقلاغانتی حدیث شریفلر هم بیان ایتکانلر. بو حالد بختتی: «انسانک دنیوی، بیگره کده اخروی جهندن هلاک بولماوی» دیمک آرتغراق بولماسمی؟

اگر بو آرتق بولسه، مثلا: زیدنگ بای بولوویمی یا که بای بولووی تقدیرنده هلاک بولو احتمالی اویلاب یارلی قالوویمی بختلیک بولاچق؟

سیلر: ظاهر و خفی اسملری ایله ایکیگه بولنه لر. ظاهری اسبابک تشب ایتوب ده مقصد حاصل بولماسه، اسباب خفی توغری کیلمه دی دیه شول اشده بختسز بولونی چقارلادر.

مقصده ایرشمه ونی اسباب خفی نك توغری کیلمه و نندن، عدم تصادفدن کوروب آندن بختسزلك چقارو، عکسینی بختلیک صاناو، بخت حقنده یوقاریده غی تعریف ایله بر بولوب، همان: قدر مساعده ایتمه دی گه قایتادر. لکن اسبابنگ خفی بولووی دخی اویلا ناچاق حالدر. الله حضرتی نك هر نرسه نی سیکه باغلاغانی بیک معلوم مسئله. لکن حکیم بولغان الله حضرتی چیکسز مصلحتلر ایچون عالمده چیکسز مختلف طبیعتلر: اوطلر، صولر، طاشلر، هوالر خلق ایتکان. آلرننگ هر برینک طبیعتلر ده. عماگه یارولرن ده باشقه، باشقه قیلغان. مثلا: اوزلی قارا بالچقندن یاصلغان کیریچ اوطقه کرسه طارالادر. حالبوکه قزل کیریچ یانغان صاین نغی بیره در.

ایمدی انسان، مورچه سینی قارا بالچق کیریچندن چقاروب ایکنچی باغوغه مورچه سی یمرله بو نی ایندی: اسباب خفی توغری کیلمه دی، بختسز... دیمزمی؟ یا که تجربه ایتمای، اویلامای، بلمای اشله دی، یالفاو، ایرنچک، نادان... دیمزمی؟ «ما اصابک من حسنة من الله. و ما اصابک من سيئة من نفسك» (نساء).

بو آیتی مسئله مزگه تطبیق ایتسه ک بویله بولور: انسان مورچه سینی قزل کیریچندن چقارسه یمرله وی الله دن. چونکه قزل کیریچده گی اوطده نغو طبیعتی الله دن، الله شویله توزوگان. اما قارا کیریچندن چقارسه، یمرلووی انسانک اوزندن. چونکه تجربه قیلمای و بلدگانلردن صورلماوی اشله دی. اما «خلق» اعتبارنچه هر بری الله دندر: «قل کل من عند الله».

ایمدی انسانک بختسزلیگی: قدر مساعده ایتمه گاندغی یا که اوزینک نقصاندغی؟

بر وقتلر بیک کوب نرسه لرنگ اسبابی یاشرن ایدی: میقروبلر، زراعتده دیمچینسکی اصوللری، دافع البرقلر، لامپلر، ایلکترونیکلر و باشقه نه قدر نرسه لر هپ یاشرن و باشرلگان کویچه یاتارل ایدی. شول وقتلردوق، شول یاشرن سیلرگه تعلقلی اشلردوک بختلی اویلانغان انسانلر بار ایدی. ایمدی بونلر باری ده کشف ایتلیدلر. فقط: کشف ایتلگان نرسه لرنگ، هم شونلر ایله اشله نگان اشنگ اوزندوک همانده بختسز صانلغانلر کوب. شویله ایسه بختسزلیکنی اسباب خفی گه صلتاو اورنسر بولیممی؟

الک انسان بیک جزئی نرسه لرنگ سیلرینی ده بلعی ایدی. بوگا: «بعث الله غرابا» آیتی ایله قرآن شاهد. اما حاضر انسان: «طبعی حادثه لرنگ سیلری هب طبعیدر» دیه دعوا

کسب و عطالت حقنہ غی حکم لریہ قاراغانده، بخت - مقصدنگ کسب ایله، ظاہری سیبلر ایله کیلونی بلدره در. حتی بزنگچه، اشلرنگ ظاہری سیبلرینہ تثبت ایله اوزاق زمانلر سبب اوزرنده صبرنگ لزومی حقنہ مذکور حدیثک طایانورغه ممکن. چونکہ: حدیثده لر بکم خطابی، بختلی دیه اویلاغان لرغه غنه توگل - بلکه عام خطابدر. نفحه که عرض قیلنو، البته اوطورطلغان طاش، تلنگان ایت کبی شعورسز طورمق توگل. چونکہ: الاقترضوا، عبارہ سی بر نوع تسببی تقاضا قیلادر. ہمدہ شریعتسز مسجد زاویہ لرندہ، ایو تورلرنده تیک یاتونی - عطالتی حرام ایله گان. حدیثده گی نفحه ایسہ: (دنیوی اشدہ) مثلا دیچینسکی اصولی کبی اشلہ گان اشدہ مقصدقہ بارو ایچون یک مهم کشفیاتده بولنو یا کہ نی بولسہ ده برہر کسبئی ایتہ تورغاج شول کسبنگ رواجلی کونلرینہ توغری کیلو کبی حاللدر.

شولای بولسہ، نفحه که عرض قیلنو: یاواحق یغورغہ صاوت قوبوب، چه چله چک آقچہ غہ کیوم جہ یوب طورمق کبی مقصدنگ سببینه کروشوبده، اللہ ننگ یوقاریدہ ایتلگان کبی نفحه - لرندن بر نفحه ننگ یولندہ طورو، - یعنی نیچکده ظاہری بر سببکہ تثبت ایتوب مقصدنی - بختی شول سببیدن کوتودر. عالمده گی واقعہ لر که فاراساق بو حال طاغن آجغراق کورنہ. مثلا فقیر آنا آنادن طوغان فرانسوز پالسی کرہچ یاسارغہ اویلاغان. آنک بار قورالی - ہمت ایله قاطی عزم، بار معلمی ده - تجربہ، بار مکتبی، کتابی - یر ایله کوک بولغان حالده طرشا باشلاغان. آگا شول یولده کورلہ گان فقیرلک، ایتلمہ گان تحقیر، ایشلمہ گان سوز قالمغان. تمام اون آطی یل شول روشچہ اوچاق قارشوسندہ اوط قزوونده اشہب بالاخیرہ، چن خزاف (کرہچ) بولغان.

ایشہ پالسی ننگ اوشبو روشچہ اون آطی یل مجاہدہ سی، اوشاندق ادیسسونلر، فولتونر ہمده چیکسز کوب کتابلر یازارغہ، ایٹک بیوک اشلرنی اشہ لر که موفق بولغان بزنگ اهل اسلام علمالری و باشقہ لرنگ ہر برینگ مجاہدہ لری، اوزلرینی نفحه که عرض قیلو؛ مقصدلرینہ ایرشولری، کشفیاتده بولنولری ایسہ نفحه ننگ ایرشویدر. بو حاللر کچکنہ معیشتلرہ ہم باردر: کچوک معیشتلرنگ نتیجہ لری کچکنہ ایسہ آنی اول معیشت ایلریننگ بختسز لکندن توگل بلکه کوتولریننگ، اجتهاد، نیت ہم سیبلریننگ کچوک لکندن دیہ بلورگہ کیرہک. «علی قدر العزم تائم العزائم».

بو سوزلردن آکلانیدیغہ بناء حدیثنگ معناسی تقریباً بویله بولور: «سزنگ سورگان عمر کزده اللہ تعالی ننگ رحمت ییللری بولاجق (ایسمی قالاچق توگل). سز شوگا اوزگرنی عرض (اظہار) قیلوگرن. یعنی برر سببکہ تثبت ایتوب شوگرہ نفحه ننگ

ایتہ ہم ہوادہ اوچا، صودہ یوزہ باشلادی. مثلا حاضر: آشاونگ طویوغہ سبب بولوی ایله چه چک آشاونگ چه چک چقماوغہ سبب بولوی آراسندہ آیرما یوق: ہر بری ظاہری. لکن بو، غرہدہ. اما شرقدہ ایسہ: ہان خفی سانالوب، ہر اش قدرگہ صلطانا. یوسف اشدی آچورا ایتمشلی: بایلق، موللق و بناء علیہ قوت و غلبہ ہر اشنی قدرگہ صلطانان شرقدہ توگل، سببیدن و سبب آرقلی کوتکان - غرہدہ کورنہ در. اویله ایسہ: شرق بختسز و قزغانچمی یا کہ یالقاو، ایرنچہک، نادان و بناء علیہ عیبلی گناہ لیمی؟ ہمده اسبابنی: ظاہرہ، خفیہ گہ بولو انسانسنگ جہالتندن کیلگان بر اورنسز اش بولوب چقمیمی؟

بزنگ اشلمزگہ محیطنگ مساعده ایتوب ایتاوینگ تأثیری یو کدر. فقط بزنگ «محیط» دیگانز کوبسنجہ اجتماعی حاللرمزدر. بو کونگی اجتماعی حاللرمز ایسہ باریدہ بابالرمزنگ شول مسئلہ گہ نظرلریننگ، نظرلرینہ بنا قیلغان عمللریننگ نتیجہ سیدر. مثلا: باشقردلر اورماتئی، کیرہ کہ س فکریلہ باندردیلر. بو کون کوب اورندہ شوننگ نتیجہ سی، یاغار ایچون اوطونلری یوق. جای بوی تیرس باصوب، تیرس کیدروب عمرلری تیرس اچندہ اوزا. آمریقانلر اورمانلری بته باشلاغاج، اوطرتوب اوسدرو فکریہ کردیلر ہم اورمانلری بولدی. بو کون آنلر جنتدہ یاشیلر. قرآن کریمدہ اللہ حضرتی، آتالر قیلغان اجتماعی گناہنگ بالارغہ شوملغی تیہ چگی ایله کوب اورندہ خبر یرگان. اویله ایسہ آمریقانلر بختلی بولوب باشقردلر. بختسزمی؟ یا کہ ہر بری عملرینہ کورہ جزاء کورہ لرمی؟

«فلان اینتگوب کون کورہ ایدی، طوراً بارا کوب طرشا طورغاج آگا بخت ایشگی آچلدی». ایشہ بو سوز، کوب ایشتولہ طورغان سوزلردندر. لکن شرقدہ اعتقادلر عجیدر. مثلا: برہو شولای طوراً بارا بابوب کیتسہ: آنک بختی، آگا فلان اورندن آقچہ طابلمان بوغای دیلر. آنک کون تون طرشوینی، طوطاش طرشو سببلی کسیننگ رواجلی کونلرگہ توغری کیلونی ہیچ اعتبار ایتمہ یلر. شولای: ہر بر بختی کسبیدن توگل بلکه توشوب قالغان آقچہ تویونچگی یا کہ کومولگان قازنا تابودن کوتوب تیک یاتالر. حدیث شریفدہ بار: «ان لر بکم فی ایام دہر کم نفحات. الاقترضوا لها».

بو حدیث ہم بختنگ شولای بریولیراق، جیولیراق کیلونی بلدرہ در. لکن (اگر بزنگ آکلاو خطا بولماسا) کسبیدن ظاہری سیبلرگہ تثبیدن باشقا کیلونی بلدرمیدر. بزنگ آکلاوچہ بو حدیث - حدیثک عبارہ سینہ، عالمده گی واقعہ لرگہ، پاک شریعتسز ننگ

املا مسئله سی

(«شورا» سؤالینه جوابلر)

اوشبو ییل ۶ نجی عدد «شورا» نڭ ۱۷۵ نجی بیتنده اوشبو

ماده لردن عبارت بر سؤال بیرلگان ایدی:

(۱) فتحه و کسره لر نی حرف صورتنده گی علامت لر ایله یازار

ایچون ضرورت بارمی؟ بولسه، بوضرورت نیندی نرسه لردن عبارت؟

(۲) فتحه و کسره علامتی قیلوب «۹» ایله «۶» نی گنه

آلورغه تیوشلیمی؟ یا که آ آ گ نسبت ایله باشقه برر موافق علامت

بارمی؟ بولسه، اول علامت لر قایسیلر؟

(۳) فتحه و کسره نی حرف روشنده گی علامت لر ایله یازودن

کیله چک فائده لر نیندی نرسه لردن عبارت؟ اگرده ضرر کورلسه

بو ضرر نیندی نرسه لر؟ فائده ایله ضرر نڭ قایوسی کوچلی؟

(اقتصادی جهتلر نڭ ده ملا حظه قیلنوو ی مطلوب).

(۴) فتحه و کسره نی حرف روشنده گی علامت لر ایله یازو تورکی

سوز لر گنه خاص بولورغه تیوشلیمی، یوقسه اوزمزمده استعمال

ایدله طورغان سوز لر نڭ هر برینه ده عام بولاچقمی؟ عام بولسه

ابتدائی مکتب بالالری نه مآثور دعار و قرآن سوز لری نیندی اصول

ایله تعلیم قیلنه چق؟

(۵) عموما املامزنی توزه تمک ضرور کورلسه بو یولده

اساس قیلوب طوتولاچق قاعده، نیندی نرسه دن عبارت بولاچق؟

(بالالرنی ینگل اوقوتقمی یا که الوغ تورک ملتینک مختلف تارماقلرینی

بر نقطه غه راق حیوب طوتوققمی؟).

(۶) املامزنی اصلاح لازم بولدیغی تقدیرده، مطلوب بولغان

یا که ضرور کورلگان اصلاح، فتحه و کسره لر ایچون علامت قویوب

یازو ایله گنه تمام یرینه کیلگان بولامی؟

•••

«شورا» ظرفدن بیرلگان بو سؤال لرغه جواب یازوچیلر

بولدی. شول جوابلر نی، اداره گه آلتغان ترتیب لری ایله بو یرده

درج قیله مز:

I

(۱) طن آلو ایچون صاف هوا، نی چیکلی کیره ک بولسه

درست اوقور ایچون فتحه، کسره نی حرف بله ن یازوده شول

حدلی کیره کدر.

ایر شوینه قدر شول سپیده دائم بولوکڑ. — سبیدن سبیکه ئلیدن ئلی
کوچوچن ده بولماکڑ، نفعه دن قاچقاندا ی سبیکه کرشمی ده تورماکڑ. .

بو حالده، شرق اهلی خصوصاً مسلمانلر بختنی یعنی مدیت،

علم، بایلق، موللق، حریت، قوت، . . . . . و باشقه لر نی، توشوب

قالغان تو یونچکلردن، کومولگان قازنلردن کوتوب تیک یاتوده

عظالنده دوام ایتهر گه می، یوقسه، حدیکه موافق روشده اوزلر نڭ

طبیعی سبیلر نه کرشوب شولردن کوته ر گه می؟

•••

اوشبو بخت مسئله سینه محترم قلم اهلی علمانک التفات ودقت

ایتولرینی، بو خصوصده یا مینم فکره منی یا خلق فکرینی تصحیح

قیلورینی اوتته من.

اوجنچی یل محترم «شورا» اداره سینه: «شرع نظرنده

دنیا، فقر، غنا، توکل و کسب» اسمنده بر رساله یازوب یوللا-

غان ایدم. درج ایتوله باشلانماچلی «شورا» اداره سینه بارغانلری ده

مونده قالغان مسوده لری ده قضاغه توغری کیلدیلر.

اول قضانک سببی معلوم — خفی توگل؛ اوزمزنک اجتماعی

گناهمز — تفرق بلیه سی ایدی. شمعی اول رساله دخی یازلوب

تمام بولدی. اول رساله ده مذکور یش امر گه شرع نڭ نظرینی

اقدارمز نسبتنده کورسه تور گه طر شدق.

اوشبو بخت مسئله سینک مذکور رساله گه کوب تعلق،

خصوصاً رساله ده نفعه حدیثه استنادلر بار.

بناء علیه مذکور نفعه حدیثی حقتده مطالعاتی هم کوز گه

آلورینی اوتته من. امام محمد صالح اژدانوف. (جنای).

سُور:

صبی غه

(۵ نجی عدد «شورا» طشینه مکتوب یازوچی احمد افندی گه)

عزیز صبی سیگا سویله ر سوزم شول:

معازف صاحینه سین یاقین بول

سییه ر انجو توگار جوهر سیگا اول

آنک جوهر لری بیرر سیگا نور!

—

صاقین صبی یماتی دوست کورودن

یمان اییده ش ایله بر گه یورودن

یمانلق بر وبا دیگان بالادر

یاقین یوروسه ک سیگا اونلاب یوغادر!

کال الدین مصطفین. سیواستوپول.

قالسه آنی هر تورک اولادی کیره کسنورده تابوب آلور؛ آلتون یرده قالمی .

۶) املازنی توزه تو ایچون فتحه و کسره علامتلی گنه یتیمی . بهلکی قالن ئوتر ایچون شولایوق علامتلی کیرهک . شونک ایله برگه تلمزده هر بر تاوشقه آیرم حرف لازمدر . دونه شول وقتدهغنه املاز توزه له چکدر .

معلم : ظریف مظفری .
معلمه : کامله مظفریه . (آقتوبه) .

II

بزده ، یازوچیلر آز ، درست میزانی شعرلر تابووی چیتن . مجلسلر راحتسز ، الفت محبت اوسمی ، مینیملک کوب ؛ بولارنی بزگه کیتروچی نرسه عربی اعرابدر . آلاز یرینه حروف یازا باشلاومز ایله انسان بولاجمزمده اصلا شبهه یوقدر . شبهه ایکنان آدم ، باشقه ملتگره و یازولرینه بر مرتبه بولسه ده اعتبار ایله قاراسون ! اسحاق عثمان . (کیلم) .

III

۱) فتحه و کسره لرنی ، حرف صورتنده گی علامتلی ایله یازوغه برنجی احتیاجمز : تلمزده گی بر برسینه اوخشاش عبارملی سوزلرنک کوبلگیدر . موندی مغلک سوزلرنی آتا و آناسینک ایرکه له تونوندن چغوب یتمه گان ، جدی نرسه لر ایله تاشماغان یهش بالارغه تاتتو ، آبروم علامتلی اولمادقی مدتده چیتندر . مثلا : « یهش ، یهش » کبی ، اوست ایله تاوش (звукъ) ایله او قولاً طورغان سوزلرمن اولدقی کبی ، « بل ، بیل » کبی تاوش و کسره ایله او قولاً طورغان سوزلرمن باری . بونلرده فتحه ، کسره علامت لری بولمسه : تاوش ایله او قورغهمی ، یاخود فتحه ، کسره ایله می ایدکنده اشتباه حاصل بولا . بیک آزغنه دقتکه ایه بولغان یهش بالارغه بونک ضرری بیک آچقدر . شو آغرلقلرنی کوز آلدینه کیترساک ، فتحه و کسره لرنی سرف صورتنده یازونک ضرورتی آ گیلانه چقدر .

۲) فتحه گه « ه ، ه » علامتلی آلتو ضررسز اولسه کیرهک . چونکه « ه » حرفی فتحه علامتی اولمی ، اوزی او قولسه ، تلمزده کوبرهک باشده یا که اورتاده کیله در . فتحه علامتی اولغانده آخزده یا که یالغز کیله در . بئاً علیه بالار « ه » نک قای اورنده فتحه خدمتی وقای اورنده اوزی او قولو ایچون کیلگانی ینگل آ گیلر . اما کسره علامتی ایوب آونغان « ی » گه کیلهک . بونک چوبالچق ، بالارغه آ گلتوووی چیتن ایکنینی تعلیم ایله آزغنه

۲) فتحه ایچون یالغز « ه » دن باشقه قولای بر علامت یوقدر . (« آ » حرفی ئوستکه صوزو ایچوندر) لکن قالن کسره ایچون (BI کبی) « بی » علامتی موافقدر . طیمق کله سن تمباق ره وشنده یازولور . کیلمهک ، کیتمهک سوزلری « ی » حرفی بله ن کسره له نورلر .

۳) فتحه ، کسره نی حرف بله ن یازودن کیله چک فائده بیک کوبدر . مین موندی شونی غنه خاطرگه توشره م ؛ سوزلرنی هر بر یازو تانی تورغان کشی توزوک اوقی آسون . ئەلیگه چیکلی « ئەلی » کلهسی « ئلی » ره وشنده یازلا ایدی . مونی نیچک بولسه شولای توزاتوب اوقی ایدک . املاز توزه له بز یا گلش او قورغه تلهسه کده توزوک یازولر او قوچینی اوزی او گره تور . بو بر . ۲ نجی : توزوک بولماغان بر ئەیردن نیچک ضرر کورلمه سن ؟ بو وقتغه حدلی قوللانغان حرف و املاز بیک یا گلشدر . بئاً علیه فتحه ، کسره لر حرف بله ن یازولورغه تیوشلی . اگر حرف بله ن یازلسه قول یازمانرنده ده اسانلق بولور هم مطبوعات ایچون ده ینگلک باردر .

۴) فتحه و کسره نی حرف ره وشنده یازو تورکی سوزلرگه گنه خاص بولما نیچه تلمزده قوللانه طورغان سوزلرنک هر برینه ده عام بولاجق . « هیئت اجتماعی ، مع مافیه ، بئاً علیه » کبی عربجه ترکیبلر تلمزدن طش بولغانلقدن یالغز اوز مالز ایتلوب آونغان تورکجه ترکیبلر ده گنه چیت تل سوزلری ده اوز املاز بله ن یازولورلر . « راحت سزگه ، ئەده بلی بول » جمله لرنده گی راحت ، ئەده ب کله لری کبی . مأثور دعائر ، قرآن سوره لری ، ترجمه ایتولگانچه عربی املا بله ن تعلیم اولونورلر . صوگره ایرکنله ب اوز تلمزده اوز املاز بله ن تعلیم اولونورلر . مونه شول وقت قرآن ترجمه سینک کیره کلگی آ گلاشلور .

۵) املازنی توزه تونک توب قاعده سی بالالرمزنی ینگل یول بله ن او قوتو بولاجقدر . شونک ایله برگه ، تورک ملتینک مختلف تارماقلری بر نقطه غه جینالماولری لازم توگل . مونک ایچون مثاللر کوبدر . از جمله : تورلی اختراع و فنی قاعده لرگه دشمن بولغان بر قسم خلقلر - اول کیشیری آغاچ سابلنلر هم شیباج و قول تیگره نلر تاشلاب تیمور سابلنلری ، تورلی سیستمه گی ماشینلرنی اوزلرک ئزله ب یاراتوب قوللانورغه باشلادیلر . شولوق ئەیرلرنی سحر ، آخر زمان علامتی دیگان خلقلر ووق ایسکی قوراللرنی ایسکی طوره شنی تقید ایتهرگه ، ئەنگه مه صوغارغه باشلادیلر . تاغی صول جدیدی نزاغلی موگا آجیق بر مثالدر .

ایشته یوقاریده کورسه تلگان سیبلرگه بئاً بالالرمزنی ینگل او قوتو هم مختلف تارماقلرنی بر نقطه غه جینا و مطلوبدر . املاز توزه له

بزنك قاراشمزده تورك بالالرينى بر يرگه جياچق نرسه دنياده بولسه، املا و مطبوعاتده برلكدر.

۶) فتحه و كسره لر ايچون علامت لر قوبوب يازو ايله عموما املا مز توزه لوب يتهر ديب نه يتوب بولى . بوگا باشقه ده يشمه گان يرلر بار. خصوصا حرفلرنگ ۲ و ۴ تورلى كيلولرى كوب آغز لقلرني موجب بولا هم اوستكه تابا صوزوب (مد ايله) نه يتكانه مد علامتي بولغان «ا، ا» نك ايكي تورلى كيلووي بالالرنك ذهنلرني ارتق چوبالترلر. ينه يازوومزده غي، تيك نقطه ايله گنه آيرلا طورغان (ر، ز، ژ، ذ، ح، خ، چ، ج، كجي) بر روشده كي حرفلرني آيروده بالاغه آور.

معلم: حبيب الله عابدوف. (شاخه).

۱۷

۱) تلمزده بولغان سوزلرنك فتحه و كسره لرني حرف صور- تنده كي علامت لر ايله آ گلاتو، تلمزگه رهبر املا ياصاو بولديغي ايچون ضرور و لازمدر. چونكه يازولرمنك مخصوص بر قواعد ايله اولوي، آرمزده غي مراد و مقصودلرني آ گلاشوده بيك تاثير ايتسه كيرمك. عالم انسانيتده ايگ فائده لي نرسه مراد آ گلاو اولديغي كبي ايگ ضرر لي نرسه ده مراد آ گلاماؤ ايديكي معلومدر. نفس امرده «حق» بر بولوب، انسانلرغه عارض اولغان اختلاف، تيك مراد آ گلاغاؤدن ايديكي معلوم. شونك ايچون بزگه لفظلرني معنلرني درست آ گلاتورلق ايتوب يازارغه و آنك ايچون ده مخصوص قواعد قوللانورغه تيوشدر.

۲) حرف لرنگ حرکاتي ضمه، فتحه، كسره دن عبارت اولوب آنلرده اوشبو «و»، «ه»، «ي» علامت لري واسطه سيله آ گلاتو ممكن اولديغي ايچون باشقه بر علامتكه بزنگ نظر مزده لزوم كورلني. ۳) اوز تلمزده كي سوزلرنك فتحه و كسره لرني حرف صورتده كي علامت لر برلن گنه يازغان وقتده املا مزي قاعده كليگه قويارغه ممكن اولديغندن بونك كيله چه كده مادي ومعنوي فائده لري بولورغه تيوش.

۴) تورك آدات املا سيني تورك سوزلرنده گنه قوللانورغه تيوش. چونكه باشقه لغتلرگه «قواعد املا» مزي تعدى ايتدرو، اول لغتني اوز لغتمز ياصاو بولادر. بز بونك ايله هيچ بر فائده ايته آلاميز. چونكه بز نيقدرد عرب سوزلرني تورك لشدررگه طر شساقده قر اغز عربي اولديغندن، عرب ادبياتي اوقودن قوتبلا آلماييز.

مثلا توركي ادبيات اوگره تكان وقتده بالاغه «افتخار» سوزيني «ايفتيخار» ديه اوگره توبده شولوق بالاغه عرب ادبياتي اوقوتا

شغللنگان معلمده انكار ايتاسه كيرمك. ۱) «ي» اوزي اوقولغانده ده، كسره خدمتي ايتكانه ده: باشده، اورتاده، آخرده هم يالغز، برده كييله. بناؤ عليه «ي» نك اوزن اوقورغه مي، كسره خدمتي ايتدررگه مي ايتكانه بالالر يا گكشارلر. ۲) تلمزده كسره ايله اوقولغان سوزلر بولغانى كيك، بر آز استقه صوزگقرب (اودارينييه ايله نه يتله طورغان سوزلرده يوق توگل. حالبوكه «ي» علامتي كسره هم مد اورنييه برده ي يوري. بو ايسه ذهن بوتالوغه سبب بولا. شو آورلقدن قوتولو ايچون: كسره علامتي ايتوب باش و اورتاده بر تورلى، مد علامتي ايتوب ايكنجى تورلى شكلده برده علامت (۱) ييلگوله نسه اوقوچي و اوقوچي لرغه شاقتي ينگل بولور ايدى. بو حالده «ي» روشنده كيسه اوزي اوقولغانى آ گلاشور ايدى.

۳) فتحه و كسره ني حرف روشنده يازودن كيلگان فايده لر: اوقوغه ينگلك بيره؛ بالالرنك دردن سوندروب، اوقودن كوكلرن قايتارمي؛ بالالرنك قرائتده اوزلرنيه اوشانولرني آرتدرا؛ شبهه لي سوزلر بر برسندن آيرلوب چوبالچلق بته. باشقه ماندن توركي تلي اوقوچيلر بولسه املا ده كي ينگلكلر آلارنك هوسلرني تاخي بر قات آرتدرا. بو حالده اوقوچيلرمنك صاني آرتوب، شو نسبتده كتابلرده كوب تارلوب، كتابچيلرغه فايده آرتا. ضرر لر: توركي تلي آورلغنه اوستري، شبهه لي سوزلر آرتا؛ اوقوچي و اوقوچيلر نك اوقوغه بولغان دردلر سوندره؛ بالالرنك اوقوده غي اوزلرنيه اوشانولرني بتره؛ عبارت آورلغندن ذهنلرني طوياسلانوب موقت (غبي) لك گه نه يله نهلر. نهايت اوقودن واز كيچولرنيه سبب بولوب اوقوچيلرمنك صاني كيمي. شو وقت كتابلرمن آرتالوب كتابچيلرمن بولگونلككه توشه چكدر (۲).

شو ملاحظه لر ايله فتحه و كسره ني حرف صورتده يازماغانده غي كيلگان فايده دن، ضرر كوچلي.

۴) فتحه و كسره ني يازو، توركي تلينه گنه مخصوص بولورغه تيوشلي. چونكه بزده روسيه ده كي توركي قوم لرني جياچق عمومي بر تل ميدانغه چقغاني يوق. اگر عربي سوزلرگه ده قاعده مزي كرتسهك، اول وقت آني بر توركي تلينه توگل، بلكه بر نيچه توركي شيوه لرگه اوزگرتورگه توغرى كيلور. بو حالده مغير عرب كله سي ده تانوماسلق بولور.

۵) املا مزي توزه تو حقنده خدمت ايتوچيلرمنك قاعده لري، عمومي توركي قوم لرني بر يرگه اوقاشدرلر بولورغه تيوش.

(۱) بونده علامت لري كورسه تلنگان بولسه ده آنداي علامت لر مطبعه ده بولمادقدن توشلوب قالدردى.

(۲) سؤال آ گلاشوب يتمه گان ايكان. شورا.

باشلاغاچ « افتخار » ديب آكلاتساق، بالانگ باشینی ایله ندررگه گنه سبب اولورمز. شونك ایچون بزگه عوامغه دائر سوزلر یازغانده ساده عبارتله قوللانورغه تیوش. ديككه، تورك ادیبی تورك سوزنده گنه « ادات املا » سینی قوللانسون، عربچه سوزلر عرب ادیبی نك وظیفهسی اولدیغندن اول یاصاغان رسمی خطچه طورسون.

(۵) املازمزی اصلاح ایدوده اساس بولغان نرسه بالانزمزی ینگل طرزده اوقوقق اولدیغی کبی استقبالده حیاقترغه وسیله اولسون ایچون ادیاقترزی مترقی ملتر ادیاتی آرتدن آوب بارمقدر.

(۶) فتحه، کسره علامتری قویغان وقتده « لفظلر » دن مراد آكلاتلورلق اولسه، شو یازو اصلاح ایدولگان بولورغه تیوش. عارف خان ییکچینتایوف.

۷

(۱) تورکی سوزلرده ضرورت بار، مگر عربی و فارسی سوزلرنی جوالتاسقه اوز حاللارنده قالدورغه کیرهك.

(۳) فتحه و کسره علامتی قیلوب « ۹ » ایله « ۱۰ » نی استعمال یك جشکه کیتسه سوزلرنک و عمومی اوله رق جمله نك طوزن یباردر. بولار، اورینه قارایقنه کیرهك. مونه بو، قای اورنلرده تیوش ایدکن متخصص بولغانلرمز تعیین ایدوب شول قاعده لرنی هر برن رعایه ایدرگه تیوش. روسلرنک سویله شکانده براوك طاوش برلن آیتاوبده، اولچو معناسنده عالم معناسنده یوری طورغان « میر » گله سن یازدقلرنده، قایو معنیسی مراد ایکنلک هر کم گه آچق معلوم بولسن ایچون، براوك طاوشنی بیره طورغان « i » و « н » حرفلرندن برسن برسند. صالح معنیسنده بولغان میر گله سنده و ایکنچیسن ایکنچیی برسند. عالم معنیسنده بولغان میر گله سنده یازلو ایچون خاصلاب قویولری کبی.

(۳، ۴) تورچکه سوزلرده فائده بار؛ توبه ن صنف خلق آسانراق اوقی بله چک. اما الفاظ عربیه و فارسیه نی تورك املاسی ایله یازو بر خلیطه بولادر. بو نقطه نظر دن فائده کوچلی یا که ضرر کوچلی ديب آیتوب بولی. چونکه برنده فائده دن باشقه هیچ نی یوق. صوگئی سنده - الفاظ عربیه و فارسیه ده هیچ فائده یوق، بلکه بر چوالچق یاصاوغنه.

(۵) بالانرنی ینگل اوقوقق و بالانرنک ینگل بلمکلرنک زور تولشی اوقوتو اصولنده اولسه کیرهك. ینگل و فائدهسی مجرب بر اصول ایله اوقوتولدقده، بالانرنک صاف و اونکن ذهنلری، حافظه لری اصلا بلدی قالماز. الوغ تورك ملتینک مختلف طارماقلرن بر نقطه غه راق حیوب طوقق تیوشلی.

(۶) نجی ماده حقنده سوز آیتورگه اقتدارم یتمه دی.

ابراهیم بن عبدالرحمن. (قازان).

۷۱

(۱) فتحه و کسره لرنی حرف صورتده گی علامتلر بله ن یازمقده غی ضرورت، ضرورت کلی بولماسه ده (به، یر، کبی سوزلرگه فتحه و کسره علامتی قویلماسانده هر ایکه وی (بر، بر) ره ووشنده بولوب آرالارنده التباس خوفی بولغانلقدن جزئی بر ضرورت دن خالی توگلددر.

(۲) کسره ایچون (ی) علامتی کافی ویستسه ده، فتحه ایچون (ه) علامتیگنه یتمی بلکه قالون طاوش چقغان چاقده فتحه ایچون (ا) علامتی بولمق اقتضا ایتدر.

(۳) فتحه و کسره نی حرف ره ووشنده گی علامتلر بله ن یازودن کیله چک فائده اولسه شول اوق فتنه التباس ماجراسندن قولمقمز کبی، کورله چک ضرر ایسه تاغن شول بری برینه اوخشامش سوزلرنک نه معنی افاده سننده بر آز آورلق بولوب فائده بله ن ضررده غی قوه مساویدر. ولهدا ۳ نجی عدد « شورا » ده یازلمش مقاله رسمی حدلوك رسم خط بوزارغه ضرورت یوقدر. (۴) فتحه بله ن کسره نی حرف ره ووشنده گی علامتلر بله ن یازو تورکی سوزلرگه گنه خاص بولوب عربچه عبارده لرغه مناسب توگلددر. شولایده تورکی سوزلرمزی بیزه کار ایچون یاخود تورکی سوزلرمزده اسمی تابولمایوب تورکی سوزمزر آراسنده استعمال قیلنه تورغان عربچه سوزلر بولغانده شول عربچه لرنی ده اوزمزنک تورکی سوزمزرگه ایهرتوب آلرنی ده شول تورکی سوزلر کبی یازلوده ضرر یوقدر. اما اقتصاد جهتی « نجیب افندی » دیگن جمله نی « نه جیب نه فنه دی » ديب یازلغانده غی الوغ بر گله لك اوج حرفنی تاشلاب مقصود آكلاتق البته مطلوب الکلددر.

(۵) علم نك عالم اوستینه یوکه ن گن ۲۲ حقندن ۶ نجی حق معلم بالانرنی ینگل طرزده اوقوقق تیوشلیدر.

(۶) بو سؤالنک جواینه مین کرشما مین.

محمد ظریف شریفی القورماشی «منزله . تکرهمن».

(دخی بار)

عبرنی سوزلر:

سویگان کشیمزنک عیبی کورلی. اوز عیممزنک نیچون کورلما دیکنک سینی اوشوندن آكلاترغه ممکن اولور. وجدان سویله ر، منفعت اشلر.

روزه حقنده بر ايکي سوز

حدلر بولسون، ارکان اسلامنک یش ایدیکنی بلمه گان کشی بو سوکئی وقتلرده آز تابولور ديب بله من. درست، آنلرني بله و مسلمان بولغان کشی گه عذر توگل: زیرا: بر عمل نی ادا قیلو فرض بولسه آنی قیلو روشینی بلوده فرضدر. بله من قیلغان عملنک الله قارشونده بیک قیمت و قدری بولماز. یته ک، اوزمز بر آدم گه بره نرسه اشهر گه قوشوب ده اول نرسه نی قوشقان روشده اشله مه سه، شونک کبی اولک بر بنده بولسه قده، اشله ب کیترگان نرسه نی بالکل قبول قیلیمیز یا که بهاسینی کیتوب قبول قیلماز. بو آدمنک بر نرسه نی بو طریقته اشله وی یا که علمینک یتاوندن و یا که اعتبارسز اشله وندن کیله. دیک: قوشولغان واستوکه آغان اشنی کما ینی ادا قیلور ایچون ایکی نرسه ضروردر. برسی شول اش و عملنک علمی، ایکنجیسی ایسه مذکور اش و عملنی ادا وقتنده اخلاص و اعتبار.

ایمان سوکنده اکر برنجی فرض، غاز ایدیکنی هر قایومزغه معلوم. بو ایسه «سنه ناک هر وقتنده» فرض عمل بولدقندن آنک حقنده یازماینچه، بلکه سنه ناک برگنه آینده و سوکئی یلدرده کوتنک بیک اوزون هم اسی وقتلرنده کیلیدیکندن روزه حقنده بر ایکی گنه جمه یازارغه لزوم کوردم.

رمضان شریف آیی کیلدی روزه غه کرر وقتلر یتدی. روزه یلدن یل کونلرنک اوزون هم اسی وقتلرینه کیله. بو سوکئی وقتلرده روزه حقنده ده مساهله قیلنه باشلادی. اول وقریه ییرلرني بلیم ولکن شهر ییرلرنده خصوصاً یاشلر آراسنده یوق غنه نرسه نی بهانه ایدوب یا که هیچ بر سیسز روزه توغواوچیلر یلدن یل آرتا. مونک آخری بیک یاخشی بولماز. بردن بر اهمیت بیروب ادا قیلوب کیله تورغان روزه مزنی ده شولای ایدوب یلدن یلغه اعتباردن توشورسه ک اسلامیتدن بزده نی نرسه قالور؟ غاز دیسه ک، اول بر اشسز کشیلرنک یا که نچه مگرنی اوچلاب سوکندن بر ایشانغه قول بیرگان کشیلرنک گنه اش یبولوب قالب بارا. زکات ناک هم کوربه ک الوشی یالقولرني تویدروغه صرف قیلنه. حج ایندی اول بدیلیرنک بر سوداسی بولوب بارا. روزه مزده ۲۰ نچی عصرده شوشنداین وقتده توغری کیلو سیندن ادا قیلنی باشلاسه بز الله حضورینه نی ایله باررمزده پیغمبرمزه گه

نچو ک کورنورمز؟ مونک بر چاره سینی کوررگه کیره ک ایدی. فکر قاصرمه کوره مونک بر چاره سی حضرت و امام افندیلرنک یومشاق و اثرلی و عظری دیوب بله من. هر کون خلق تراویح غازینه جیولغاچ، آچق و قسقه جمله لر ایله برده چوار و چوالق عبارت لر قاتوشدرمای روزه ناک دینی هم طی اهمیتینی، سلامتک ایچون اصلا ضرری یوقلغن بلکه فائده لی ایدیکنی، روزه سیندن آچ و محتاجلرنک قدری بلندیکنی و نفسمز گه خواجه بولا آغانلغمز بیکره ک شوشی روزه ایله اثبات ایدیلدیکنی، و مشقتی عملنک الله تعالی قارشونده قدری نیوک ایدیکنی، روزه سیندن معده (آش قازاغز) یا گروب قالدقنی (خصوصاً افطارده کوب آشماو شرطی ایله) وما اشبه ذلک و عظلرني اورن و کشیلرینه قارابراق سویله نوب طورلسه بویل بولماسه ایکنجی یلغه، ایکنجی گه بولماسه اوچنچی یلغه فائده سی بولوونده شبهه یوقدر. اما تکرار سویله رگه، اورن و کشیسینه قارابراق سویله رگه کیره ک. شوشی روشده تراویح آلدندن یا که ایکندی ایله آخشام آراسنده و عظ سویله مک، ختم قیلودن کوب درجه آرتق بولور ایدی دیو کمال جسارت ایله ایته من. روزه حقنده شوندی چاره غه شروع قیلنماسه مونک آخری اوکونچیلی بولورغه بیک یاقین افندیلر!

هادی ظاهری. (بکاتیربورغ).

شعر:

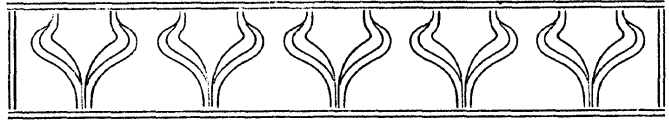
هدایت

تتری جان، شاشقان، قارانغو، کبه سن
بولغان شهبه تردد پرده سی.
(شهبه سز حلقغه یتکانمی بره ر،
الله ناک ایدگو، سویوکلی بنده سی؟).

آشقونه معلوم توگل بر نرسه گه
«شول توگلمی؟» ديب قاری هر نرسه گه
یوق، توگل، هر نرسه ده بر شبهه بار
فایده سز ظلمت میکا صولک نرسه گه؟...

آ کلاشلماسلق الهی سرلی اش
یالتراب چیکسز کوگمه طاك آتا
یاکلانه، نعلق کیله جانغه، کیتوب:
شول تردد دن طوا طورغان خطا!...

علا الدین خدایارف. (چیلی).

وعظ تحقير توگل بلکه تأديبن عبارتدر

انسانك ايزگو نيت ايله باشرون قیلدق خیراتی، دیناده وجدانن راحتلاندرو برله برلکده آنك آخرت سعادتیهده کفیل بولمقدهدر. لکن خیرات، ایزگو نیت ايله عامه آلدنده قیلنسه — باشقهرغه کوچرگچ بولدقندن — دیناده وجدانن راحتلاندرو ايله برلکده عمل برابرنده امید اینکان سعادتدن طش، کوچرگچ بولوینده بشارتدر. دیمک عامه آلدنده قیلنغان خیرات، بر اورینه ایکی بشارت کورمکدهدر. شونك کبی انسانك ایمان هم اعمال بولنده مساهلهسی ده اللهنگ مأمورات هم منهیاتن جیمرو ايله گنه قام بولغان کبی، بعض وقتده شوندی مساهلهده باشقهرنگ دینی حسلرینی تحقیر هم وجدانلرینی تعذیب ده کیلوب چقمقدهدر.

شوشیدر ایچون اسلام ایکی توری معامله قیلمقدهدر. اولگی الوشده وعظ نصیحتلردن باشقهره تصرفه یول برلماسهده ایکنچی الوشده کوچلر صرف ایدلوینه، شریعت و نظام جهتدن بر قدرگنه ایرکده قویلمقدهدر. لکن اولده ایمان قیلماقی ایچون توگل، عبادانده مساهلهسی سببلی اوزن آخرت عذاینه حاضرلهدیکی ایچونده توگل، بلکه باشقهرنگ دینی حسلرینی تحقیر ایدوب آنلرنگ وجدانن عذابلاقی ایچوندر. دیمک آزمو کویو باشقهرغه اضرار قیلدی ایچوندر. شریعت، اظهار معصیت اسمی ايله آندی گناهلرینی یوغشلی گناهلردن صانانان کبی، نظامده آنلرغه شوندی یراق معازلر بیروب تا کیدلی جزائر قیله کیلماکدهدر. بر کیسه بره ونی تحقیر قیلسه، صبر ایدوچی کیسه گواهلر تابدیغنده مطالبه گه حقی بولغان کبی عفو ایدو هم تام آنك اقتدارندهدر. شوندی تحقیرلر عمومی اورنلرده کوب کیسهلر ایشدرلک جمهلرده بولسه، صبر ایدوچینگ مطالبه گه نی قدر حقی آرته بارسهده عفوگه اقتداری یوغالمقدهدر. سببیهده عمومی حسنگ تعذیب ایتلووی و آزمو کویو وجدانلرنگ عذابلانویدر. «شورا» زورنلنده «حکم قضائی یورتو ایچون باشقهرنگ حقوقینه تجاوزدن لابددر» دیدکده شوشی معازلر ايله ایدی (۱).

اماملر، واعظ ناصحلردر. دیمک اسلامیتنگ امر نهیلرینه، قیلو طیو جهتدن چاقدقلرنده شولوق تعلیم اسلامیه بویجه داعیلر بولورغه کیره کدر. تعلیم اسلامیه ایسه آندی دعوتده «ادع الی سبیل ربك بالحکمة و الموعظة الحسنة و جادلهم بالتي هي احسن»

(۱) ۱۹۱۲ نچی یل رمضان آینهده نشر ایدلگان عددده.

دیو شبهه و شکلرینی یبارر ایچون آچق دلیلر، کورکام وعظلر استعمال قیلورغه، شفقتلی ویومشاق معاملهلی بولورغه بیورهدر. انسانلرغه جبری معاملهلرنگ اثری نی قدر بولسهده بولسون اما آنلرنگ وجدانلرینی قناعتلاندروب اطاعتک کیتورو ایچون برگنه یول باردرد، اولده موعظه بلیغه هم تاریخی نقللر. انساننگ اللهغه ایمانی وایمان برابرنده اوتادیگی فرائض اعمالی باشقهره حسناتیده هر قایوسی شول وجداندن توغان یمشلدرد.

اوشبو یل رمضان آیی جینگ نهایت اسسی وقینه واش اوستینه کیلو مناسبتی ايله تقوالق صاتوچی بعض اماملر توغریدن توغری جان تیمر معاملهسنه یابشماقلری طبعیدر. آنلر شول معاملهلرینه «دینده غیرت» اسملری بیروب اوزلرینگ اقتدارسزلقلرینی ده اورتورلر. لکن خاطرلرده بولسون: انساننگ وجدانن قناعتلاندیره چک نرسه، جبری قورال توگل، بلکه جدی، اثرلی وعظلر هم سوزیکه نفوذ بیردرلک ایتدروب آلدانوق اوزگنی محله گه تانوتوب بویمقلردر. درست، جدی وعظلرده احکام شریعتک اطاعتسزلکنی قلدک بتون توبندن قوباروب طاشلاماسلر، انسانلرینی وامرونواهیده تعلیم اسلامیه یولینه کرتوبده بتوره آمازلر، لکن باشقهرنگ دینی حسلرن تحقیرلرینه سد چیگوب، بوزقلقلرینه کورنش جهتدن چیک قویوب آلارنی اولاق اورنلرغه کشی کورماز یرلرگه یاشرلورگه مجبور ایده چکدر. وعظندن مقصود انساننگ وجدانن قناعتلاندیرمک بولسهده وجدان قناعتی ظاهری معامله ايله استبدال قیلنماقدهدر. شونک ایچون کیرهک واعظ و کیرهک حاکم بولسون آلارنگ انسان اوستونده اخلاق هم حقوق توغروسنده تصرفلری شول ظاهری کورنش ايله چیکهغشدر.

وعظنی خصوصی قیلمازدن مقدم، عامه گه دراجت ايله عمومنگ دقتن جلب قیلووی انسانتی بوزقلقندن، طاعت و عباداتده مساهلهسندن منع ایدوب طریق مستقیم گه اوندهوده تمام شفقت مرحمت ایدوویده وعظنگ برنجی آدابنددر. جب ايله صالحان قارمقغه جب تحمل قیلمازلق بالق اله ککانده آنی چغارمق ایچون نیندی احتیاطلرغه یابوشلسه، وعظدهده انسانتی تحقیر ایدوب غضبن چغاروب آنی هلاکت چوقرینه ینهدن باطررغه توگل بلکه آگا حجات کیتوردی وجدانی معاملهلر طوتولری واعظلرنگ برنجی اشلرنددر. دیمک وعظ تحقیر ایچون توگل بلکه تأدیبن ایچون موضوعدر. آرتلردن ققوروب سوگوب یا که آنی قیلدق بوزقلقی ایچون باشقهره تحقیر ایدوب عامیلرینی یولغه کرتوب بولماوی، بلکه بالعکس، آندی اشلر سببلی ناصحقه دشمان کیسلدکلری واوزلرینی هلاکت گه صالقلری تجربهلر ايله کورلمشدر.

الله تعالی قرآنده منهیاتی برهم برهم صاناب طیدغی کبی

گناه کبیره قیلغانلرنی جبری زجر اورنینه حضرت عمر نك وعظ ایله کفایه لندکن کورده مز. جناب حضرت عمر «شام» دن کیلگان بعض کیمسه دن «مبتم قرداشم، نی اشنی؟» دیو اوزینگ اخ فی الله سی حقتده صورادقلرنده: «اول شیطان قرداشی، الوغ گناهلرغه قاتناشدی حتی آراقی اچه» دیب جواب بیرمشلر. حضرت عمر ایسه شول کیمسه ایله شامده غی قرداشینه: «بسم الله الرحمن الرحیم حم تنزیل الکتاب من الله العزیز العلیم غافر الذنب وقابل التوب شدید العقاب» آیت کریمه سن یازوب شلته قیلو وعظ هم تهدید ایدو ایله کفایه لندکن اخلاق کتابلرنده کوروب اوقیمز (۱). روسیه ده بزگه وعظ دن باشقه غه یول یوقلغی اوستینه اھون الضررین نی یوکلاو قاعده سنجه شریعت تعلیماتی بونچه ده جان-تیمرلر معامله سن قیلودن وشوگا یول آچودن طیولورغه تیوشدر. تعلیم شرعیه نك، انسانك شائینه، درجه سینه قارادیغن ده اوتورورغه کیره کی. بر کیمسه نك... ن آچوب صوغو برابر نه، بره ولرگه: «سز فلان اشنی قیلغان ایکانسز» دیمك ایله کفایه له نو حقتده شریعت تعلیمات بیره در. شونک کبی حال هم زمانتی اعتبار ایله، آز بولسه ده حاضرنده علوم ومعارفك اتشارن کوز آدینه قویوب، آز نرسه لر نكده مؤاخذه گه آلورن اولیاب، آباق کوتاروب عامه گه جبارلق کورساتوب یورولرگه بدل، محراب تورلرنده خلق قناعت ایده دلک جدی، اثرلی وعظملر سویله رگه همتمزنی صرف قیلسه ق. وظیفه مزنی یاخشیراق اوتاگان بولمازمو؟ آخوند المسعودی.

لطائف

۱۶۸

بر آدم گه: «دوستك فلان، وفات ایتمشدر» دیدیکلرنده: «مدکور خبر یاغاندر، زیرامین شمدی آندن مکتوب آلم، وفات ایتدیکی حقتده بر شی ده یازماغان» دیشدر.

۱۶۹

فرنك حکیملرندن بری ۲۰ یاشنده اولان اوغلینی اولندرمك اولدیغنده دوستلری: «صبر قیل! اوغلك آزراق عقللنسن» دیه نصیحت ویرمشلر. بوگا قارشو حکیمده: «عقللندیغی صوگ آدم اوغلی هیچ خاتون آلورمی؟» دیه جواب ویرمشدر.

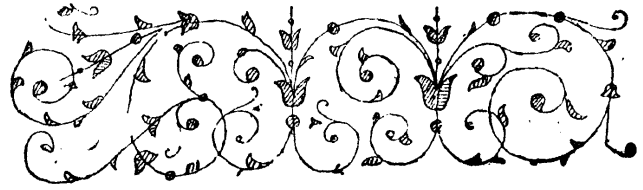

(۱) بزك افندیلر جوابقه تابقر؛ بو واقعه حضرت عمر گه کوب وقت اوتکاج ایشتلگاندر دیرلر، برگنه کشی سوزی ده دیرلر. لکن آلاز اولزلی اوتلغان توبسز اشلرنی قوب یورگانلکلرنگنه اوتورلر. م.

عموما الله ورسولینه اطاعت که چاقروب ده «ولا تجسوا» فرمانی ایله عیوب ناسنی تفتیش و آلاز آرتده تیکشورلردن نهی ایله مشدر. دیک انسانك اخلاقده اضطراب بولسه عالمر ایچون اخلاق تعلیمینه موافق صورتده آلارنی وعظ نصیحت قیلماق لازم بولادر. باشقه لرغه اضرار هم ده آلارنی بوزوقلوقه اونده و بولو احتمالده غنه ایکنچی چاره لرگه یابوشوب سرایتینه چیک یاصامه لیدر. نفاقسز ملت، گناهسز امت دنیاده بولماز. بناء علیه اسرارنی الله غه تابشروب، ظاهری معامله لرنده گی: باشقه لرنی هلاکت گه چاقورلرنه چیک قویوده غنه جدی معامله لر قیلمه لیدر. اوط چقدقمده، یانا طورغان باندن آرتق، اهمیتی کورشیلرنه یروب، چتقان اورنده اوطنی بوله رگه آتق چاره لر قیلندغی کبی، شوندی وقتده غنه، جانی نك دین و دنیاسی هلاکتینه ییله قاراماسدن باشقه- لرغه یاوزلغی یوغوونیه رام قویمه لیدر. یوق ایسه گناهللی آده لرنی ازله ب جان تیمرک معامله سی قیلماق سببندن شول کسیرلنك بیکرک الوغ گناهلرگه توشورلرنه سبب بولماق احتمالی یوق توگل. بر ایسه قاش یاصیم دیو کوز چفارو بولور. انسان، نی قدر تارلقه توشسه شول درجه غیرتی و آچوی قاباردیغندن، یوللی غنه اشلرنی ده انکار قیلورغه کورسور. موگا ایسه اخلاق کتابلرنده کوب مثاللر کیتورلمشدر. امام شافعی: قرداشکنی یاشرن اوگوتله و آکا وعظ نصیحت ایدو آنی خوارلقدن صاقلادور. اما عامه حضورنده اوگوتله و، آنی تحقیر و رسوای ایدودر، دیش. واعظ متأدب، مسلمانلردن کمنی گنه بولسه ده تحقیردن، نی قدر بوزقاق قیلوچی بولسه ده آنی تخفیف و خوار ایدودن صاقلانورغه تیوشلی. دیک، روزه کبی اسراردن بولغان عمل حقتده بعض بره ولرنك سوزلری ایله انسانك عین عامه گه ساچوب آلارنی مسجد آدینه چاقرتوب عامه آدنده یاگا قلاب جبارلق کورساتو قطعاً وعظ نصیحت ایدو بولماق ایستینه یاوزلق غه چیک قویوده توگل، بلکه آنک غضب قاپارتوب اصرارینه غنه یول آچودر.

درست، تعلیم اسلامی ده حدود بار. بناء علیه روزه توتماغان بلکه روزه ده ایسرتکچ اچکانی اثبات ایدلگان کیمسه لرگه قارشو جان تیمر معامله سی شول شرعی حدودنک بر جزئنگنه اجرا قیلوده در. لکن مونده شونی ده خاطرلیک، شرعی حدودنی اجرا، شول جانینگ گناهسینه کفارت ایچون ایدکن بزگه حدیث صحیح بیان ایده. ایندی گناهسینه کفارت برابرنده شول حدود سببلی باشقه لرنی زجرده بولسون، شولایده بر کیمسه نك گناهسینه کفارت ایدم دیو بر قدر کیمسه لرنی هلاکت که صامق، اورنده بولورمو؟ روسیه ده تن جزاسی بتدکندن، مونک عاقبتن اولیلارغه تیوش توگلمی؟ حالبوکه حد تعزیر نك تام مساعده لی وقتده ده

صوبرائیہ سی طرفدن بیرله طورغان معلمك عنوانی اعتبارغه
آلماسه «معلم» سوزی ده نادر استعمال قیلنور ایدی .

اویغانو ویا کالقی تاریخی

I

«امتر اوستلرینه کیلگان انقلابلرنی خلقلر توگل بلکه زمان
یاصیدر» دیلر . بو سوز درست بولسه کیرمک . ملتر باشینه کیلگان
انقلابلرنک تاریخلری ، سبیلری تیکشرسه ایگ برنجی عامل
«زمان» بولووی کورلور . صوگ و قتلرده بز ؛ روسیه مسلمانلری
اوستینه ده زور بر انقلاب کیلدی . مونک سببی ده «زمان» در .
درست ، بو اشدہ آدم بالالری قاتشوب یوریلر ، کویچی آزمی
خدمتلر ایتهلر ، انقلاب تاریخلرنده اسملر کورلهلر ، لکن بو اش
آدم بالالرنک مستقل اش اشله ولرندن توگل ، بلکه «زمان» نک
قورالارندن بر قورال بولوب و آنک اجبار قیلووندن غنه بولادر .
ملترده بولغان انقلابلر : سیاسی ، اجتماعی ، اقتصادی ،
عمرانی ، علمی قسملرگه آیرلادر . بز ایسه بو یرده مقصود
ایدوب ایگ صوگ قسمنی گنه یازاچقمز . بوده خاطر دفترلری
قیلندن قسقه بولاچق و ایگ الوغ دیب ظن ایدلگان نرسه لرگه گنه
اشارت قیلنوب اوتوله چکدر . حاضرنده شوندن آرتق یازارغه
اقتدارمز یوق . بو طوغورده جیغان معلوماقز ، یازغان مسوده لرمز
و هر توری حجت کاغدلری و داقومیتلرمز قضاغه اوچراب تلف
بولدیلر . بو قدریسی یازماساق ده ایندی بزنی عیب ایتوچی بولماز .

II

روسیه ده وولغا و اورال بوینده غی مسلمانلرنک صوگنی
تاریخلرینی تخمینا ۱۸۸۰ نچی یللرنی (اوندورتچی قرن هجری
باشی بولادر) بر فاصله یاصاب ایکی گه آیررغه تیوشلی . آندن
یوغاریسی علم جهتندن «اسخولاستیک دوری» بولسه آندن
صوگنیسی ایسه «اتباه (اویغانو ویا گارو) دوری» در . هر
حالده روسیه مسلمانلری (شمال تورکلری) نک اویغانو دورلری
اوتوز و اوتوز یش یللق بر وقتدن آرتق توگلددر .

اسخولاستیک دورنده اوشبوم مسلمانلرده «خلفه» ایله «مدرس»
سوزلری بر برندن آیروم معنالرده یورسه لرده «مکتب» ایله
«مدرسه» آراسنده کوب آیروملق یوق ایدی . ملا یا که مؤذن
بولور ایچون دیب امتحان قیلغان شاگردلرگه ، اورنبورغ دوخاونوی

تللری آچلور آچلماز وقتلرندن اعتبارا بالالرنک آنالری
یا که یورت ایچنده گی قارتیچقلم و خاتونلر اوزلرنک اش آرارنده ،
سویله شوب اوطورغان و قتلرنده بالالرغه «الپ پی تی سی . . .»
دیبه یا گلش اوله رق الفبا یادلاتورلر ، بالالرنک کویسی اوشبو
وقتلرنده یادلاقلری سبندن (ایرلر و خاتونلر) یا گلش روشده
بولسه ده الفبا و ایجدنی کوگلرندن بلورلر و مرتب اوقورلر ایدی .
فقط بالالرنک اوشبو الفبا بیکه و وقتلری تحصیل یلرندن حساب
ایدلمازگه تیوشلی . موندن باشقه ، بالالرنک الفبا یادلاولری خانهلرگه
یوروب اوقورغه باشلاقلرنده یازو تانی آمازغه کوچلی بر سبب
بولور ایدی . کاغدلرگه یا که آغاچ تاقته لرغه بر برندن آیروم
ایدلوب یازغان الفبا ، خلفه : «الف ، بی ، تی . . .» اوقو!
دیب سبق یوروب ییارر ، بالاده هر بر شکلتی بارماغی ایله تورتوب
اوقور ، تانوب اوقیمی ، یا که آناسی بیکه تکان نرسه لرنی گنه تره می؟
شول وقتنده آچیق آگلشلماز ایدی .

مکتبلر (بو کونده گی ابتدائی مکتبلر یرنده بولغان اوقو
اورنلری) بیک آز قریه لرده گنه بولوب آنلرده برر اوکازی ملا
حمایتنده و کوبسنچه کوزسز و چولاقلر ، آقساق توقساق خانهلر
نظارتنده طوررلر ایدی . موندی مکتبلرده خلفه (معلم) لک
ایتوچیلر . عموما دیرلک اماملق و مؤذنلک هم ده باشقه خدمتلرنی
قیلورغه اقتدارسز معذورلر بولور ایدی .

خلفه لرنک وظیفه لری ایسه هر پنجشنبه کون ، بالالر طرفندن
بیرله طورغان صدقه لردن (بر تیندن باشلاب یش و بعض بر اورنده
اون تین گه قدر) ، آش غه و مونچه غه یورودن ، نادرلک اوزرنده
فطر صدقه لری ، قریان تیریلری ، عشرلردن عبارت بولور ایدی .

حقیقت حالده بو مدرسه لرده درس آز اوقولور ، علم ایسه
اوقوغه نسبت ایله ده آز آنور ، اول یکیتلرنک جیولشوب
سفسطه سویله ب اوطوراجق ، اکیات ومالایعی ایله عمر اونکاره چک
اورنلری بولور ایدی . گناهلی یا که عذیف و گناھسز آدملر
حقنده تاقاقلر شوشی مکتبلرده تألیف ایدلور ، قزلرغه خطلر
و جرولر اوشبو یرلرده یازلور و هر توری بوزوقلق پلانلری
شونده توزولور ایدی .

مین اوزم بو مکتبلرده طورمادم و یاش و قتمده ایچلرینی
کورمادم ، لکن بزنگ بیک کوب سبقده شلرمز شوشی مکتبلرده
طورغان بولدقلرندن آنلردن کوب سوزلر ایشتور ایدم ، ایشکان
نرسه لرنی ، خاطرمدہ قالغان قدر بو یرده تلخیص قیلوب یازدم .

بیشنچی قش درسلىرى: ثبات العاجزین، راحت دل، معجزات نامه، نصیحت الصالحین، هفتیک تفسیری، استوانی، باقرغان، سیف الملوك کبی کتابلردن بعضیلر.

آلتنجی قش درسلىرى (ایندی عرب فارسى کتابلىرى باشلانما): قرق حدیث، شروط الصلاة، امالی، تعلم الصلاة، يك حکایت، منیه المصلی، تحفة الملوك، قافیه (کویلی بر عربچه کتاب) و شونلر کبی کتابلردن بعضیلر.

یدنجی قش درسلىرى: مجمع اللطائف، کتاب اللباب، دقائق الاخبار، حمد بی حد، حلمی، مراد العارفين، شرعة الاسلام، سوانح، هدیة الصعلوك، نصاب الاخبار کتابلردن بعضیلر.

مونده ذکر ایدلگان کتابلر اورتده بعض یرلرده ایکنجی بر اثرلردن اوقوتورلر ایسهده اوقوت ترتیبی عموما بر روشده بولور، مطبوعلى بولمادیغی سببلى درس ایچون کتاب تابو حقنده يك زور مشکللك کورلور وهر بر بالا و شاگرد آیروم آیروم اوقودیندن هر بر بالا ایچون آیروم درس یرلور ایدی. (يك آز وقتلرده غنه ایکی بالانگ بر درسده اوقولری کورلمشدر).

شاگردلر، اوکتابر باشندن یا نوار باشینه قدر بره بره جیولورلر و فیورال باشندن آپریل باشینه قدر بره بره توقالوب طورلر، آنلری قوناق غه کیتکان و اوزلرینه قوناق کیلگان وقتلرده هفتهلر و اون کونلر ایله سبق غه کیلمی یوروجیلر بولور، بعضیلری بر کون کیلسه بر ایکی کون کیلمی قالور بو اشلر عادتی نرسلر حساب ایدلوب دقت گه آلتاز ایدی.

ایدی اصول جدیده ایله درس اوقولرنی انکار قیلوجیلر و: «ایسکیچه یعنی سلف اصولنچه اوقورغ توشلی» دیوجیلر اوشبو خطالقلرنی (چونکه بو اصول، اصلا و قطعا سلف اصولی توگل) و اوشبو سفاهت و فحش دورلرنی کیرو قایتارمق فکرنده لرمی عجب! فقط بو دور هیچ وقتده کیرو قایتاز. اول زمانلرنگ قایتووی ایچون اولگی زمانلرده غی ایرکنچیلک و فراغت لرننگده قایتووی لازم. ایدی اول حاللرنی توشده کورمک احتمالی ده بتدی، آنلر کینجاتوغراف کیندرنده اوتوب کیتکان رسملر، نالنده خیاللردنده اوتوب کیتلر.

آزغنه جانلردن عبارت مسلمانلر طوراً طورغان اورنلرغه حاضرنده بیشار اونا ر لاطیش و خاخول آللری اورنلاشدی. اویلرنگ ایشکلرینه تره لوب طوراً طورغان قارا اورمانلرنگ حتی نامرلریده قالمادی. خاخوللر، لاطیشلر تونلرنی کونلرگه قاتوب کسب و خدمت ایدوب یوردیکلرنده، بالا چاغلاری، خاتون قزلری ایله اجتماعی و اقتصادی محاربهلرده بولدقلرنده مسلمان آللرینه

موندی حکملر کوبرده اورن غه قاراب بولدیندن بعض بر اورنده یاخشی مکتبلر بولغان بولسه مونک ضرری یوق.

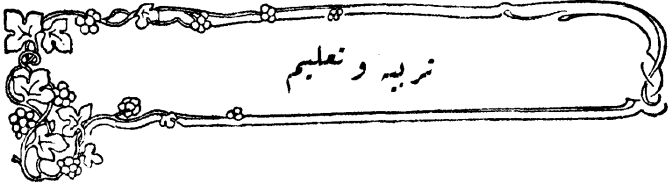
هر آولده توگل، بلکه دورت یش اول ایچونده بر مکتب بولماز اما قزلر ایچون مکتب هیچ بولماز، بلکه هر محله امامی و یا که اماملرینک اشخانلری «مکتب» لك وظیفه سینی باشقاروب طور، محله نك ایر و قز بالاری عموما شوشی اشخانه لرگه جیولوب امامنك خاتوندن و یتکان قزلردن سبق اوقورلر ایدی. بعض اماملر اوزلریده و بعض بر سبق غه یوروجی بوی غه یتکان قزلرده، ملا خاتونلرینه بولشلق قیلورلر ایدی. اوقوجیلر تاك بلنگاندن صوگ جیولا باشلاب قویاش چقغاج تارالورلر و اویله دن صوگ تکرار جیولوب ایکندی وقتلرنده کیتارلر ایدی. مونک اولگیسی «ایرته نگی سبق» و صوگئیسى ده «کیچکی سبق» اسمنده بولور ایدی.

درس لرنک ترتیبی عموما بو روشده بولور ایدی: سبق باشلاوچی بالار اویلردن بر تاقتا یاصاتوب آلوب کیلورلر، ملا ایسه شوگا بتون الفبانی یازار، خاتونی ده شونده یازلغان الفبانی هر بر بالانك اوزینه آیروم اوقوتور ایدی. الفبا اوقوتوب تمام بولدیندن صوگ تاقتاده بولغان الفبانك بتونسینه فتحه (اوست علامتی) قویلوب بالاغه ایچک درسى باشلانور، فتحه علامتی اوگره تلوب بتدیکندن صوگ کسر (آست علامتی) و آندن صوگ ضمه (اوتور علامتی) اوگره تلور، صوگره بری آرتدن ایکنجیسی اوله رق اوچ تورلی توبین علامتلى قویلوب اوقوتلور ایدی. بو علامتلرنك هر برینی اوز اورنلرینه سیدررغه ممکن بولمادیغندن تاقتاده بولغان الفبا بر نیچه مرتبهلر ییالا ایله اشقوب آلوب تکرار یازلور ایدی.

الفبا خدمتی تمام بولدیندن صوگ تاقتا ینه دن ییالا ایله شومارتوب الفبا قاراسینك اثری برلور، آنک اورنینه «ابجد» کتابی یازلور، بالارده «ابجد» نی، مونک بعدنده «شرایط الاغان» اسمی ایله باصلغان بر نسخه دن «کلمه طیبه» نی ایچکله ب اوقورلر ایدی.

اوشبو درس لرنی بعض بالار ایکی اوچ قش اوقور بولسه لرده اورتا حساب غه کوره بونلر بر قش اوقولا طورغان درس لر بولور و بیک کوب بالار اوشبو درس لر ایله توقالوب قالورلر، امی بولوب عمر سورلر و امی حالده قارتایوب وفات ایتارلر ایدی.

ایکنجی قش درسلىرى: هفتیک ایچگی. اوچونجی قش درسلىرى: هفتیک سورده سی، بدوام کتابی. دورتجی قش درسلىرى: فضائل الشهور، تقی عجب، آما کتابی، یوسف کتابی کییلرنگ بعضیلری.

مکتبہ درہ تن جزاسی

گیرمانیہ نظامینہ کوردہ مکتبہ درہ تن جزاسی بیرو ممنوع توگل۔
تن جزاسی بیرو طوغروسندہ معلمنک اختیاری بار۔ گیرمانیا
معلمری، مکتبہ درہ تن جزاسینک بتونلہی کوتاریلووینی موافق
کوریلر۔ گیرمانیا زاقونلرینہ کورہ بالارنی تربیہ ایتمک حقی آنا
آنارغہ و آندن صوگدہ حکومت گہ عائددر۔ شونگ ایچون حکومت
مأموری بولغان معلملرنگ لازم وقتندہ تن جزاسی بیرولی تیوشلی
بولادر۔ شولای بولسده گیرمانیا معلمری تن جزاسی بیرو
طوغروسندہ بیک صبرلی بولوب بو اشنی باشقہ چارہ لرنگ هر
تورلیسی قینوبده فائده کورلمادیکندن صوگدغنه اجرا ایته لر۔
بو اش یالکیز، اوصال بالار حقتندہ معلملرنگ عاجز قالووینی
کورستاز ایچون گنه بولادر۔ گیرمانیاده او قویا شندہ گی بالارنگ
ابتدائی مکتبہ درہ او قورلی مجبوری بولدیغندن صوگد تن جزاسی
منع ایتلوونده معنا بولیدر۔ هر تورلی جزالر بیرلوب بالانی مکتبہ گہ
کتیورگانندن صوگد بالا مکتبہ درہ اوصالانا باشلاسه نی اشلہ رگہ
کیرهک؟ اگرده رشدی مکتبہ درہ بولسه ایدی بالا، مکتبہ درہ
سورلوب چیقارلور ایدی۔ اما ابتدائی مکتبہ درہ گی بالانی قووب
چیقاررغہ ممکن توگل۔ چونکہ آنی او قوتیق حکومت اوستینہ
لازم بر اش۔ ابتدائی تحصیلات مجبوری بولوی بالارغہ تن جزاسی
بیرو درستلیگینی لازم ایته در۔

تن جزاسی بیرو حقتندہ بیروسیہ معارف مینیستری اوشبو
روشدہ بر فرمان نشر ایتمشدر:

- (۱) تن جزاسی بیرو حقی معلملر اوستندہ در۔
- (۲) تن جزاسی یالکیز، ضرورت وقتندہ غنه و ضرور
قدرگنه بیرلور۔
- (۳) اوشبو حقی سؤ تصرف ایتمک معلمنک ناقصلیغینی
واوز اورنینه اوزینک لائق توگل ایدیگینی اثبات قیلور۔
- (۴) تن جزاسی، درس لر نی یاخشیلاتوغہ سبب بولا طورغان
نرسه لر دن توگل۔

(۵) معلم، علم روح قاعدہ لر نی ایله تن جزاسندہ فائده
بولاجقینی بلماسه بو اشنی اشلہ مارگہ تیوشلی۔

(۶) سلامتلیگینی یاررلک، اخلاق و ناموسینی بوزارلق
صورتلردہ تن جزاسی بیرمک درست توگل۔

موندن اوتوز و قرق یلار مقدم بولغان ایسکی مکتبہ لر نی قایتاروبده
میقلی و صاقلالی صیلرلرنگ کوز یومش، تمکہ صالحی اویتاب
یاتولرینہ، کوراشوب مندرلہ شورلینہ، طولا باصوچی قزلر یاینہ
یوروب کیچلر اوزدرولرینہ، تاقماق چغاروب ریکرودلر ایله غارمون
اویتاب یورولرینہ ایندی زمانلر مساعده قیلماز۔

شعر:

بولمادی . . .

ئەى قلم! قانچە آزاب چیکسەڭدە بولماس؛ بولمادی
قوی! قارا توکمه بیکارغە، معنا چقماس بولمادی۔
جیلکنب آلدک کاغذ - زور درد بلەن یالقنلاب
توماچ استعدادک، یوق، جیلکنبده بولمادی۔
آولادک زرقکنی یوق - بارنی یازوب، - چن معنا! - دیب،
شەولەسن دە کورمەدک «چن معنا» ننگ: اول بولمادی۔
آلدادی یالغان بیزە کلەر، کوزلەرگنی مایلادی . . .
آلدانب توبسز خیالغە، دوندی باشک بولمادی،
یاقلادک - یاردم کیرەک! - دیب، سوزده یارایلر نی سین
اما یاقلو، قزغانولر اشکە کیلسه بولمادی۔
یەش بالانی کورگە نکدە: - آک بیرو تیوش! - دیدک،
صورساز: - اول «آک» نی نرسە؟ - چن جوابک بولمادی۔
کوزلرک یەشلە ندرب «دین» صالحیسی بولدک؛ مگر
آکلادق صوکرە: یەشکننگ قطرە سی چن بولمادی۔
ملیت فکرن سویلەب یوردک، آوزدن اوت ساجب،
تیکشروب کورسەڭ ئیچکنی: ملیتک بولمادی۔
«نیک میکا ظلم اییدی ئەنکە - تودروب - ئەنکە ایله؟» (۱)
دیب، نیجدلی لاف اوروب دە، طوی یاصادک . . . بولمادی۔
آلدادی یالغان بیزە کلەر، جم جم اییدی . . . بازلادی . . .
آلدانب یالغان خیالغە عمرک ئوتدی بولمادی۔
ئەى قلملر! سز تابالماسسز ابد «چن معنا» نی
آداشرسز مەگگی شویلە: دنیاده «چن» بولمادی۔
ئوز قلم! طکلا، سین، یاگشما، آکلا تیک شونی:
مین تلیمن گرچە یالغان بولسە دە «پاک معنا» نی!
«ذوق»۔

(۱) هنا ما جنی ابی علی - وما جنیت علی احد۔

۷) اوزلرنيك قزولقلرى، عصيلىكلرى، اوز اوزلرني طوتا آلامدقلرى سببلى تن جزاسى يروجى معلملر محكمه لرگه بيرلورگه تيوشلى.

۸) تن جزاسى بيررگه تلگان وقتنده معلم، اوزينك معلم همده شاگردلرني حامى ايدىكنى خاطرندە طوتارغه كيرەك.

۹) تن جزاسى بيرلگان بالا حضورندە معلم اوز اوزيني طوتا بلورگه تيوشلى.

۱۰) تن جزاسى بيررگه حاجت توشرمى طورغان نرسه لرنيك ايك كوچليلرى: وجدان ايله همت قىلو، محاكمه اوزرندە تريبه ايتە آلو، آورلقلرغه توزودر.

گيرمانيا نظاملرينه كوره معلملرنيك تن جزاسى بيررگه حقلرى بولسەده بو حق ياكتر رسمي مکتبلرنيك معلملرينه همده شول بالار اوقومقده بولغان مکتب معلملرينه گنه خاسدر. شونك ايچون خصوصى معلملر اوزلرنيك شاگردلرينه اگرده بالارنيك آنا و آنالرى ايله خصوصى معاهده ياصاهاغان بولسەلر، تن جزاسى بيره آمازلر، اوشنداق بر مکتب معلمى ده ايكنچى مکتب شاگردينه تن جزاسى بيرماز.

جوابلردن چققان نتيجە

«شورا» مجموعهسى طرفندن اوچ تورلى مهم سوال بيرلوب، آنلرنيك خلاصهسى شول ايدى:

۱ - ابتدائى اسمنده گى مىلى مکتبلر مزدن اصل مقصود نرسە؟

۲ - اصل مقصودقه يتو ايچون معلمنيك ياخشيلغى هم تعليم و تربيه بانبده اقتدار ايهسى بولووى كيره كى؟ نلله درس كتابلرى ياخشى بولسە، معلمنيك اهميتى يوقمى؟

۳ - درس كتابلرن برله شددرگه حاجت بارمى؟

منه شول سواللرغه قارشى يازلغان جوابلردن: قايسوى مغربده، قايسوى مشرقده، قايسوى تاغى نلله قايدە بولغان، ايلليگه ياقن آگلى كشيلىر مزنك بر فكرده ايكانلكلرى آگلاشدى. گويه اولدن اتفاقلاشوب قويغان كبك، مسئله نى همەسى بر آوزدن حل ايتديلر. همەسى نك فكرلرى بر يرگه -- بر نقطه غه كيلوب جينالدى.

مسئله نك كوچيلك طرفندن نى روشده حل ايتلگاني اوقوچيلرنيك كوز آلدنده آچغراق كورسون ايچون، جوابلردن چققان نتيجە و عمومى قرارنيك خلاصه سن اوشبو اورنده يازوب اوتە مز.

جواب يروجيلرنيك همەسى منە شول قرارغه كيديلر:

۱ - ابتدائى مکتبلر مزدن اصل مقصود: بالارنى آنا (ملى)

تلرندە درست اوقوب درست يازارلق هم يازلغانلرني درست آگلى آلورلق درجه گه يتكرو بلدن برگه، كوكلرينه، هضم اولنه حق قدر، دىنى و مىلى روح كرتو؛ فندن بر مقدار معلومات ييرو؛ بالارنيك، ياراتاشلر نده غى آك و علمگه محبت حسلرن كوچه يتو.

۲ - اوشبو مقصودقه يتو ايچون، قطعيا معلم ياخشى و مقتدر بولورغه تيوش.

۳ - مکتب كتابلرن برله شدرونك لزومى يوق. تيك مکتبلر مزنيك پروگراملرن يعنى اوقوتولاجق درسلرنيك مقدارنغه ييلگيه ب، چيكله ب قويارغه كيره ك. شول ييلگيه ب قويارغان معلوماتنى تمام يرينه يتكروب بلدره آغان تقديرده، معلم افندى اوزينك تلگان كتابلرنيك قايسوندىن بولسەده اوقوتسون. انسنده كوب حكمت يوق.

منه كوچيلك (سواد اعظم) نك فكر و قرارى شول نقطه غه جينالدى. مکتب ادارەلرى و معلملر گروهى بوندىن صوك كوچيلك طرفندن بيرلگان شول مهم قرارنى شايد كوكلر ندىن چغارماسه لر كيره ك هم چغارماسقه تيوش.

ايندى بوندىن صوك پروگراملر توغريسندە، ابتدائى مکتب لرمزده اوقوتولاجق درسلرنيك مقدارى حقدە، تاغى بر آز فكر آشوب، سويله شوب، شونى آچق صورتده بر قدر ييلگيه ب، چيكله ب قوبو مسئله سى قالدى. بو حقدە ينه فكر و قلم ايه لرى «شورا» صحيفه لرندە ملاحظه لرن يازوب اوتسەلر، ابتدائى مکتبلر مزنى بر يولغه سالو ايچون تاثيرى هم فائده سى تيمى قالماس ايدى. شول توغريده معلم افنديلرنيك وعموم قلم صاحب لريني دقتن جلب ايتەم. معلم عبد الرحمن سعدى. (تامى - آتار).

استانبولده خاتونلر ايچون درسلر

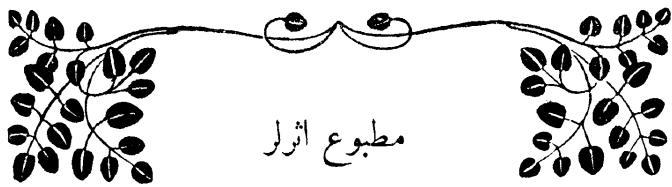
۵ نچى ايوندىن باشلاب استانبولده بولغان «تعالى نسوان» جمعيتى طرفندن خاتونلر درسى آچلدى. معلملر، استانبولنيك ايك معلوماتلى خاتون و قزلرى بولوب قرآن كريم، دىنى علملر، اوقو يازو، حساب اوقوتولاجقدر. اوقو حقى كشى باشينه هر آى غه ۵ غروش (۴۰ تين) در.

بو درسلردن باشقه ايسكى تورك اشلىرى، قول هنزلرى، كرىومق و باشقه نرسه لر ايچون صنفلر بار. بونلر ايچون حق آلمى. اونيش كونده بر مرتبه دىنى مصاحبه ده بولاجقدر. «صباح»

ملتک کیلہ چگی بو کونگی بالالر قولندہ در

آلماشنوب یا گاروب طورودن عبارت . تریہدہ محیطغہ قاراب و احتیاج نسبتندہ دائم اوزگہروب طوروغہ تیوشلی . یالکز پروگراملر و درس کتابلری توزہ لونک بر فائدهسی دە یوق . فائده بولسہ برگنہ نرسہدن بولاجق ، اولدہ: قاعدہگہ موافق بولغان « تریہ » در . حتی بو کونگی فکرلرگہ کورہ صوغشاردہ غی غلبہدہ ملطق و طوبلر ، سونگو و قلچلردہ توگل بلکہ عسکرلرنک باش وقتدہ آغان تریہلرینہ باغلانادر . باش و قتلرندہ یاخشی آنالردن تریہ آغان عسکرلر مطلقا مظفر بولالر .

تورکیہ و تورکر ایچون ایکی نرسہ لازم : آنا و مکتب ؛ حکومت خدمتندہ اخلاصلی آدملر . اوشبونگ ایچون آروپا عالملرندن الوغ بر ذات : « سیاست اوچ قسمدن عبارت بولوب برنجی قسمی تریہ ! ایکنچی قسمی تریہ ! اوچونچی قسمی دە تریہ » دیمشدر . « اقدام »

مطبوع اثرلر

آمیج . غزتہ اوقوچیلر ایچون ہر وقت بلوزگہ کیرہ کلی بولغان لغتلرنی تعریف ایدوب یازغان کچکنہ بر رسالہ در . « ترجمان » غزتہسی طرفندن اوزینک مشتریلرینہ ہدیہ قیلندی .

آرامات . میریعقوب دولاتوفنگ قازاق شیوہسی ایلہ سویلہگان شعرلرندن عبارت بر رسالہ در . ۲۸ بیتدہ « وقت » مطبعہ سندنہ باصلدی . حقی ۲۰ تین .

برنجی آروم . معلم مطیع اللہ القادری طرفندن ابتدائی مکتبلرنک برنجی صنفلری ایچون ترتیب ایتولگان القبا کتایدیر . ناشری حسین حاجی حسینوف . حقی ۱۸ تین .

فرقہ سال . خلق آراسندہ « کریلوف امثالی » دیب مشہور بولغان مثللرنی قازاق شاعرلرندن احمد افندی بایتورسونوف قازاق شیوہسندنہ شعر ایلہ یازوب اوشبو اسمدہ باصدرمشدر . حقی بوچتہسی ایلہ ۳۰ تین . قازاق شیوہسی شعر ایچون آروم بر استعدادلی شیوہمی یا کہ شاعرلرندہ اقتدار کاملمی؟ میریعقوب ہم دە احمد بایتورسونوف افندیلرنک شعرلری ہم طبیعی ہم لذتلی طویولادر .

ملتلرنک تاریخلرندن ، ترقی و تجدد قاعدہ لرندن عبرت آلوب مملکتنی فائدهلی صورتدہ تریہ ایتمک لازمدر . تریہ ننگ فائدهلی بولووی ایچون خاتونلردن . قزلردن باشلانوی شرطدر . دین و ملت ہم دە وطن محبتی حقندہ اولگی اورلقلرنی صالو وظیفہسی آنالر اوستلرندہ بولدینندن آنالر اوزلری تریہلی بولولری لازم . تریہدن ، اوستندہگی وظیفہلردن خبری بولمغان آنالر نیچوک قیلوب دیندار ، وطن ہم ماتپرور بالالر یتشدرہ آسونلر؛ فرانسزلرنک ابتدائی مکتبلرندہ اوقوچی بالالرغہ کورہ تورکیہ ننگ ابتدائی مکتبلرندہ اوقوچیلر زیرہ گرہ کدر . لیکن تورکیہدہگی بالالر بیک ضررلی روشدہ تریہ ایدلدیکلرندن تمام اشدن چیقوب بوزولوب بتہلر .

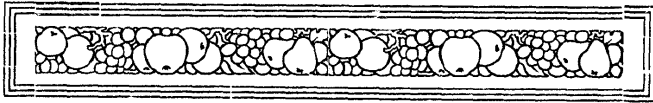
اوچ دورت یاشلرینہ قدر بولغان و قتلر بالالر ایچون ہر تورلی تریہ نی قبول قیلہ طورغان و قتلر در . بو وقتدہ غی تریہ لرنک اثرلری انسانلرنک ایت و قانلرینہ سگار و طبیعت حکمینہ کرر و اوشبو تریہ ننگ اثرلرینی صوگندن بترو ، تاولرنی اورنلرندن کوچرو قدر مشکل بولور . شونک ایچون بتون بر ملتک استقبالی بالالرنی تریہ قیلوچی آنالر قورغان پلان و یوللرغہ موافق بولادر . بر معلم ، نی قدر عالم بولسہ بولسون ، بالالرنک روحی حاللری حقندہ معلوماتی بولماسہ آنک تریہ سندن بالالر ایچون بر فائدهدہ بولماز . اونیش یاشلرینہ یتکان بالالرنی اوقوتوق ، آلتی یدی یاشلرندہگی بالالرنی اوقوتوغہ کورہ بر نرسدہ توگل . ابتدائی معلملر ، اگر دہ اوقوتہ طورغان نرسہ لرنی یاخشی صافلاب صایلی آلا آلماسہلر و نی طوغری کیلسہ شونی یادلاتوب اوقوتوب شغلانسہلر بالالرنک و اوشبو واسطہ ایلہ استقبالنک خراب بولولری شوندہ در . بیک کوب شاگردلرمز بر تاریخی واقعہ نی کتابدن یادلاب اوقیلر اما « صو » و « هوا » کی نرسہلر حقندہ ایک برنجی لازم بولغان سوزلرنی دە سویلی آلمیلر . شوشی شاگردلر آراسندن نیندی متفکرلر یتشسوندہ نیندی داهیلر ظاہر بولسون؟ . .

تریہ اصولمزنی آست اوستگہ کیتوروب یا گارتورغہ و نیگرنن باشلاب یاکی اصول اوزرنندہ (روح اطفال قاعدہ لرنہ بنا قیلوب) قوررغہ تیوشلی . بزنگ ایچون حقیقی مرئی و مرئیہ لرن لازم .

کیچہ دستور بولغان قاعدہ لرن بو کونگہ یارامیلر . محیط آلماشنوب ، احتیاج و سبیلر کون صایون توگل بلکہ ساعت صایون اوزگہروب باشقاروب طورادر . بتون دنیا حرکت و دقیقه صایون

ملازم، تورکجه بولغانلقدن آلارغه اعتبار ایتمه دیر. مونه بو، «التیین فی الوعظ و التعلیم» کتابی شوشندی ناچار عادتلرنی قویتاروب طاشلار ایچون برنجی آدمدر. «دره الواعظین» کتابنده غی هر تورلی مبالغه لی حکایه لر اورنینه «التیین فی الوعظ و التعلیم» کتابی استعمال ایدلسه هر تورلی علمی، اخلاقی، معیشتی و عظم و خطبه لرنی حاوی بولغانلقدن، صوگ درجه ده فائده لی و عوامغه تأثیرلی بولور ایدی. قالغان جزئرینی ده تیزره ک نشر ایتووینی حضرتدن اوتنه مز.

معلم حجة الله عبد الہیز. (تومهن).

مطبوعات خلاصہ سی

اہترہاد. صوگنی فلاکتلردن آغانان درسلمزنگ بری «ملی» نرسه لرنی استعمال ایتو حقتندہ غی قرار و عادتقر بولدی. اقتصادی خواجه لقلر بو کوغزده گنه توگل حتی اوتکان عصرلرده حکم سورمکده ایدی. خصوصاً بو کونگی مدیت صرافلق ایله بانقہ دن عبارت بولوب بتون دنیا، توگہ رے ک آلتونلر تیرہ سنده یوریدر. بز قولمزدہ، نی قدر آقچہ بولسه هر برینی فرنکلرگہ بیرہ باردق. شوگ ایچون اقتصاد و تجارت جہتدن جیتلرگہ اسپر بولدی. ایندی دنیا ایچون بتون کیرہ ک نرسہ مز فرنکلر قولندہ در. حالمز شولای بولغاچ بز نیچوگ ایتوب مستقل بر دولت بولا آلامز؟ شوگ ایچون خلقمزننگ دلی نرسه لر استعمال ایتو حقتندہ بولغان قرارلری بیک طوغری بر اشدر. مونگ سبیدن اوز آقچہ مز اوزمزگہ بولور. اوزمزدہ آقچہ بولسه دنیادہ ترکاکت قیلہ بلونگ یوللری آچقدر. بو طوغرودہ یهودلر بز کہ مٹان بولورغہ یاراسه لر کیرہ ک.

اقبال. شریعت حکمینہ کورہ ایرگہ بیرلہ طورغان قزلرنک شول نکاحغہ رضا بولولری لازمدر. لکن تاسفدرکہ بو طوغرودہ بو کونگہ قدر کوب مساهلر بولدی، مذکور حکم لازم درجه ده یرینہ کیتورلمادی. آنا آنالر اوز کیملرینہ کورہ گنه اش کوروب قزلرنک رضالقرینی کوب تیکشروب طورمادیلر. شوشی سبیدن بیک کوب عائله لر خراباق و بیک کوب جانلر فلاکت آستندہ قالدیلر. ضیالی عائله لر استننا ایدلسه قز بیرو و خاتون آلو اصولی ایران و قفقاز، روسیہ ایچلری و تورکستان مسلمانلرندہ بردر.

نوطہ دفتری. بو رسالہ ده نیندی نرسہ سویله نگانی اسمندن معلوم؛ شعرلرنک نوطه لری کورستلگان. بزنگ تلمزده بو اثر الک برنجی تألیف بولسه کیرہ ک. بیک یاخشی کاغده گہ، ہم گوزل حرفلر ایله نفیس صورتده اشله نگان. زور قولده ۴۰ بیتدن عبارتدر. مرتبی عطاء الاسحاقی افندی بولوب حقی بوچتہ ایله ۱ صوم ۲۵ تیندر. موندہ غی کتابلرنک هر بری مشهور کتابچیلرده ساتولسه لر کیرہ ک.

التیین فی الوعظ و التعلیم. «ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر و یأمرون بالعرف» فرمان عالیری ایله عمل ایتو مسامانلر آراسنده بتونله ی دیرلک متروکدر. شوگ ایچون ده ملت آچندہ فساد اخلاق، حسد، غیبت شیکالی ناچار صفتلر اورنلاشوب حقوق بشر بتونله ی پایمال بولدی. حیات اجتماعیہ نگ بقا و قوامی امر معروف و نہی منکر دن عبارت بولسه ده بز لردہ مقامغه مناسب و عظلمرگہ فقیرلک کاملدر.

خطبه و وعظلمر پیغمبرمزدن قالغان سنہ حسنه اولدقدن عالم اسلامنگ منبر و محرابلری آنلر ایله زینتله نورگہ تیوشلی. شوگ ایچون ده عصر سعائده اورنینه کورہ هر تورلی وعظ و خطبه لر سویله نگان. اول وقتندہ غی اهل اسلام اخلاقی، معیشتی و عظم و خطابینی منبر اهللرندن ایشکانلر. «ان الله یأمر بالعدل و الاحسان»، «یدالله مع الجماعه» کبی آیتلر و احادیث شریفه لرنگ چن تفسیرلرنی هر کون ایشتوب طورغانلقدن اسلام دینینی محکم صاقلادیلر. لکن صوگرہ حاللر بتونله ی اوزگہ له شدی. چن واعظلمر اورنینه اسلامیتنگ روحندن بی خبر آدملر اورنلاشدیلر. ترلی اوہام و خرافاتندن عبارت مبالغه لی عبارتلر ایله چوالدیلر، دشمنلردن انتقام آلو یوللرینہ کردیلر، بتون افراد اسلامیہ نی آغولادیلر. وعظلمر مزده اوزمزدہ حقیقتی کورماز بولدی. بو، وعظلمر مرنی توزدہ تک، مقامغه مناسب هر تورلی وعظلمر سویله مہ ک حقتندہ مطبوعاتمزده بایتاقغه سویله ندی، تاسفلمر اظهار ایدلدی. مونه شوندی کیمچلکلمرنی کاملله رگہ طرشوب، علمی و فضلی ایله مشهور «توتار» مدرسی محمد نجیب حضرت جنابلری «التیین فی الوعظ و التعلیم» اسمندہ فایده لی بر کتاب یازارغہ باشلاب حاضرده مقدمه سیننی نشر ایتدی. بو کتہ بینی نجیب حضرت جنابلری اولا عربچہ یازوب صوگرہ تورکچہ گہ ترجمہ ایتمش. بو طوغرودہ نجیب حضرت حکیمانہ اش قیلمشدر. چونکہ ملازمزده، عوامزده بار شرفنی عربچہ عبارتلرودہ دیوب آگلاغانلقدن اولا برہر عربچہ عبارت اوقوب صوگرہ تورکچہ گہ ترجمہ ایتو عادت حکمنہ کرمشدر. تورکچہ یازلمش بعض بر منید وعظ کتابلمر بولسه ده، کوبرہ ک

مات کہ، آدمی کے خدمت آیتو قصدندہ بولغان یاش شاگردلر یاگا اصولدہ بولغان زراعت، سوتچیلک کچی مکتبلرده اوقورغہ تیوشلی. بزنگ «آناطولی» یمز بر طرفدہ طورسون، استانبولزنگ یانی حتی تیمر یول استانسہ لرنہ یاقین یرلر بوم بوش یاتادر. (های قارغالی مسلمانلری بو اورنلرغہ بارسالر! بر فیرشوک یرنی بوش قالدیمی، سبزوات اوسدرلر و بتون استانبولزنگ آقچہ سینی اوز- لرنہ حیوب طورلر ایدی. چونکہ بولر ایندی قارغالی قرلرینی ایگون و سبزوات ایله طولدروب بتریکلرندن صوگ «ساقار» صوبہ سال توشب کابوستہ، چوگوندر شالقان اوسدررگہ کرشدیلر. قارغالی قرندہ غی زراعت مکتبی و شاگردلری ایندی بتون دنیاغہ مثال بولوب بارالر!)

بابالی (آناطولی دہ «قونیہ» شہرندہ). تورکیہ دولتینک ایگ یوقاری مرتبہ لرگہ کوتارلووی و بتون دنیاغہ حکم ایتمک درجہ لرنہ قدر کیلووی، قانونی سلیمان زمانندہ بولدیغی کچی توبانلک گہ یوز طوتووی و انقرض یوللری آچلووی دہ شرل سلطان زمانندہ بولدی. آگا قدر صدر اعظملر، اقتدارلی آدمی آراندن قویلوب کیلووی عادت بولدیغی حالده قانونی سلیمان باش-ابلاز اوزینگ ابراہیم اسملی خادمینی دفعتا صدر اعظم ایقوب قویدی. روغاتیوف اسملی روس قزی بولغان و «خرم» دیب شہرت طوتقان خاتونینک مرادینہ موافق، برگناہسز و بر سببسز اوزینگ مصطفی اسملی اوغینی اوز کوزی اوگندہ اولدرندی (سلطان بولو نوبتی مصطفی دہ ایدی، خرم ایسہ اوزینگ اوغلی سلیمنی سلطان قیلور ایچون مصطفی نگ دنیاغہ بولماوینی صورادی، شوگا کورہ قانونی سلیمان آنی اولدرندی. واقعہ مشهوردر). ملت خزینہ سی آگا موگا تاراتلیدی، سفاهت و اسراف تعریف ایدمازلک درجہ لرگہ ایرشدی. بزنگ بو کونگی حالرگہ قالوومزغہ سبب اوزمزگنہ توگل بلکہ ییک ایسکی وقتلردن بیرلی دوام قیلوب کیلگان حالرننگ دہ موندہ قاتشلی بار.

ترجمانہ. روسیہ کچی مدینتلی بر دولتنگ عالی حمایہ سندہ بولغان بخارا و خیوہ خانقلرینک دقت عالیرنہ، بلدیکمزدن بعضیلرینی سویلہرگہ جسارت ایتہمز. مذکور دولتر ایچون ایگ الک کیرہک شیلر شونلردر: ۱) مکتبلرینی، مدرسہ لرنی اصلاح، غزتہ لرگہ مساعده، خزینہ مصرفی ایله روسیہ غیمنازیہ لرنہ قرق ایلی طلبہ کوندرمک، فیلدشرلر یتشدرو ایچون دخی دہ اوتوز شاگرد ییارمک، بخارا ایله خیوہ شہرلرنہ بر مدرسہ تاسیس قیلوب تل و نظامغہ آشنا مامورلر یتشدرمک. ۲) عدلیہ محکمہ سی تاسیس

اگرده ادارہ روحانیہ لرمز بو طوغرودہ بر آز غیرت ایتسہ لر حالرننگ بر آز یاخشیلا نووینہ یول آچلور ایدی. بو کونگی مسلمانلر صفا و ذوق ایتمک قصدی ایله منہی اشلر ایله مبتلا بولوب بارالر، دنیادن خبرسزلکلری، ہنرسزلکلری دہ موگا سبدر. بر بر نرسہ اختراع قیلو آرتدن یورمی، بر بر سر کشف قیلوغہ ذہنی بارہ آلمی، یاخشی بر اش اوستندہ شغلنہ بلعی، بالضرور سفاهت گہ کیتہ، عمرینی شونده اوتکارہ و شونک نتیجہ سی اولہرق یوغوشلی چیرلر آلوب قایتا. حفظ صحت قاعدہ لرندن معلوماتسز بولقلرندن خستہ لکدن صاقلانونی بلعیلر، خستہ بولسلر اوز یولی ایله دوا قیلو چارہ لرنہ کرملر. بو حالده بولغان یاش یکتلرنک اولیہ نولری عائلہ لرنک خرابلغینہ غنہ سبب بولادر. شونک ایچون بو طوغرودہ چارہ لرگہ کرشورگہ تیوشلی ایدی.

اقرام. تورکیا مملکتی آسلق ساچوب کسب ایتو ایچون الک صلاحیتلی و توبراغی الک منبت بر مملکت بولسہ زراعت اشی الک بوزوق بولغان مملکت دہ تورکیادر. اگرده زراعت اشی تورکیادہ یاگی اصولغہ قویانغان بولسہ ایدی اوزلری چیتلردن بغدادی آلاچق یردہ چیتلرگہ یتارلک روشدہ بغدادی صاتوب طورا آلورلر ایدی. بزده زراعت علملری عملی صورتدہ اوقولمی. عملی صورتدہ اوقولماغان زراعت مکتبلرندن فائدہ بولمیہ چغی معلوم. شونک ایچون زراعت مکتبلرندہ اوقوغان شاگردلرہ زراعت ایله مناسبتی بولماغان مأمورلکلرگہ کیتلر. حتی آنالرنک یرلری (اوتارلری) بولغان شاگردلردہ شول اوتارلردہ ایگونچیلک اوگرہ توب شغلنہ چک یردہ آز وظیفہ ایله بولسہ دہ مأمورلک گہ کیرلر. بزده «زراعت عالی». «بیطریق عالی» مکتبلری بولسہ دہ بولنردہ غی «عالی» سوزلرنک بر معناسی دہ یوق. مأمورلر قافلہ سی یتشدروب طوروجی زراعت و بیطریق مکتبلرینی بتروب بتولہ ی یاگا اصول زراعت و بیطریق مکتبلری تاسیس قیلورغہ و بو علملرنی عمللری تجربہ لری ایله برلکدہ اوقوتورغہ تیوشلیمز. اسویجرہ دہ «فریبورغ» زراعت و سوتچیلک علمی مکتبلرندہ تحصیل مدتی ایکی سنہ بولوب هر سنہ نگ آلی آبی مکتبہ و آلی آبی قرده اوتہ در. بو مکتبلرگہ قریہ خلقلرینک بالارینی آلالر. بو مکتبلرنک فائدہ لری حتی عالی مکتبلرندہ آرتقدر. عالی مکتبلردہ، اونویور- سیتیلردہ اوقوچیلر شہرلرنی تاشلاب آلارغہ باررغہ رضا بولماد- قلی حالده «فریبورغ» شاگردلری بالعمکس آلارلرنی تاشلاب شہرلرگہ کیتوگہ راضی بولیلر. مملکتنگ بایووی ایچون شوشندی معلومات صاحب لرنک آللردہ طوروب، اول خلقلرینی اش گہ و ہنرگہ اوگرہ تولری قدر فائدہ لی اش یوقدر. راحت اوطوروب دہ

آغزىق شىرطدر. يوقسه آوروپالور اوزلرى گنه اشلهب چيفاران خزينه لردن، تابقان بايلقلاردن الوش بيرمازىر، حقلرى ده بار. بو چاقده آنلردن زارلانوب يوررگه اورن يوق». (بو سوزلرنى انگليز، عثمانلى توركلرى حقنده سويله گان بولسه ده بز موني اوز خلغمز و يگره كده باشقردلر اوقوسونلر ديب كوچردك).

سمرقند . سمرقند غوييرناتورى ، بر قدر مأمورلر ايله برلكده «سمرقند» شهرنده گى اصول جديده مکتبىنى كروب كورديلر. اوقوچى شاگردلرگه قاراب غوييرناتور: «اوز دىنگزنى اوقوگر و آندن صوگ دىنا علملرندن ده خبردار بولگر. اگرده لازم علملرنى بلسه كز هر تورلى اورنارغه كروب خدمت ايتارگه لايق بولورسىز. ايمراتورغه اطاعتلى بولغانلر حقنده دىنلرى قارالمى. بلكه اوزلرنيك تيوشلى اورنلرى بيرلدر. روسيه حكومتى عادلر» ديب سويله دى. مجلسده سمرقندك اسيزد قاضىلرى ده حاضر ايديلر. غوييرناتور آنلردن: «بو اصول جديده ايله اوقونك شريعت گه خلاف اورنى بارمى؟» ديب صورادى. قاضيلر ايسه «يوق» ديب جواب بيرديلر.

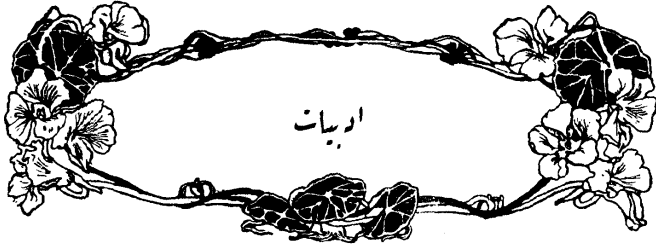
صرى هو . بزنگ قافقازنك هواسنديغى، صوونديغى نهدندر ضيالى مسلمانلر مز مطبوعات، ادبيات و نشر ياتدن يراق طورالر. على مکتبلرده تحصيل ايدوب دولت مأمورلر كلرنده، جماعت خدمتلرنده طوروچى آدملىر مز آز توگل، بونلر ايله البته اقتخار قىلامز، لکن بو حرمتلو آدملىر مزنك اوز مطبوعاتزدن چيتمده طورولرنده غى سرنى بله آلمىز. هر بر ملتك مطبوعاتى، ادبياتى شول ملتك ضيالىلرى طرفندن بولغان اجتهادلر سببندن ترقى قىلديغى حالده بزنگ ضيالىلره بو يولده خدمت قىلو توگل، بلكه بتونهى بى خبرلدر. قافقازده ضيالى مسلمانلر مكلر ايله سانالسه ده مسلمان مطبوعاتى ايله شغلنوچىلرى احتمال یش دانه ده بولماز. بعضيلر، بو حقهده مسلمان مطبوعاتده اعتبارغه آوب اوقورلق بر نرسه تابلاماديغنى بهانه قىلالر. لکن بو بهانه حقسىز بر بهانهدر. چونكه مسلمان مطبوعاتى اوزلرنيه نسبت ايله، اول درجهده توبان توگل، اوقورلق نرسه لر بيك كوب. ايكنچى: اگرده مسلمان مطبوعاتده اوقورلق نرسه لر بولماسه بونك سببى ضيالىلرنيك بو اش گه قاتشما دقليردر. ضيالىلر اوزلرى خدمت ايتسه لر اوقورلق نرسه لرنى كوب يازارلر ايدى. بعضيلرى ده توركيچه اوقورغه باماديكلرني بهانه ايتمكده لدر. بوده عذز توگل. اوزلرنيك اسملرني ده يازا بلمى طورغان بيك كوب آدملىر، غزته لر چغا باشلا دىغندن صوگ اوز اوزلرندن اوقورغه، يازارغه

ايدوب مفتيلرنيك فتوالمينه، قاضيلرنيك حكملرينه نظارت قىلمق. رشوت آلوجيلرغه جزا بيرمك. ايسكى زندانلر اورننه اصول عدالت گه موافق ياكى زندانلر بنا قىلمق. (۳) عشره، زكات، باج و حمله آلوملرنى، مصرفلرنى نظامغه موافق دفتزلر ايله يوروتك و بو اشلرنى محاسبه (كاترول) آستنده طوتق. جنائتلرنيك حتى اورلقلرينه قدر كيسمك. (۴) هر بر ولايت گه خلق نسبتى ايله خسته خانلر آچوب يتارلك درجه لدرده طيبيلر قوتق. (۵) يرسزلرگه توپراق كورساتوب، محتاج آدملرنيك آت، ايشاك آلورى ايچون بورچغه آچه بيروب طورمق، صونى عدلك ايله تقسيم وفقيرلرنى هر تورلى جبر و ظلملردن حمايت قىلمق. (۶) يوللر، كوپرلر ياصاتوب، قىولر قازيتمق، چيشمه لر كيتورمك. (۷) حقلر معلوم بولوب طورسون، يوق يرده دعوالر جيقماسون و تعرضلردن امين بولسون ايچون وقف ماللرنى، خصوصى آدملر و خزينه ملكلرني، حدودلرني بيلگوب رسمى دفتزلرگه قيد ايتمك.

تصوير افطار . (خلدون افندى مقاله سى) باشمزغه كيلگان بلالر خصوصنده سويله شديكمده انگيزلردن معتبر بر آدم بزنگ حقمزده اوشبو سوزلرنى سويله دى: «روم ايلنده عجايب خزينه لر بار ايدى، توركلر شول خزينه لرنك اوستلرني آچادقلىر حالده چيترگه تابشرديلر. آنا طولى ده ده حسابسز خزينه لر بار لکن توركلر اول خزينه لرنى ده بلميلر. توركلرنك قباحتلرى اوز مملكتلرني بلمى، خبردار بولمى طورولرندهدر. توركيه مملكتى دنيانك برنجى درجهده باى مملكتى و خزينه سى مول يرلردن عبارت بولديغى حالده اهالى آچ يالانچا، كسبسز، اشسز ياشيلر. طبيعى فائده لئو يوللرني باميلر، اوگره نرگه ده تله ميلر. حالبوكه بار خزينه دن فائده لئه آلماي طورو، شول خزينه نى باشقهلر ايچون صاقلاو، ديمكدر. آوروپالور مال تابوب شونك سببندن مسعود ياشاو اميدى ايله حتى چاد كولينه قدر كيتديلر، وحشى قوملر آرالرينه تارالوب يويرلر، اما توركلر اوزلرنيك اياق آستلرنده غى خزينه لرگه ده قول صوزه آلماي طورالر. بو كونگى توركلرنك بابالرى بولاي توگل ايدى. آنلر بر وقته ايران و آنا طولى مملكتلرني تابات، روم ايلي و ما كيدونيلردن اوتوب «ويانه» قابقاسى تويينه قدر يورگانلر ايدى. توركلر اگر اش اشله رگه تله سهر، خزينه ويرلردن فائده لئو يولينه كرسه لر هيچ بر كشى مانع بولاجق توگل. اگرده اشلر ايچون آچه بولماسه اول وقت توركلر: مونه بزده مال، سزدن آچه! ديسه لر آروپاهنر مندلىر و بايلرى شريك بولوب اشله رگه حاضرلدر. لکن باى بولوب قاراب طوراجق يرده، برگه اشله مك و ما كلماي تيرلرني برگه

چونکہ بو اش بولسہ، آندن ایکی اوچ یل صوگ تورکیہ بتونلہی تقسیم قیلنور. چیتلرنک قونتروللری آستینہ کرگان مملکتلر خراب بولوب باغوشلر اویاسی حکمینہ کردیکی بو کون گہ قدر بولغان تجربہلر، ناللر ایله ثابتدر. شولای بولسده اصلاح قیلورغہ کرشو لازم. بونده هیچ کیچگوب طورغہ یارامی. لکن قونتروللر و چیتلرنک مداخله لرندن باشقه بولغان اصلاح یوللرینی تابارغہ اجتهاد ایتارگہ کیرهک.

اویلانام (*)

(یازغی تون خاطرہسی)

I

ایشتولہدر، انه. ماطور طاوش

موگلانادر طاک ننگ تہہ چی

صزلوب، صوزلوب چقغان طاوش بلہن

دولقنلانا طب - طن یورط اچی؛

قاناتلرن قاغوب چقرا اول

آگلاناتدر کون ننگ کیلگان،

اویاتادر اویاو کوکللرینی

کویلب طاک ننگ ماطور کویلرن.

آچام یورغاننمی کوتہرہم باش،

بار ایکان، دیم، میگا بر اییدہش،

یازغی ماطور تونده موگلانغان باش

بر مین توگل ایکان، بار یولداس.

موگلانادر کوگم، ای موگلانا،

نرسہ دندر بیگرہک صزلانا؛

قاغولا، صوغولا همان هیچ تیک طورمی،

ایترسن له، نازلی قر بالا!

بولمہم اچی طولا موگ، زار بلہن

جدی المیم چقام باقچہغہ...

کوکدہ اونی ئلی، آی یولدزلر؛

چولغاب آلا، مینی، صاف هوا.

(*) باشی اوتکان عددده.

اوگرہ ندیلر و بو کونده هیچ توقنسسز غزتہ لرمزنی اوقیلر حتی بعض وقتلردہ خبرلر و مکتوبلر یازوبده درج ایتدرہلر. ایزوووچیلر حاللر اشلہگان بر اشنی عالی مکتبلر بترگان ضیالیلرمز اشلی آمازلر اییدی؟ بر قدر یازو اوقورغہ مقتدر بولوبده اورتا مکتبلر قام ایتکان کشلرمنز تورکیچہ یازلغان غزتہ لرنی نیچون اوقی آماسونلر؟ طوغروسی بونک سببی ضیالیلرمز اوز ملتلرینی، اوز تللرینی، اوز مطبوعاتلرینی سویٹاولری و بو نرسہلر ایله شغللہ نونی واقسنو دیب حساب قیلولریدر. ایندی بزنگ اشلرمز شوشی روشده کیتسه مطبوعاتزده، ادبیاتزده، نشریاتزده هیچ وقتده ترقی ایتاز. یش اوزن عدد اجتهادلی آدملرمز بولسده آلازده بر وقت آرلر و توقاب قالورلر. عالی مکتبلردن اذن آوب چقغان آدملرمز یاردم ایتاسہنر، ضیاسز آدملرمز، نی چاقلی طرشسہ لردہ بیک کوب گہ بارماز.

♦♦

وقت . بز مسلمانلر آراسنده خاتون قزلرنی قیناو صوغولر

وعموما حرمتسز قیلوب طوتولر، خلع و طلاقلر اییدہ شملک حسندن محروم بولو سببندندر. بزنگ آرامزده بولغان طلاقلر ایسکی زمانده روماده بولغان طلاقلردن نہ ناچار حالدهدر. «خلع» دیگانلرمزده حقیقت حالده «طلاق» (کیتہسی کیلمہگان خاتونلرنی، کیتارر ایچون ایرلرنک مجبور قیلولری) بولوب چغادر. بورنغی عربلر یاش قزلرنی غنہ تری حاللرنده کوموب اولدرہلر اییدی، اما بز لردہ عفتلی الوغ قز و خاتونلردہ تری کونچہ اولدن آرتق جزائر کوروب کیمہلر.

♦♦

باکی عصر (سلانیک شہرندہ چغادر). تورکیہ ننگ آزیاسنده

اولچوسوز و چیکسز یری بار. اگرده بو مملکت اصلاح ایدلہسہ تورکیہ ایچون خزینہ بولاچقدر. لکن بونی اصلاح قیلوچیلر آوروپاولر توگل، بلکہ تورکلر اوزلری بولورغہ تیوشلی. لکن بزده قولدن اش کیلہ طورغان آدم یوق. بوکون کوپرلی محمد پاشا مثالندہ تجربہ اهلینہ ورشید پاشا کی سیاست آدینہ احتیاج بولسده لکن بوندی آدملرنی کورمک نصیب بولمادی. اوزمزدہ آدم بولمادیغی سببی مملکتنی اصلاح ایدوچیلرینی چیتلردن چاقرغہ مجبوریت بار. مملکتنی اصلاح قیلو طوغروسندہ ایندی بیک کیچ قالدق. شولای بولسده وقتی قام اوتوب کیتکانی یوق. شونک ایچون بو کوندن سبیلرینہ کرشورگہ تیوشلی. اصلاح وقتندہ مملکت ایچون بیک قورقنچ حاللر چغارغہ ممکن، حتی آوروپا مداخلہ قیلوب بتون مملکتنی قونترول آستینہ آو احتماللری یراق توگل. قونترول قویق ایسہ تورکیہ ننگ دنیاہہ طورو حقیقی بترمک دیمکدر.

اوپورامن شونده اوپورنچقه

قاریم آینک قایدہ کیتکان

ماطور، ماطور باقتی یولدزلرنک

کوردم سیکروب، آغا اوئکانن؛

آلار یراغایغان حاضر همه سی ییک،

چاق، چاق کوروب بولا کوز بلهن...

جه یوب قاناظرن آق طاک کيله

آچقغه ماطور یوز بلهن.

ایسه دولقلانوب ایرتهنگی جیل

آغاچ یافراقلرن سلکته،

باشلی طاوشلانا تورلی قوش - قورت،

سلامله شوب طن لق تیز کیته.

قوزغالار قوشلر، صایراشار،

باقچه اچی بردن یا کغری؛

قوزغالسده آلار، صایراسه ده -

ایسرک کوکل همان آینومی!

.....

«نی بولایدی، یازمش، دنیاغه مین

طوسا ایدم اوچقون قوش بولوب،

یورسه ایدم قونوب طاودن - طاوغه،

کوکلدن - کوککه منوب آشقنوب؟»

«بولسه ایدم، یاکه، مین بر چه چکه،

اوسسه ایدم آلی - گل بولوب،

طورسه ایدی بختم آشنوب،

طوسه ایدم، هر کون، کون طووب؟»

«نیندی گناهمنک شوملغی، آیت،

یازمش، شولای مینی یاندره،

آشقب یاش کوکلمنی طوتقون ایتوب

قانلی کوز یاشلرم طامدره؟»

«لغت سیگا، طورمش، لغت، لغت،

سین بر قانلی کوز یاش دیگگری،

یانا سیندن، یاشرون، طاولر، طاشلر،

سیندن یغلی بتون یر یوزی!»

«اوینا، طورمش، اوینا مینم بلهن،

مین بر قوتولماسلق قربانک.

یا نام، کویهم، یغلیم، لیکن:

- یاشیم!

چونکه سینده آزره ق طورغانم...»

آیله نه مده مینم قازا اورمان،

قارا ککو تون - آغی کونارم.

قاره کغوده اوتدی باشک دورم،

آنده ده مین آق کون کورمه دم!

اوته - کونلر... آیلر... یللر... اوته...

اوته آلار، ایسکان جیل کبک.

برگه اوته عمر... حیات به.

قالا کوکل بوشقه جیپنوب...

جیپن، کوکل، جیلن، قال جیپنوب،

جیپنرک کوچک بار ئلی!

به یله امید جیلگه - آغی کوننگه؛

کوره چکلر باری آله ئلی!

.....

اویلانا مین یازغی، جانلی تونده،

قاره یازشمین زارلانا،

تیک بار مینده اوچقون بر یاش امید،

آنک بلهن آزارق زورلانا!

«طاشدن، ده بیت، تویه طووا» دیلر،

امر بولغان بولسه الله دن!

کورهم میکن آنده مینده آق کون...

(صوواب قاره شونی ملادن!)

۱۹۱۲ نچی یل مایده . یکمرازا.

II

آه زار و ایسرکک

تون. ساعت اون ایکلر بولغان «اوی اچی طن، بارچه

بالالر یوقی دیگگر نده یوزلر. تیک دیوارده غی زور گیرلی ساعتک

چلت، چلت صوغووی بلهن اوسته لده گی صماوارنک قایناب چزلداب

اوپورولری، اوی اچنده گی طنلقنی یوغالتا ایدی. موندن باشقه

دیوارده غی زور کوزگی آلدنده مریم خانم بولسه ده اول، جانی

یوق کبی طورا، ایکی قولی بلهن یا کقلرینه طایانغان، ئلله نرسه لر

اویلی، اویلی، آنک اویلاوی بوش توگل بر جدیت کورینه.

بر آز صوگره اورتدن طوروب تره زه گه یونه لدی و پورده نی

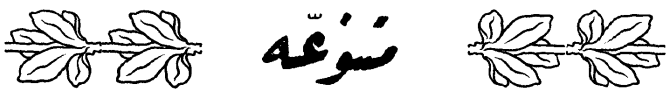
کوتاروب ئلله کمنی قارادی. آندن کیتوب اوسته ل یاننه بر

اورندقغه اوپوردی. هم اوز اوزینه شول سوزلرنی سویلی

باشلادی: «آه مینم یه ش وقتلرم، قایدہ کیتدی! بو وقتلرده

کوره بیت . . . طوقته! یاتوب یوقلاسونلر، آنلرنک یوقلیسیلری کیله، بار بان اییهسی یوقلاب یاققانده سین ده بیچاره لرنک قوتلرنی اوچرما! قارا سین بیچاره خانک یوزینه، باقارلغی یوق. یهش وقتده گل چه چه گی ایدی بیت. اول سینک ظلمک سبیلی شولای بولدی. قارا: معصومه بالارکنی برسینک یوزنده حیات نوری یوق، بارنده قورقوب بترگانسک. آلا رسکا رنجیلر بیت، شولای ملت بالالری یتشدره سکمنی؟ ای ظالم، ای جابر! صاقلان ظلم بلن جبردن، بو دنیا یاخشی بولسه ده آخرت ده بار بیت، جزاسن چیگه رسک، دنیا ده اوق کوبی ضرر کوره سک، قارا: یوزک صارغایغان اچکه باققان بیت، آنه قازناکده کون بکون کیمی، اگر اشکدن طیولماسا ک خیرچی بولوب قالورسک بر صندق ایکمک گه محتاج بولورسک. طاغن ایتم صاقلان بیچاره، طاشلا بو عادتکنی، طاشلا! طاشلا! طاشلا دنیا ک حیاتدن محروم بولوب قالما و باشقه لرنی ده محروم ایتمه! . . .

جهانشا یوسوف . (اورنورغ).

مسلم پرافیسور قازان شهرنده شاهبازگری احروف قزی ساره خانم، اوتکان یل پیتربورغده «یستورفسکی» دارالفنونده حقوق درس لرینی تمام ایتدی و امتحان صوگنده مذکور دارالفنونده معلمه لک قیلور ایچون تعیین ایدلیدی. مذکور ساره خانم پیتربورغده تجارت مکتبنده ده حقوق درس لری بیره چکدر.

مدرسهدن استودینت قازان شهرنده ایکنچی جامع حضورنده غی مدرسده مدرسلک ایتوچی فاتح افندی محمد یاروف غیمنازیه ناک تامندن امتحان طوتوب شهادت نامه المشدرد. فاتح افندی قازان دارالفنونینه طب شعبه سینه کره چک ایش .

نایابورده و فرانسه غزتمسی ۱۸۱۵ نجی یل بوناپارت ناپالیون «الب» آطه سنده غی اسیرلگندن قاچوب قورتلدیغنده فرانسزلرنک رسمی غزتمسی اوشبوروشده خبر یازوب طورمشدر. ۱ نجی مارت نومیرنده: تگی وحشی، محبوس بولغان اورتندن قورتولغان.

۲ نجی مارت: قورسیقه شورده لیسلی رو آن کورفزدن قوری غه چیققان.

۳ نجی مارت: ظالم، «غاب» شهرینه کیلوب یتکان.

۴ نجی مارت: یرتقچ، «غره نویل» شهرنده ایکان.

۵ نجی مارت: اوصال، «لیون» دن اوتوب کیتکان.

چککنه سکلم بلن برکه چارشو آستده یوقلاولرم، قاید مینم استاذ ییکه گه باروب سبق اوقولرم! . . . قالای چاینیکلر طوتوب، تیکلرم بلن صاوتلر مرنی شالتر اتوب، شالتر اتوب جیه ککه بارغان و قتلرم! قایتوب شادلانا شادلانا اتکای اتکای بلن جیه کک صالوب جای اچولرم! قاید مینم ماتور یوزلرم، آه تأسف، اویلاسلام اول کونلرم یالکڑ صاغوب سوبله رگه گنه قالغان، ای خدایم! نیگه بنده لرگنی تیگز کوروب، بارینه ده بر تیگز بخت بیرمه دک؟ نیگه مینی بتوله ی ایکنچی حیات دک گرنده یوزدرگه «باشارگه» یاراتدک، «آه مینم تیکلرم هر قایوسی شاد، حاضرنده راحتله نوب یوقیلر، نه مین طاتلی یوقولرم دن محروم بولوب طورام، آه تأسف! آچه غه قزغوب اتکایلر مینی نیشله دیلر، برده قزغاغادیلر، آچه دیگچ بالالوق حقن اونوتدیلر، بتون کوگلر کوز آلارن آچه دن قاپلاتدیلر. کونی تونی اچوب یوروچی بر حسیس که صاوتدیلر! . . . ای خدای! کمنی عیبلیم؟ هیچ بره ونی ده عیبلمیم، تیک آتامه رنجیم. اول مینی آچه سینه قزغوب کوچله ب صاوتدی، کوچله ب یردی. ایدی میکا دنیا ناک حیاتدن لذت یوق، حیاتک یه من تابعیم، کوزگی قارشنده اوز اوزمدن حیران قالام، قورقام، مینده ماتورلق اثری قالماغان یوزلرم صارغایغان، مین یهش و قتم بلن چاغشدرلغانده، بتوله ی ایکنچی مریم! . . . ای خدایم صاقلان شوندی آتاردن، آچه غه قزغوب، قزلرن صاقلان آتاردن! . . .» شوشی سوزلرنی سوبله ب طورغانده کچره ک قابقاند بره و کردی. بو آنک ایری کریم ایدی. اول کریمنی قاینان صماوار بلن کوته ایدی. قاینان صماوار بلن کوتوب طورغانی شوشی کریم ایدی.

کریم ایشکدن کرگاندوک نلله نیلر سوبلی، قچقرنا کردی. طاوش بلن اوی اچن یا کغرتا نلله نیلر قچقرا، سوگنه، آقرا، آوزندن نلله نیندی آدنک طبیعتینه یاراماغان صاصی ایسلر کیله ایدی. یوقلاب یاتقان معصومه بالالر مونک طاوشینه اویاندیلر. مریم خانگه آچولانا، یوزرقلرن یومارلاب آنک اوستینه ارغله، چایگه حاضرله نگان چنایاقلرنی بهروب و اتا، اوی اچی قیامت قوبقان، بالالر یغلاشارل، باری ده آنلرنک ایتک چابوینه یاشقانلر.

ای کریم! سین نیگه بولای ایته سک، معصومه بالالرنک کوز یاشلرن آغزدراسک، طاتلی یوقیلرندن بوله سک، سینی اوستله حاضرله ب کوتکان بره ونک قدرن بلمیسک؟ چنایاقلرنی بهروب و اتاسک نی اوچک بار آلا ده؟ باری بر اوزیکه ضررغه بیت، بوگون و اتاسک ایرته گه آورغه کیره ک. نیگه سین برده الله دن قورقمیسک، کشیلر یوقلاغان بولسه ده الله تعالی کوره بیت. اول جناب حق حضرتلری هر بر اشله گان اشلرگنی بله بیت،

ایله کره ارض نی مگ دن آرتق قات اوراب چغو ممکن بولاچقدر. تیلیفون نك ایگ کوب اورنی آمریقاده در. بونده تیلیفون آبونه چیلری ۸ میلیون ۸۶۶ مگ؛ بتون تیلیفون چیلری ۳۱ میلیون ۶۵ مگ چاقرم. بو - بتون تیلیفونلر نك ۶۱۱ پروسیتی بولادر. بتون آوروپا ایسه باری ۲۶ پروسیت غه مالک. تیلیفون ایگ آز اورن مسلمانلی آفریقادر. بونده باری ۴۱ مگ آبونه چی و ۴۹۶ مگ چاقرم تیلیفون چینی بار.

حسابلر غه کورد: آوروپاده خطلاشو، آمریقاده تیلیفون ایله سویله شو آله طوتیلا. مثلا ۱۹۰۹ نچی یل حقتده شوشی حساب معلوم: آوروپاده ۴ میلیارد ۹۳۷ میلیون مرتبه تیلیفون ایله سویله شکانلر، ۱۵ میلیارد ۷۹۳ میلیون خط یورگان. آمریقاده خطرلری باری ۸ میلیارد ۷۹۳ میلیون، لکن تیلیفون ایله سویله شو ۱۲ میلیارد ۶۱۷ میلیون مرتبه بولمشر.

تیلیفون ایگ کوب یر «لوس آنجلس» شهری. بونده هر ۱۰۰ جان کشیگه ۲۴ تیلیفون بار. آندن قالا سویج پایتختی استوقهولم. آنده هر یوز کشیگه ۲۰ تیلیفون بار. زور قالار نك بو طوغروده ایگ آرتده غیسی پیتربورغدر. بونده هر ۱۰۰ کشیگه باری ۲ تیلیفون توشه در.

مک مکرمه کتبخانه - غزتلر خبرینه کوره مک مکرمه ۴۰۰۰ جلدی بر کتبخانه آچلمش و مک نك شریفی اوز حضور نده نی وقف کتابلرنی شونده تابشره شد. (اسلام اثرلری آمریکا و اوروپا موزه خانهلرینه، کتبخانهلرینه کوچوب بتکاندن صوگ «بخارا» دده بر کتبخانه آچلووی احتمالدر).

مریخ بولر ندره تیلیغراف - آمریقاده «قالیفورنیا» شهرنده ویلسون چقسز تیلیغراف استانسسی هیچ ثانولمی طورغان و بو کون یر یوزنده گی تیلیغراف اشارتلرینه اوخشامی طورغان علامتلر ایله تیلیغراف آلا. لکن بولردن بر نرسده آکلومی. آمریقا عالملری بو خصوصده حیرت ایچنده قالدیلر و نی دیورگده بلمی عاجز ایدیلر. صوگره ایسه، بولر مریخ یولدننده چقسز تیلیغراف استانسهلرندن بیرلگان تیلیغرافلر اولوب الکتریق جزب ایتدیکندن مونده کیلمش بولسهلر کیرهك، دیه قرار بیدیلر.

«تجارت و صنایع»
آمریقاده مغول اثرلری. آمریقانك یرلی خلقلری مغول و تاتارلر ایندیکی حقتده کوبدن یرلی بر فکر یوریدر ایدی. شمعی بر واقعه اوشبو اثرلرنی تقویه قیله در. بو واقعه ایسه آمریقاده میلاددن اوچ مگ یللر مقدمگی مغول اثرلری ظاهر بولونندن عبارتدر.

۶ نچی مارت: یول باصوچی، «پاریژ» دن ۶۰ چاقروم برده در.

۷ نچی مارت: بوناپارت. نی قدر قزو یورسده «پاریژ» غه کره آلق احتمالی یوق.

۸ نچی مارت: ناپالیون ایرته گه شهر قاپقاسینه کیلوب یته چک.
۹ نچی مارت: حرمتلو امپراتورمز حضرتلری کیچه گی کون اوزینک صادق تبعه لری ایله برلکده مهابت و سلطنتلق ایله «پاریژ» غه تشریف یوردیلر.

آنی ملباردیر. دنیا نك اڭ بای آدملری اوشبو میلاردیر - لردر: روقسیلر، مورغان (کوبدن توگل گنه وفات بولدی)، آستور (دیگر گه باتوب اولدی)، استراتکون، قارنه چی وروتسلید. بولر آراسنده اورتا حالیلری آستور بولوب یلق تابوشی ۷۲ میلیون سومدر. اگرده بو بایلر ایتاق ایتسهلر انگلتره نك - ۷۱ میلیارد صوم بورچینی توله و اوستینه بر نیچه فلوت سالدره و انکلتره نك اڭ بای موزه لرینی صاتوب آلا آلار. اگرده بایلقلرینی ۶۰ میلیون کشی گه تاراتسهلر، کشی باشینه ۲۰۰ صومدن آرتق توشه در. اگرده تالاسه لری بر میلیون عسکرنی اون یل آسری آلار، بولر بتون دنیا فلوتندن کوچی ایدوب بر فلوت یاصارغه بولدرالر. بتون «لوندون» و بتون «پاریژ» شهرنده گی غیر منقول ملکلرنی صاتوب آلورغه کوچلری یته.

اورنبورغ شهر ندره مسلمان کتبخانه سی. مسلمان جمعیتی طرفدن آچلغان عمومی کتبخانه ده ۱۹۱۲ نچی یل حسابنه کوره ۱۴۵۸ جلد و ۳۲۱۹ نسخه کتاب بار. بولر نك بهالری ۲۴۰۲ صوم طورادر. اوشبو یلده ۱۰۴۴۰ کشی کتبخانه گه کروب اوقوب چیقان. زالوغ ایله اولیرگه ۴۰۴۶ دانه کتاب و غزته آلتغان. کتبخانه نك یلق کیلوری ۸۱۸ صوم. مصرفی ۷۰۰ صوم. قوارتیر، یاقرتو، استروژ ایچون بولغان مصرفلر مونده کرمی.

نیپور نیس قوشنك بومورقاسی. Эпіорнисъ اوتکان زمانلرده ماداغسقار اطه سنده تابولغان و حاضرگی کونده بتونله یوق بولغان بر قوشدر. اوزی بولماسده حاضرنده بو زور قوشنك کوه یلری تابلادرکه، اوزونلغی ۳۴ سانتیمترو، کیکلگی ۲۳. اچنده بولغان مایعاتی ۸ لیتره گه ساوی بولادر. (تقریباً ۲۵ استاقان). تویه قوشی نك یومورقه سی ایله چاغشدروب قاراغانده، آندن آلتی مرتبه زور، طواقفی ایله چاغشدرغانده آندن ۱۵۰ مرتبه زور بولادر.

تیلیغراف - ۱۹۱۲ نچی یل باشنده بتون دنیا ده ۱۲ میلیون ۵۰۰ اورننه تیلیفون کر تلگان بولغان. اگر بتون تیلیفون چیلری قوشلسه لری ۴۷ میلیون ۵۰۰ مگ چاقرمغه یته چکلر ایکان. بونك

خبر چيقدى. صلح مذاكره لارى بلكه تيز تمام بولوب صوغش توقتار. مصدره ملت مجلسى (بزنگچه غ. دوما) تاسيس ايتلو حقنده خديونك فرمانى اعلان ايتولدى. تيز كوندن اعضالار صايلا نوباشلا ناچقدر. قضاى مملكتنده هميشه طنچلق اورنلاشوب بتمى، جنوب قضايلارى ايله شمال قضايلارى آراسنده صوغش وقرلاش بولوب طورادر. احتمال بو فته لر، چيتلر نك قاتشولرينه و استقلاللارنى بوغالتولرينه سبب بولور.

توركيه، اوزينك مملكتىنى اصلاح قيلورغه جدى صورته كرشدى. اوزينك ايچكى اداره سيني يا گارتوب خلق آراسينه هنر و معارف يوللرى آچارغه اجتهاد قىلا باشلادى، عسكرىنى ده توزه ته چك، سودا و تجارت اشلرنى ده ترتيب كه قوياچقدر.

اوشبو ايول باشنده پاريزده «دين» حقنده عمومى مجلس بولوب دنياده بولغان دينلر نك هر برينه تابع خلقلردن كشيلىر بولدى (مسلمانلرغنه يوق ايدى). اعضالرنك كوبره گى خريستان دينيه تابع كشيلىر بولديغندن سوزنك كوبره گى شول خريستاناق حقنده بولدى.

روسه اچلر نده عموما آسلىق ياخشى بولديغندن فراوانچىلق و ابلق كوتوله در. مگرده بعض اورنلر ده بوظ قضالرى بولووى، داغستانكده كوب اورنلر نده آچلق علامتلى كورلوى غز تهلر ده يازلدى. «سىمى پولات» ايله «بارناول» شهرلرى آراسنده و «اورنبورغ» ايله «اورسكى» آراسنده تيمر يوللر اشله نه در. بو ايكي يولنك هر ايكيسى مسلمانلر كوب بولغان يرلردن اوتوب كيتهلر. زويه قالاسى طوغر و سنده غى رومانلر اسمينه وولغاغه سالغان تيمر يول كوبرى رسمى صورته آچلدى و پويزدلرى يورى باشلادى.

اورنبورغ، استرخان. استاوروپول غويبرنالر نده اوشبو كونلردن باشلاپ زيجستوا اداره لرى كره در. امپراتور حضرتلر نك فرمانى ايله غوسودارستويننى ساويت مجلسى جايگى استراحت ايجون ۴ نچى ايولده يابلدى. كيله سى مجلس كوز كوني برنجى ديكا برده بولاچقدر.

محررى: رضاءالدين بن فخرالدين

ناشرى: محمدشاكرو محمدذاكر راميفلر.

حوادث

بالقانده دوستلر آراسنده بولغان صوغش هميشه دوام ايتدر. يونانلر، صربلر بلغار عسكرىنى طغزلاب قوالر، بلغار عسكرى قارشى طورآلمى، قارشى طوروب قاراسده لازم درجه ده اش كورمى. موگا سبب احتمال رومانيه نكده يونان، صرب و قاراتاغ طرفدن قوشلوى و عسكرىنى بلغاريه گه كرتويدر.

بالقانده بولغان ميراث مالى بيك كوب بولديغندن موگا رومانىانكده كوزى توشدى، بلغاريه نك بالقاندىن آلاچق الوشى نسبتده بولماسده بلغار مملكتدن بر قدر ير آوب حدودنى باخشيلاندرغنه كرشدى. اگرده رومانيه اولگى بالقان صوغشى وقتنده بلغاريه دن ير صواب صوغش غه قاتشقان بولسه ايدى، بلكه بو كونگى صوغشندن ياخشيراق و فائددليراق بولغان بولور ايدى. لكن اول اشى توركلرگه و مسلمانلرغنه فائده بيردچك بولديغندن رومانيه نى بو اشدن طيوچيلر بولدى. ايندى بو كونگى صوغش غه قوشلودن توركيه ايجون ايتورلك فائده بولمايه چغندن، فرصتى اوتكارمى، رومانيه صوغش غه قاتشدى و عسكرىنى بلغاريه يرينه كرتدى.

توركياده حركت كه كيلوب بلغاريه گه صوغش اعلان قىلدى. شوكا كوره توركيه عسكرى سفرگه چيقوب «ادرنه» شهرينه كرديلر و «ادرنه» غويبرناسيني اداره لرينه آلديلر. كيچه گى كونگنه اوز اويى بولوب ده چيتلر طرفندن تالانوب آلغان اورنده اورنلاشوب قالا آورمى يوقى؟ آنسى معلوم توگل. شولاي بولسه ده بو حركتنگ بر قدر اثرى بولورغه ممكن. اوشبو سببدن بلغار مملكتى بتون اطرافدن دشمن و دوستلر نك عسكرلرى ايله چلغانوب قالدى، بيك كوب اورنلر ده چيتلر ايله خبرله شولر كيسولدى. وزيرلر آماشندى. مملكت ايجنده اختلال چيقو علامتلى ده بار. اوشبو حاللر دوام ايتسه، تيزدن صلح بولماسه الوغ واقعه لر كوتارگه طوغرى كيلور. لكن حاضرنده دولتلر نك و كيللرى صلح حقنده سويله شور ايجون جيولولرى حقنده

«شورا» اورنبورغده اونه بشمه كونره بر ميفقاه ادبى، فنى و سياسى مجموعه در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЕ: НА 2-Й СТРАНИЦЕ ОБЛОЖКИ 30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г. Оренбургъ, редакция журн. „ШУРО“.

آبونه بدلى: سنه لك ۵، آلتى ايلق ۲ روبله ۶۰ تين.

«وقت» برلن برگه آلوييلرغنه:

سنه لك ۹، آلتى ايلق ۴ روبله ۶۰ تين در.

ТИПОГРАФИЯ ГАЗ. „ФАКТЪ“ ВЪ ОРЕНБУРГЪ.

اورنبورغده «وقت» مطبعه سى.

بولورمى؟ يوقسه جاحظ آتونچه: «اول باشقه مسئله!» دیرمزمى؟
لکن بز بونلرنى تیکشمادک، سوبلى سوبلى بالقلرنک آخرينه
یتدک. جانلری بزنى قاراب طورديلرمى يوقى بلمادک.

کولنگ آر ياغينه چيقارغه طوغرى کيلدى. بر فرقه مز
کويه ايله طوغرى چيقارغه بولدقلرنده ايکنچى بر فرقه کولنگ
باشندن ايله نوب باررغه قرار ييرديلر. مين برنجى فرقه گه کردم،
صديق افندى ده شونده ايدى، ذا کر افندى ايله صدرى افندى
ايکنچى فرقه دن بولديلر. بر برمزگه وداع قيلدق، هر بر فرقه
اوز پلانلرى بويىنچه حرکت ايتديلر. صو سفرى باشلاندى،
کويه، ياردن اچقندى ايکى ياقعه تاو تاو دولقونلر قالدروب ياروب
کيتدک، شوشندى دگر و شوشندى کويه لرنگ بزگه مسخر
بولولرني خاطرگه کيتوردک. کول ايچنده بالقلر باقا و قسچلر،
حتى ميقراسقوب برله گنه کورله طورغان حيوانلر، حشراتلر
الته بزنى تاماشا ايتوب طورغانلردر. آدم بالالرنده بولغان هنر
و صناعتلرگه حيران بولغانلردر، حيله و مکرلرگه عجب ايتکانلردر،
شاهدلر غائبلرگه خبر ييرگانلردر، آنا آنلر صوگ کيلگان بالالرينه
سويله گانلردر، ياشلر قاتلرنک آوزلردن کوچروب آغانلردر.
ايندى اول کول دنياستده بزنگ شول واقعه مز بزگه کوردهده طوفان
واقعه سى وهيج بولماغانده بالقان حکومتلرينک صوغش ماجراسى
مثالنده تاريخى بر حادته بولوب صانالغاندر.

اوئغه قاراساقده صو، صولغه قاراساقده صو، آلمزده
آرتمزده صو، اوستمزده کوک شول حالمزده دوام ايتدک:

«يوما بحزوى و يوما بالعقيق و با-»

هذيب يوما و يوما بالخليصاء

و تارة يتحى نجدا و آونة

شعب الحزون واخرى تيماء»

ديب هر صلوده باشقه بر اورنلرغه، اقليملرگه کوچوب طورومزنى
حکاييت قيلدق. شيخم بولماديفى سببلى «يا شيخم مدد!» ديه چک
اورنده، دائم: «يا الله مدد!» ديب مناجاتده بولدق. شيخلرگه
يالوارماديفمز ايچون گناهللى بولدقنى يوقى، بلميمز.

کويه نك تاريخى معلوم بولماسه ده نوح (عليه السلام) کويه
سندن الک ياصلغاندر ديب گمان قيلدى وشوگا علامتدره کورلدى.
نوح ييغمبر کويمه سندن آيرماسى ايسه کلاسلرغه، بولملرگه
آيرلمغانلغنه هم ده تورلى تاقته لردن جيولوب ياصلمى بارى برگنه
آغاچ بولوندهدر. چونکه آرشين ياروم قدر بر باغانانک اوستينى
بر آز چوقوغانلرده شوگا «کويه» ديب اسم قوشقانلر. بز شونک
ايله ۳۰ آرشين قدر کيکلكده بولغان کولنى قضاغه فلانغه اوچرامى
آرقلى چيقدق وبو اشنى الوغ حادته لردن صانادق. قوريدن سفر

ايتکان ايمده شلر برله اوچراشوب شادلاشدق، كيف و صفالر قيلدق.
محمديه لر اوقولدى، لطيفه لر سويله ندى، حکايتلر روايت
قيلدى. صاف هوانر گوزل بولونلرده استراحت ايدلدى، تانسوق
صحتلر کوکلى مجلسلر کيچرلدى. ايندى نى کيرەك؟ دنيا،
بور جانلرده يورتقادی، اوسرگانلرده جهيله تمه دى ايسه آنلر اورنينه
بو يرلرنى کورساتدى وشول اورنلرده يوررگه، اونيش کونلردن
آرتق وقلر اوزدررغه فرصت ييردى، موني نعمت بلورگه وشکر
قيلورغه تيوشلى. ايندى بو کونلر عمرمنگ يادكارى بولوب قالدى.
شوشى وقللرنى اونوقيم، هميشه صاغنام.

امنزلتى مى سلام عليكما

هل الازمن اللائى مضين رواجع

ديب اوقيم.

ر. ف.

تابشماقلر:

۱۸

بر طولپار، برى بلبل بولغان چيردهش
برينگ نيتنه برى کوغەس
بولغانچه تا قيامت بو ايکاي
رضالق بره وينه برى ييرمهس.

امام شاه احمد سلطانونف

۱۹

باشى بيش، گوده سى دورت، آياغى بر، لکن توز. بو
نيندى نرسه؟ فضل جان. بالودارده غرادسكى اشقولا شاگردى.

اداره دره:

- اوشبو مقاله لر باصلورلر: اوش شهرى هم تحت سليمان،
بر آقغوليك نك توبه سى و زارى.
- محمد حنفى افندى گه تابشردى، رحمت! جوابى ده خصوصى
مکتوب ايله يازلدى.
- حرمتلو بهرام نك افندى جنابلرينه: آنى باصودن اداره دن
بولماغان بر مانع بار. معذور کوررسز.

تصحیح

۱۳ نچى عدد «شوزا» نك ۳۹۸ نچى بيت ۲ نچى باغانا ۲۲ نچى
بولدهغى «علمى» سوزينى «علمى» ديب اوقورغه تيوشلى.

Ш у р о

№ 14.

Юль 15 = 1913 ГОДА.

„تورک یوردی“

بو ژورنال استانبولده ۱۵ کونده بر چفا. آحق تورک تائده یازیلا. ادبیات دن، اقتصاد، اجتماعیات، سیاحت، علم وفنلردن بحث ایته. تل بحثلرینه اهمیت بیره. تورکلک ننگ ترقیسینه عائد نرسلرني کوب یازا. بو ژورنالغه تورکلر ننگ معتبر یاش ادیبلری مهم مقاله لر یازالر. مدیری مشهور تورک شاعری محمد امین بک در.

ژورنالنگ آبونه بدلی روسیه ایچون یللق ۳ صوم ۵۰۰. آتی آیلقی ۲ صوم.

Константинополь, Въ ред. журнала „Тюрюкь-Юрды“ ул. Нурь-Османіэ. № 40.

„اجتهاد“ ژورنالی

استانبولده هفته ده بر مرتبه چفا طورغان اقتصادی، اجتماعی، ادبی مجموعه در. ناشر و محرری دوقتور عبدالله جودت بک. بو مجموعه ده اصلاحات دینییه و حقوق نسوانغه دائر مهم بحثلر و مقاله لر درج اولونمقده در. تلی جیکل و آحق تورکچهدر. روسیه ایچون یللق بهاسی: ۴ صوم، آتی آیلقی ۲ صوم ۵۰۰ در. آدریس:

Константинополь. Въ ред. журн. „Илжтигадъ“ Джагалъ-Огло д. доктора Абдуллы Джевдата.

„ویکی فکر“ مجموعه سی

استانبولده آیده بر مرتبه چفا. مسلکی: ملی تربیه گه و مکتبلرده زراعت فکری طاراتورغه طریشودن عبارتدر. مؤسسلری ادهم نژاد، ع. فرید، روسیه ایچون یللق حقی ۲۰۰۱.

Константинополь. Въ ред. журнала „Ени-Фикрь“ ул. Бабъ-Али, № 49.
(Кн. магазинъ „Чифитчи“).

„شهبал“ ژورنالی

استانبولده چفا طورغان رسمی ژورناللرنг ایک اعلا وایک نفیسی ۱۵ کونده بر مرتبه چفا طورغان „شهبал“ مجموعه سیدر. بو ژورنال ادبیات دن، علم، فن، صنعت، مدنیت دن و ترقیات عصریه دن بحث ایته. رسملری غایت گوزهل انتخاب ایته. کاغدی و باصلووی بیк نفیس اولوب، باوروپا رسمی ژورناللردن قالشمیدر. بونگ هر نسخه سی ایو ایچون بر زنت در.

آبونه حقی روسیه ایچون یلغه ۱۰ صوم. آتی آیغه ۵ صوم.

Константинополь.

Въ ред. журнала „Шатбалъ“

Стамбуль. противъ Новой-почты № 9-10.

آقهنی عادی پیراوادنی بلانقه ایله، آدرسنی یالکڑ روسچه غنه یازوب ییاررگه ممکندر. آندن ژورنال کیله چک آدرسنی روسچه اوقوناقلی و آجیق ایтوب یازارغه تیوش.